

EUROPolitika

AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI DERGİSİ

YAYIN & İDARİ KURULU

EURO Politika Dergisi
İmtiyaz Sahibi & Genel Yayın Yönetmeni
Yusuf ERTUĞRAL

Baş Editör
Ali İzzet KEÇECİ

Editör (Ekonomi)
Kudret ÇELTEKLİGİL

Dış Haberler Editörü
Nilfem BAYKAN

Editör
Ezgi ÖZDEMİR

Editörler (DergiPark)
**Handenur ŞAHİN | Tuğçe SAMSUN | Beril HAKVERİR |
İlayda BAL | Ferdi T. GÜÇYETMEZ**

Yayın Türü / ISSN No
Yaygın Süreli / 2149 - 9217
2 Aylık Süreli

Baskı
**Repar Tasarım Matbaa (Sertifika No: 40675)
Yenibosna Merkez Mh. Cemal Ulusoy Cd. No: 43
Bahçelievler/İstanbul**

İdari Merkez
**Olmadık Projeler | Hızır Çavuş Mescidi Sok. No:40/A Balat 34087
İstanbul- TR**

Web: www.europolitika.com
e-posta: editor@europolitika.com & iletisim@europolitika.com

İÇİNDEKİLER

Hint Pasifik Yarışında Avrupa'nın Yeri?.....6 Ezgi ÖZDEMİR	6
Avrupa Birliği'nin İklim Diplomasisi.....12 Tuğçe SAMSUN	12
Baltık Bölgesi'nin Rusya İçin Önemi ve Rusya'nın Baltık Ülkelerine Yönelik Siyasi, Askeri ve Ekonomik Stratejileri.....19 İlkay TÜRKES	19
Avrupa Birliği'ndeki Aşı Krizi Çözülemiyor.....33 Handenur ŞAHİN	33
AB'nin Çin Halk Cumhuriyeti Enerji Güvenliği Politikaları: Sistem Düzeyinde Bir Analiz.....39 Emre ERDEMİR	39
Merkel'den Sonrası: Almanya Savunma ve Güvenlik Üzerindeki Ataletini Neden Sona Erdirmeli.....48 Jana PUGLIERIN Çeviri: Ceren BERK	48
Bir Modern Diplomasi Yöntemi Olarak Enerji Diplomasisi: Avrupa Birliği - Rusya İlişkilerinin Enerji Diplomasisi Bağlamında İncelenmesi.....52 Kübra YILMAZ	52
Rusya ve Batı Dünyasının Birbirini Zayıflatma Yarışı.....73 Nicu POPESCU Çeviri: Handenur ŞAHİN	73
The Changing Concept of War and America's Defence Policy.....77 Kadir ÜNAL Ferdi T. GÜÇYETMEZ	77

Editörden

21. yüzyıl küresel dengelerinin değiştiği, ABD'nin hegemonik gücünü gün geçtikçe kaybettiği, buna karşılık Asya'nın iki önemli aktörü Çin ve Hindistan'ın hızlı yükselişiyle uluslararası düzenin ağırlık merkezinin Atlantik'ten Asya (Hint) Pasifik'e kaydığı son yıllarda AB üye Devletleri'nin Hint Pasifik yarışında Avrupa'nın yerini analiz etmek adına kapak konusu olarak "Avrupa Birliği'nin Hint – Pasifik Stratejisi" belirledik.

20. yüzyılın kurumları ve düzenleyici çerçevesi üzerine inşa edilen uluslararası ilişkilerde, son 20 yıldan bu yana yaşanan gelişmeler mevcut sistemde parçalanmalar olduğunu göstermektedir. Özellikle son on yıldan bu gerek Avrupa'nın Transatlantik ittifak ilişkilerinin kırılma noktasına gerekse de Çin ve Rusya'nın nüfuzunu ortaya hissettirmesiyle, dünya her zamankinden daha tarihi karışıklık dönemi yaşamakta. Özellikle COVID-19 pandemisiyle daha da belirginleşen sosyo-ekopolitik karmaşıklık sebebiyle, yaşlı kıta Avrupa'nın direncinin kırıldığını da görmekteyiz. Söz konusu bu durum Avrupa'nın uzun vadeli direncini güçlendirip güvence altına alması gerekliliğini hissederken ağ tabanlı bir dış politikayı teşvik etme so-

rumluluğunu alması beklenmektedir. Yoğun ve girift bir şekilde bağlantılı bir dünyada, Almanya dahil hiçbir AB ülkesi bu duruma tek başına yüklenemeyeceği görülmektedir. Söz konusu gelişmelerin ışığında, Almanya'nın sivil bir güçten, küresel ilişkileri şekillendiren ve AB içinde liderliği üstlenen merkez güce geçmesi gerektiği henüz yeni tartışma konu olmasına rağmen her geçen gün özellikle yurt dışındaki az sayıda düşünce kuruluşlarında analistler tarafından yeni bir tartışma konusu olmakla birlikte yaygın bir kanı olarak da kabul görülmeğe başlandığı gözlenmektedir.

Söz konusu bu gözlemlerden yola çıkarak, kapak dosya konumuzun yanında gerek Rusya'nın ve Çin'in Avrupa'ya nüfus etme ve zayıflatma ataklarını gerekse de enerji diplomasisi ilişkilerini incelemeye çalıştık. Ayrıca tüm bu gelişmelerin karşısında Hint – Pasifik yarışının önde gelen Almanya'nın Merkel sonrası savunma ve güvenlik konusunda ataletini neden sona erdirmesi gerektiği konusuna yer vermeye çalıştık.

Yusuf ERTUĞRAL |
EURO Politika Dergisi Genel Yayın
Yönetmeni

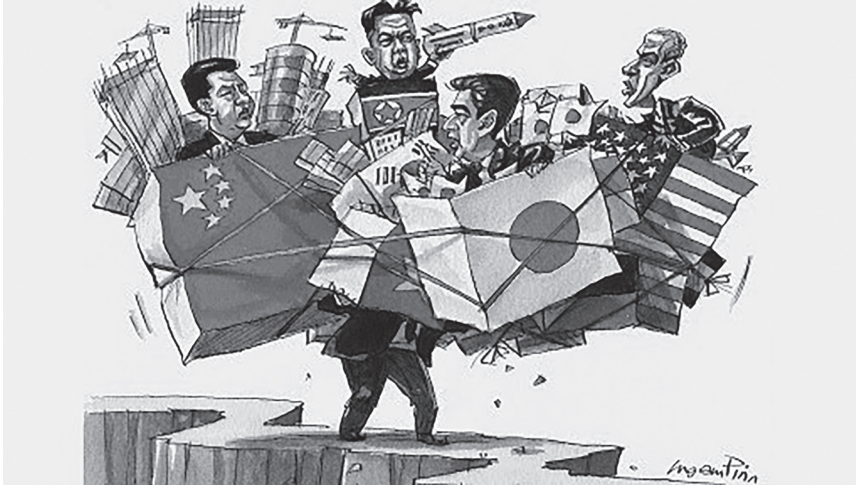
Hint Pasifik Yarışında Avrupa'nın Yeri?

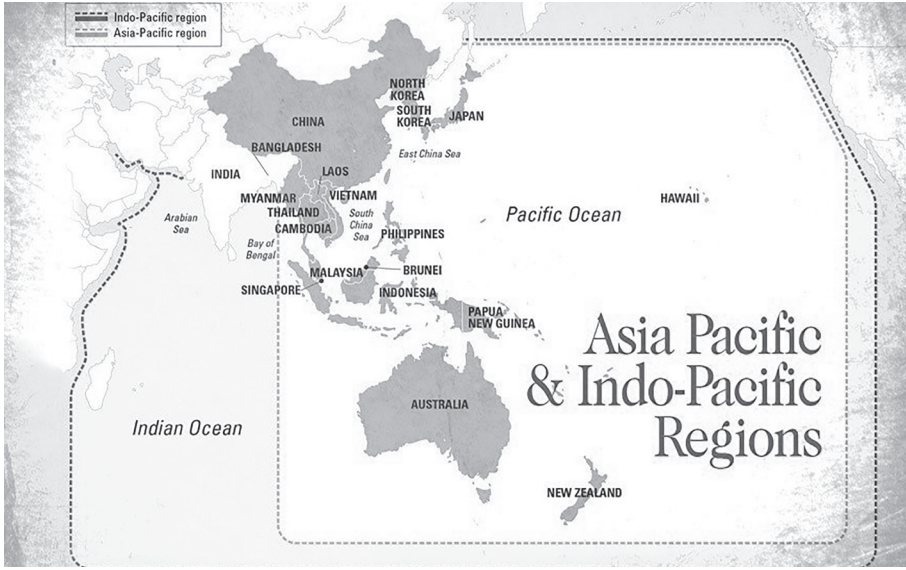
Ezgi ÖZDEMİR*

21. yüzyıl küresel dengelerinin değiştiği, ABD'nin hegemonik gücünü gün geçtikçe kaybettiği, buna karşılık Asya'nın iki önemli aktörü Çin ve Hindistan'ın hızlı yükselişleriyle uluslararası düzenin ağırlık merkezinin Atlantik'ten Asya Pasifik'e kaydığı aşikardır. Bölgede "Pax Americana" olarak nitelendirilen ABD hakimiyeti nihayet sorgulanmaya başlamış, özellikle Çin'in dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmesi gerek askeri gerekse politik dengelerde önemli değişikliklere sebep olmuştur.

Bölgesel güç dengelerinin değişimine paralel olarak küresel dengelerde de hareketlenmeler başlamıştır. Coğrafi uzaklıklarına rağmen birçok ülke bölge üzerinde etkin aktör olabilmenin yollarını günümüzde de hala aramaktadır.

Çin'in bölgedeki girişimleri ve tasarruflarına karşılık, son yıllarda çeşitli ülkeler Hint Pasifik adı altında çeşitli alternatif konseptler geliştirmiş ve geliştirmektedir. Bu alternatif arayışlarının gündeme gelmesiyle Hint

Pasifik kavramsallaştırması Asya Pasifik kavramının yerini almaya başlamıştır. Bunlardan ilki, ABD'nin, Donald Trump yönetiminde, "Özgür ve Serbest Hint Pasifik (Free and Open Indo-Pacific [FOIP]) Girişimi" 'dir. Bu girişim ile ABD, Sinosentrik yenden oluşum ve yapılanmaya karşılık vermiştir. Buna ek olarak, Japonya, Hindistan, Avustralya, ASEAN ülkeleri, Fransa ve Almanya'da kendi Hint Pasifik stratejilerini yayınlamışlardır.

Hint Pasifik anlayışı geliştiren ülkelerin yayınlarına baktığımızda Hint Pasifik kavramı üzerinde ortak bir tanım olmadığını görmekteyiz. Ortak bir tanım olmamasına rağmen yayınlanan stratejilerin temelde **"Bölgeyi 21. Yüzyıl için uluslararası düzeni şekillendirecek anahtar"** olarak kabul ettiklerinin altını çizmekte fayda var.

Peki Avrupa Birliği için Hint Pasifik stratejilerindeki yeri nedir? Fransa ve

Almanya yayınlamış oldukları Hint Pasifik vizyonları ile neleri hedeflemektedir? Bu soruların cevabını aramadan önce bölge hakkında kısaca bilgi vermekte fayda var.

Hint Pasifik Kavramsallaştırması

Jeopolitik bağlamda "HintPasifik" sözcüğünün kullanımı ise ilk olarak 1920'lerde Alman stratejist Karl Ernst Haushofer'le birlikte Avrupa yayınlarında görülmüştür. Bunun haricinde Avustralya 1950'ler, 1960'lar ve 1970'lerde dış politika tartışmalarında kullanmıştır. Ancak 2000'li yıllara değin "Hint-Pasifik" sözcüğü devletlerin dış politika sözlüğüne herhangi bir etki bırakamamıştır.¹ Fakat özellikle 2010 yılı ile birlikte yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

¹ Bayram, D, Arafat, M. (2018). Hindistan-Çin-ABD Üçgeninde "Hint-Pasifik" Kavramsallaştırması. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 2 (2), 69-102. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bader/issue/41740/504043>

Neden Hint Pasifik?

- Yaklaşık 38 ülke, dünya karalarının %44'ü ve dünya nüfusunun %65'i bu bölgede yer almaktadır.
- Bölge, Dünya GSYH'nin %62'sine sahiptir.
- Dünya üzerindeki Konteyner ticaretinin %55'i yine bu bölgededir.
- Deniz yolu enerji taşımacılığının %70'i bu bölgede gerçekleşmektedir.
- Özellikle 2017'den itibaren dikkatle izlenen bu bölge, dünyanın üç önemli ekonomisi ABD, Çin ve Japonya'yı, BRICS ülkelerinden Hindistan, Rusya ve ASEAN ülkelerini kapsamaktadır.
- En yoğun deniz ticaretinin gerçekleştiği limanların yer almaktadır ve deniz ticaretinin %60'unun bu bölgede gerçekleşmektedir.
- BM Güvenlik Konseyi'nin üç daimi üyesi ABD, Çin ve Rusya bu bölgenin sınırları içerisindedir.
- Nükleer güç kapasitesine sahip altı

ülkeye (ABD, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore) ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle uluslararası ve bölgesel güvenlik açısından önem arz eden bir coğrafyadır.

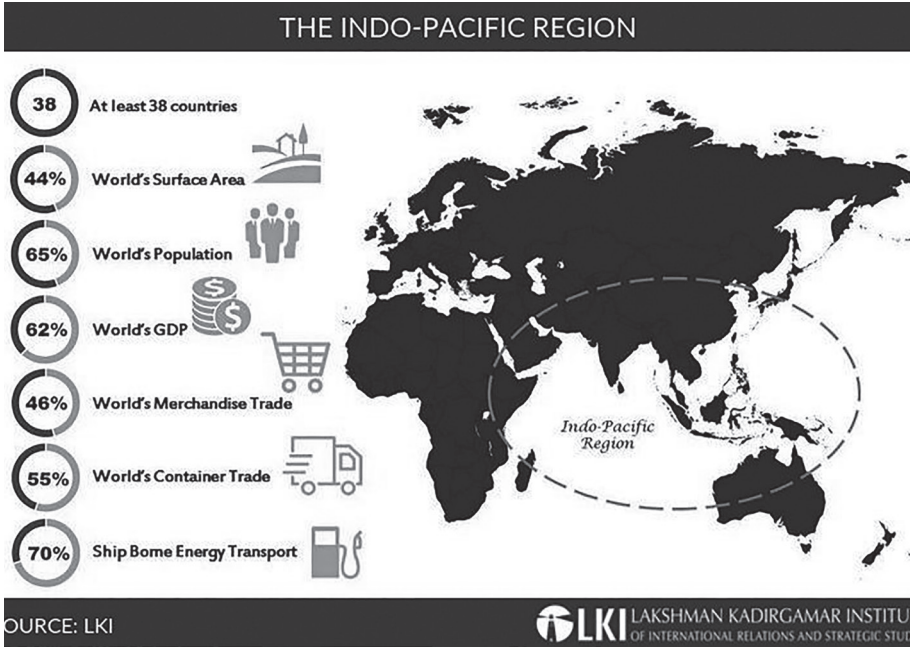
- Güç rekabeti içerisindeki ABD – Çin için tampon bölge olarak değerlendirilmektedir.

Hint Pasifik Yarışında Avrupa'nın Yeri?

Bölgede her geçen gün artan ABD – Çin rekabeti, küresel gündemde de aynı hızla yerini almaya başladı. Taraflar bölgede askeri, siyasi ve ekonomik boyutta hamleler yapmaya devam ederken, gözünü bu bölgeye çevirmiş diğer aktörler de etkinliğini sürdürüyor.

Peki bu çok boyutlu denklem içerisinde Avrupa ülkelerinin konumu nedir?

Son dönemde Avrupalı düşünce kuruluşlarının temsilcileri öncelikle, AB

ve Avrupa devletlerinin Hint Pasifik terimini kullanması ve bu kavramla aktif olarak ilgilenmesi gerekip gerekmediği hakkında yoğun bir şekilde tartışmaları sürdürüyorlar.

Uzmanlara göre, ticaret ve ekonomik çıkarları nedeniyle AB'nin bölgede pozisyon alması gerekiyor. Buna karşılık, bölgedeki güvenlik uzmanları, Avrupa'dan farklı olarak, çok taraflı güvenlik yaklaşımlarının bölgede nadir olduğu gerçeğinin altını çiziyor ve Avrupa'nın bölgede sınırlı askeri yeteneklere sahip olduğunu vurguluyorlar. Bununla birlikte bazı yazarlar, bölgede Avrupalıların diğer aktörler tarafından ihmal edilen alanlara (iyi yönetim, iklim politikaları vb.) odaklanabileceğini iddia ediyor. Diğer yorumculara göre ise, Avrupa tarafsız bir aktör rolünü bile üstlenebilir ve büyüyen aktörün istikrar kazanmasına yardımcı olabilir.

Peki Avrupalı devletler, bölgede aktif rol üstlenmesi gerektiğini hangi gerekçeler ile destekliyorlar?

Bu sorunun cevabını kısaca üç maddede toplamak mümkündür:

Avrupa Birliği'nin deniz ticaretinin yaklaşık %50'si Güney Çin Denizi'nden geçmektedir. Bu bölgede gerçekleşecek olan herhangi bir sorun Avrupa'nın ticari gemi rotasını da büyük ölçüde etkileyecektir.

Avrupa uluslarının ekonomik refahı ve Hint Pasifik bölgesinin güvenlik dinamikleri yakından bağlı oldukları için Avrupa Birliği'nin resmi olarak bir Hint Pasifik stratejisi benimsemesine büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye devletlerin ekonomik çıkarlarını korumak için, AB'nin Asya'daki güvenlik rolünü büyütmesi gerekmektedir.

Hint Pasifik Bölgesi: Fransa için bir öncelik

"Belirsizliğin ve tek taraflılığın arttığını işaret eden uluslararası düzen-

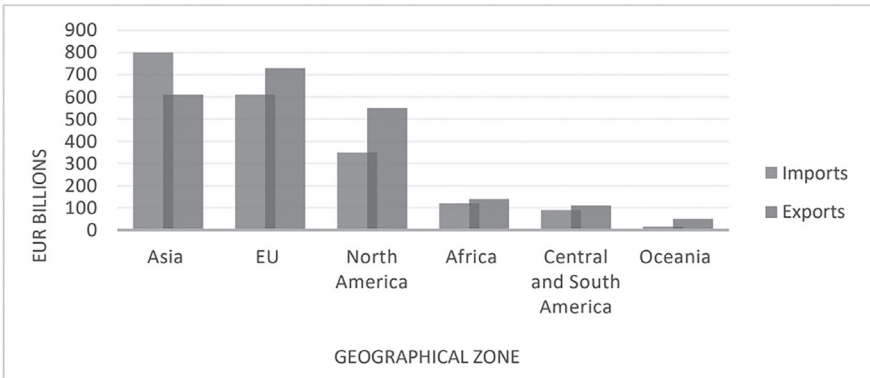

Figure 3. EU-27 trade by geographical zone in 2019

Source : Eurostat

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU-27_trade_by_geographical_zone,_2009_and_2019_\(EUR_billion\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU-27_trade_by_geographical_zone,_2009_and_2019_(EUR_billion).png)

de, Fransa'nın önceliği bir alternatif önermektir: Hukukun üstünlüğüne, serbest dolaşıma, istikrarlı, adil ve verimli çok taraflılığa dayanan bir düzen." Bu sözlerle özetleyebileceğimiz strateji planında, Hint Pasifik bölgesi merkezde yer almaktadır.

Fransa için Hint Pasifik coğrafi bir gerçekliktir. Fransa, deniz aşırı toprakları aracılığıyla bölgede mevcuttur ve Ekonomik Münhasır Bölgesinin (MEB) %93'ü Hint ve Pasifik Okyanuslarında bulunmaktadır. Bölge aynı zamanda 1,5 milyon Fransız'ın yanı sıra 8.000 askere de ev sahipliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra bölge, jeopolitik ve jeoekonomik açılardan da Fransa için çok önemlidir. Çünkü küresel ekonominin ağırlık merkezi Atlantik'ten Pasifik'e kaymaktadır.

Bölgenin demografik ve ekonomik ağırlığı, enerji yoğunluğu dikkate alındığında, biyoçeşitlilik ve iklim değişikliği açısından kilit küresel öneme sahiptir.

Çin'in Kuşak Yol Girişimi, Hint Pasifik'e odaklanan Japonya, Avustralya ve Hindistan stratejileri ve ASEAN tarafından desteklenen bölgesel çok taraflılık, hem Fransa hem de AB için yeni fırsatlara kapı açtığı kadar yeni sorunları da beraberinde getirmektedir.

Detaylı okuma için: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/asia-and-oceania/the-indo-pacific-region-a-priority-for-france/#:~:text=In%20an%20international%20context%20marked,the%20heart%20of%20this%20strategy.>

Hint Pasifik için Politika Yönergeleri: Almanya - Avrupa - Asya "21. Yüzyılı Birlikte Şekillendirmek"

Çin ile karşı karşıya gelme pahasına Berlin, Paris'in ayak izlerini izleyerek geçtiğimiz Eylül ayında kendi Hint Pasifik stratejisini belirledi. Bu yaklaşım Almanya'nın Asyalı partnerleri olan Hindistan ve Japonya tarafından hoşgörü ile karşılanırken, 2008'de ilk defa Hint Pasifik stratejisini yayınlayan Fransa için de sevindirici oldu. Zira Fransa uzun zamandır Avrupalı devletlerin tümünün bu stratejiyi benimsemeleri gerektiğini öne sürmektedir.

Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas belgede "Toplumumuzun refahı, açık nakliye rotalarına, fiziksel ve dijital bağlantıya ve büyüyen pazarlara katılma bağlıdır. Hint Pasifik boyunca yeni bir iki kutupluluk, bu çıkarları baltalayacaktır. Bunun yerine, bölgeyle ilişkilerimizi hem coğrafi hem de politika gündemimize göre daha da çeşitlendirmemiz gerekiyor." sözleriyle bölge ile Almanya arasındaki önemli bağlantıyı özetlemektedir.

Almanya'nın bu yayınlamış olduğu belge, Hint Pasifik stratejisi belirleyen diğer ülkeler ile ortak bir kavramsal referans çerçevesi oluşturuyor olsa da girişde de bahsettiğimiz gibi bölge tanımında farklılaşmaktadır. Almanya da diğer ülkeler gibi kendi çıkarlarına uygun bir tanım yapmaktadır.

Belgeye göre, Berlin'in bölgede, Çin - ABD kutuplaşmasında taraf olmaya açıkça reddettiği ve bölgede aktif bir

güç olarak yer almak istemektedir. Konuyla alakalı bir etkinlikte konuşan Almanya Savunma Bakanı Annegret Kramp Karrenbauer, ülkesinin bölgede daha büyük bir rol oynama arzusunun bir kez daha teyit etmiştir. Almanya'nın benimsemiş olduğu Hint Pasifik stratejisine göre, serbest deniz yolları, iklim, barış ve güvenlik konuları da dahil olmak üzere, ortaklıklarıyla birlikte bölgede varlığını sürdürmek ve genişletmek istemektedir.

Detaylı okuma için: <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380514/f9784f7e3b3fa1bd7c5446d274a-4169e/200901-indo-pazifik-leitlinien--1--data.pdf>

KAYNAKÇA

<https://thediplomat.com/2020/11/german-defense-minister-continues-her-indo-pacific-campaign/>

<https://blog.oup.com/2020/02/four-reasons-why-the-indo-pacific-matters-in-2020/>

<https://www.institutmontaigne.org/en/blog/franco-german-divergences-indo-pacific-risk-strategic-dilution>

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/asya-pasifik-te-jeopolitik-rekabet-de-rinlesiyor/1840579>

<https://baudegs.com/asya-pasifik-te-guc-dengesi-ve-yasanan-son-gelisimler/>

<https://theaseanpost.com/article/new-order-indo-pacific-0>

<https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/degisen-dengeler-ve-yeni-guc-merkezi-asya-pasifik-serbest-ticaret-anlasmasi-kose-yazisi-20138>

<https://www.institutmontaigne.org/en/blog/franco-german-divergences-indo-pacific-risk-strategic-dilution>

Avrupa Birliği'nin İklim Diplomasisi

Tuğçe Samsun*

Giriş

Avrupa Birliği Komisyonu 11 Aralık 2019 tarihinde, 2050 yılına kadar dünyadaki ilk iklim nötr birlik olmak amacıyla Yeşil Mutabakat'ı (European Green Deal) politika önceliklerinden biri olarak sunmuştur. Doğayı ve vahşi hayatı korumayı, gelecek nesillere sağlıklı bir gezegen bırakmayı hedefleyen AB, Yeşil Mutabakat ile tıpkı Franklin Delano Roosevelt tarafından 1933 yılında sunulan "Yeni Düzen" programı gibi yönetişimi, ekonomiyi ve çevreyi önemli ölçüde değiştirmeyi amaçlamaktadır. İklimle ilgili sorunların ele alınarak, çevre için uzun vadeli bir vizyon belirlendiği bu planla; tarımdan ulaştırmaya, kimyasallardan enerji sektörüne uzanan, yeni bir büyüme stratejisi hazırlanmıştır. Ancak Yeşil Mutabakat'ın başarısı AB içindeki bütün aktörlerin olduğu kadar, diğer ülkelerin de sürdürülebilir kalkınmaya olan katılımına bağlıdır. Küresel kolektif eylemin gerektirdiği bu dönüşüm, iklim nötr aktörler olmanın ekonomik ve teknik olarak mümkün olduğunu göstermesinin yanı sıra, karbonsuz bir ekonomiye geçiş açısından aktörler için

küresel rekabette geniş ve kapsamlı fırsatlar sunmaktadır. Bu anlayışla, AB'nin ardından Çin, Eylül ayında iklim stratejisini yayınlamış, Joe Biden yönetimi de Donald Trump'ın çekildiği Paris İklim Antlaşması'na geri dönmüştür. AB'nin öncülüğünü üstlendiği yeşil dönüşümde liderlik pozisyonunu koruması, bu politikanın ABD-Çin arasında başka bir rekabet alanına dönüşerek birliği arka planda bırakmaması için AB; dış ticaret, uluslararası yatırım ve finansman alanlarında politika değişiklikleri öngörmüştür. AB'nin iklim diplomasisinin inceleneceği bu yazıda, öncelikle Yeşil Mutabakat ile ortaya konulan stratejiler hakkında bilgi verilecektir. Ardından mutabakatın küresel etkileri değerlendirilerek, öneriler sunulacaktır.

Yeşil Mutabakat ve AB'nin Geleceği

Dünya Meteoroloji Örgütü tarafından belirtildiği üzere, 2010-2019 dönemi, kaydedilen ortalama sıcaklıkların bu zamana kadar yapılan ölçümler arasından en yüksek olduğu yıllar olmuş, küresel sıcaklık, sanayi öncesi

döneme kıyasla 1°C artmıştır. Küresel ısınmanın her zamankinden daha çok kaygı yarattığı bu dönemde yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde, koltuk sayısını arttıran Yeşiller, Ursula von der Leyen'in Komisyon başkanı olarak seçilmesi için gereken desteğin sağlanması için, iklim konusunda somut adımlar atılmasını şart olarak sunmuştur. (Brzozowski & Stam, 2019) Ursula von der Leyen, deniz seviyesinde rekor düzeyde yükselmenin, aşırı sıcakların yaşandığı bu senede, iklim krizi konusunda artan endişelere kayıtsız kalmayarak, Komisyonun öncelikli politika ilkelereinden biri olarak Yeşil Mutabakat'ı açıklamış ve bu görev için Frans Timmermans'ı birinci başkan olarak atamıştır. AB bu doğrultuda Paris Anlaşmasının hedefleriyle uyumlu olan sera gazı emisyonunu 2030 yılına kadar en az %40 azaltma hedefini en az %55 olarak değiştirmiş ve 2050 yılında iklim nötr bir kıta olmayı hedeflediğini açıklamıştır.

Dünyadaki karbon emisyonlarının %10'undan sorumlu olan AB, 1990 yılından 2018'e kadar emisyonları %23 azaltırken, GSYİH'sini de %61 arttırarak daha zengin olmanın daha fazla kirletmek anlamına gelmediğini, kanıtlamıştır. (Valatsas, 2019) Önümüzdeki otuz yıl içerisinde ise bu başarısını, bir dizi kapsamlı eylem planı ve strateji ile katlamayı ve 2050 yılında karbon ayak izini sıfırlamayı amaçlamaktadır. Bu hedefe ulaşma tasarılarından biri olan "Döngüsel Ekonomi

Eylem Planı"¹ ile sürdürülebilir ürünleri, hizmetleri ve iş modellerini norm haline getirerek, kapsamlı ve birbiriyle ilişkili bir dizi girişim sunmaktadır. Plan ayrıca, tüketim kalıplarını değiştirerek, kullan-at alışkanlığının yerine, kullan-geri dönüştür-yeniden kullan'ın almasını, üretimden-paketlemeye, tedarik zincirinden-tüketime kadar bütün aşamalarda doğal tahribatı önlemek amacıyla belirli standartlar uygulanmasının üzerinde durmaktadır. Örneğin; bu plan kapsamında elektronik eşyaların uzun ömürlü olabilmesi için "tamir hakkı" getirilmesi, ekodizayn tedbirlerinin geliştirilerek, tekstil sektöründe yeniden kullanımın arttırılması gibi hedefler yer almaktadır. Yeşil Mutabakatın temel yapı taşlarından biri olan "Tarladan Sofraya Stratejisi"² ile Ortak Tarım Politikası'nı mutabakatla koordineli hale getirmeyi, pestisitlerin ve antimikrobiyallerin kullanımını azaltmayı, gıda israfının önüne geçmeyi planlamaktadır. İkinci olarak "Enerji Sistemi Entegrasyonu Stratejisi"³ ile yeşil dönüşümü gerçekleştirmek için güneş ve rüzgar enerjisi kullanılarak enerji verimliliğinin arttırılmasını istemektedir. Bu amaçla elektrikli araçların şarj noktalarının arttırılması,

¹ Circular Economy Action Plan için bakınız: https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

² A Farm to Fork Strategy için bakınız: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e-a0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

³ An EU strategy for Energy System Integration için bakınız: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/energy_system_integration_strategy_.pdf

elektirifikasyon uygulanması zor olan hava ulaşımı gibi sektörler için yenilenebilir hidrojenin kullanılması öngörülmektedir. Son olarak “Sürdürülebilirlik İçin Kimyasallar Stratejisi⁴” ile ekosisteme ve insan sağlığına zararlı olan kimyasalların tespit edilerek, üretimde kullanılmasının engellenmesini, endüstriyel inovasyonların desteklenmesiyle güvenli ve sürdürülebilir kimyasalların üretiminin gerçekleştirilmesini amaçlamıştır.

İklim değişikliğiyle ve çevresel bozulma ile mücadele etmek ortak çaba gerektirmekle birlikte, AB içindeki tüm ülkeler bu girişimde aynı noktada bulunmamaktadır. Örneğin, Norveç’te 2019 yılında satılan otomobillerin çoğu hibrit ya da elektrikli modellerden oluşurken veya Almanya’da elektriğin %50’sine yakını yenilenebilir kaynaklardan elde edilirken, Polonya ve Bulgaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin büyük

bir kısmı yenilenemez enerji kaynaklarına dayanmaktadır. (Neri, 2020) AB bu durumu gözetererek, karbon yoğunluklu ekonomik aktivitelerin yüksek oranda yer aldığı bu ülkelerde, yeşil dönüşümün geride kimseyi bırakmadan gerçekleşebilmesi için “Adil Geçiş Mekanizması”⁵’ni oluşturmuştur. Bu mekanizmayla beraber kömür endüstrisine bağlı işlerde çalışan insanların gereken eğitim programları sağlanarak, düşük karbonlu sektörlerde iş bulması ve geçişten en çok etkilenecek bölgeler için “Adil Geçiş Fonu”ndan maddi yardım sağlanması amaçlanmıştır. Adil Geçiş Mekanizmasının finansmanının AB Bütçesi, InvestEU aracı ve Avrupa Yatırım Bankası’nın katkılarıyla sağlanması öngörülmüştür.

Yeşil Mutabakat ve Küresel Etkileri

Yeşil Mutabakat raporunda da belirtildiği gibi iklim değişikliğinin küresel zorluklarıyla mücadele etmek çok taraflı eylemi gerektirmektedir. AB bu doğrultuda Paris Antlaşma-

⁴ Chemicals Strategy for Sustainability için bakınız: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f815479a-0f01-11eb-bc07-01aa75ed71a1.0003.02/DOC_1&format=PDF

sı'nı etkili bir şekilde uygulamayan ülkelerle serbest ticaret antlaşması imzalamayacağını belirtmiş, mutabakatın gerektirdiği dönüşüm hedeflerinin gerçekleşmesi, birlik sanayisi üzerindeki maliyetinin azaltılması ve rekabetçiliğin korunması için "Sınırdaki Karbon Düzenlemesi"nin uygulanmasını gündeme getirmiştir. Bu düzenlemeyle, ithalat fiyatının eşyanın içerdiği karbon miktarına göre hesaplanması planlanmakla birlikte, düzenlemenin hangi sektörleri kapsayacağı henüz belirtilmemiştir.

Yeşil Mutabakatın başarısı kolektif eylemle doğru orantılı olduğu için AB, diğer ülkelerle iş birliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu doğrultuda Çin, Eylül ayında gerçekleşen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısında 2060 yılında iklim-nötr olmayı hedeflediğini açıklamış, ardından AB ve Çin arasında yapılan zirvede küresel ısınma ile mücadele için "Yüksek Düzeyli İklim ve Çevre Diyaloğu"⁵ kurulmasına karar verilmiştir. AB ve Çin'in ekonomilerini karbonsuzlaştırması, hem karşılaşılan zorlukların iş birliği ile üstesinden gelebilecekleri, hem de düşük karbonlu sektörler ve yeşil teknoloji için gereken ham maddeler konusunda liderlik yarışına girecekleri anlamına gelmektedir. Çinliler bu mantığı iyi kavramış olmalı ki; Avrupalılar, Pekin'in DTÖ kurallarını ihlal eden uygulamalarına karşı yapılan baskının, rejimi iklim

değişikliğini durdurma çabalarından vazgeçmesine neden olabileceğinden endişelenirken, Çin bugün güneş enerjisinde dünyadaki en büyük yatırımcı olmasının yanı sıra lityum pillerin %77'sini üretmekte ve küresel elektrikli araç stokunun %47'sine sahip durumunda olarak karşımıza çıkmaktadır. (Rohac, 2020)

Atlantik'in batı yakasında ise, ABD başkanı Joe Biden Paris İklim Anlaşmasını imzalayarak ABD'nin de 2050 yılında iklim nötr ülke olacağını duyurmuştur. ABD'nin yeniden iklim değişikliğine karşı mücadelede lider konumuna geleceğini belirten Biden, bu doğrultuda, Kanada'dan Meksika Körfezi'ne ham petrol getirecek ve yılda yaklaşık otuz beş milyon arabanın ürettiği kadar emisyonu neden olacak Keystone XL Boru Hattı'nı iptal eden bir emir imzalamış, çiftçiler için yeni çevre dostu politikaları teşvik edeceğini belirtmiş, elektrik santrallerinden ve otoyollardan kaynaklanan kirlilikten etkilenen şehirlere kaynak ayıracağını ve temiz enerjiye yatırım yapacağını açıklamıştır. (Volcovici & Hunnicutt, 2021) AB, ABD'nin Paris Antlaşması'na geri dönmesini her ne kadar memnuniyet ile karşılarsa da Washington'ın yeşil enerjiye ve teknolojiye geniş kaynaklar aktarması, bloğu bu yarışta geride kalma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır.

Bu noktada, AB'nin taraflarla iş birliği yapabileceği ve rekabet edeceği alanları belirleyerek hareket etmesi gerekmektedir. İlk olarak Çin konusunda

⁵ EURACTIV haberi için bakınız: https://www.euractiv.com/section/eu-china/special_report/eu-china-cooperation-on-climate-green-engines-of-global-economic-recovery/

yapılması gereken yeşil teknoloji ve enerji sektörü yatırımlarında eşit şartlı faaliyetler alanının korunmasını teşvik etmek olacaktır. Ayrıca, Pekin'in hem kömür endüstrisine hem de yeşil teknolojiye yatırım yaptığı değerlendirildiğinde, ülkenin karbon emisyonu hedeflerinin ön bir tarihe çekilmesi için destek verilmeli ve kaydettiği gelişmelerin düzenli olarak izlenmesi için bir mekanizma oluşturulmalıdır. Sınırda Karbon Düzenlemesi bu açıdan büyük önem taşımaktadır. AB eğer bu mekanizmayı ticaret ortaklarıyla beraber uygulamaya başlayıp, DTÖ gibi platformlar aracılığıyla uluslararası bir düzenleme haline getirmeyi başarabilirse, hem daha fazla ülke karbon emisyonlarını düşürmek için çaba gösterecek hem de karbon sızıntısı önlenecektir. Örneğin; ABD ve Japonya gibi ülkeler "Sınırda Karbon Düzenlemesini" uygulamaya başlarsa, şirketler ve ülkeler bu büyük pazarlara satış yapabilmek için düşük-karbonlu teknolojilere yatırım yapmaya başlayacak ve daha çok ülke katıldıkça karbon fiyatlandırma konusunda küresel bir yaklaşım benimsenebilecektir. (Tsafos, 2020)

Çin küresel güç olma yönünde "Bir Kuşak Bir Yol" gibi projelerle ticaret ortaklarını genişleterek ilerlerken, Kuzey Afrika'daki yatırımlarını da arttırmıştır. Bu nedenle, AB eğer yeşil dönüşümde lider olmak istiyorsa Kuzey Afrika ülkeleriyle ticari ilişkilerini geliştirmeli ve bu bölgedeki yeşil dönüşümü desteklemelidir. Örneğin; Fas ve Tunus hem güneş enerjisinde

hem de rüzgâr enerjisinde sahip olduğu potansiyelle AB için büyük bir fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda, Fas ve Tunus'ta yeşil enerji sektörünün geliştirilmesine yönelik yapılabilecek AB yardımları hem bu ülkelerin ekonomik olarak kalkınmalarına yardımcı olacak hem de istihdam yaratılarak düzensiz göçün azalmasında etkili olabilecektir. (Bennis, 2021) Buna ek olarak, coğrafi yakınlığı düşünüldüğünde AB'nin ihtiyacı olan hidrojen, Fas'tan ve gereken enerji tesislerinin inşasıyla birlikte Tunus'tan boru hatlarıyla elde edilebilecektir.

Yeşil Mutabakat'ın eksiksiz uygulanabilmesi için AB' deki bütün paydaşların katılımı gerekmektedir. Bu hususta Portekiz'in AB dönem başkanlığı, İtalya'nın COP26 eş başkanlığı ve G20 Zirvesi dönem başkanlığı büyük önem taşımaktadır. Bu durumda; Portekiz'e kurtarma fonunun yeşil mutabakatla uyumlu bir şekilde ve Avrupa toplumunun refahını gözeterek biçimde uygulanması konusunda, İtalya'ya ise iklim değişikliği ile mücadelede yeşil ortaklıklar oluşturmak ve AB'nin yeşil dönüşümle ilgili hedeflerinin uluslararası platformlarda temsil edilmesi konusunda büyük görev düşmektedir. Son olarak, Avrupa Yatırım Bankası geçtiğimiz günlerde yaptığı açıklamada iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik Avrupa yatırımının, ABD'nin önünde fakat Çin'in gerisinde olduğunu açıklamış ve AB'nin bu konudaki hedefleri ve yatırımları arasındaki uçurumun büyüdüğünü belirtmiştir. (Oroschakoff

& Mathiesen, 2021) Bu makasın kapanması için gereken, kamu ve özel sektör ek yatırımlarının sağlanması AB'nin iklim değişikliğine karşı mücadelede öncü olması için son derece önemlidir.

Sonuç

COVID-19 pandemisi nedeniyle dünyaya genelinde iki milyondan fazla insan ölürken, doğayla kurduğumuz ilişkinin gözden geçirilmesi ihtiyacı öne çıkmıştır. Nüfusun artışıyla doğru orantılı olarak uygarlığın yollar, fabrikalar inşa ederek doğaya doğru genişlemesi ve canlıların habitatının işgal edilmesi sonucunda biyoçeşitlilik zarar görürken hayvanlardan insanlara hastalıkların geçişi kolaylaşmıştır. İklim değişikliğinin okyanus seviyesinde yükselmeye ve asitlenmeye neden olduğu, aşırı sıcakların yaşandığı günümüzde, dünyadaki karbon emisyonlarının %10'undan sorumlu olan AB, 2050 yılından itibaren doğayı kirletmeyeceğini açıklamıştır. Bu amaçla bir dizi strateji ve plan açıklayarak izleyeceği yol haritasını sunmuş ve bu politikasını zarar vermeme ve kimseyi geride bırakma üzerine şekillendirmiştir. Döngüsel bir ekonominin vurgulandığı bu planda, kömür ve fosil gibi yakıtların yerini yenilenebilir kaynaklara bırakması, geri dönüşümün ve yeniden kullanmanın benimsenmesi, gelecek nesillere temiz bir gezegen bırakılmasının ilke edinilmesinin yanı sıra, yeni bir ekonomik büyüme modeli de öngörülmüştür. Bu doğrultuda kömür endüstrisi gibi karbon emisyonu yük-

sek olan sektörlerde çalışan insanlara çevre dostu sektörlerde istihdam sağlanması, elektrikli araba kullanımının yaygınlaştırılması, hidrojen üretiminin artırılması sınırda karbon düzenlemesi gibi uygulamaların benimsenmesi planlanmıştır.

AB'nin ardından Çin de iklim-nötr olma hedefini açıklamış ve Biden yönetimi tekrar Paris Anlaşması'na katılmıştır. Bu durum AB açısından hem fırsat hem de rekabet alanı yaratmıştır. Yeşil Mutabakat'ın başarısı için gerekli iş birliklerinin sağlanması diğer ülkelerin karbon emisyonunu düşürme konusunda daha istekli hale gelmeleri ve sınırda karbon düzenlemesi uygulamasında küresel bir yaklaşım geliştirilmesi için fırsat oluştururken, AB'nin yeşil teknolojilere yönelik yatırımlarında Çin'in gerisinde kalması, Pekin'in küresel güç olma yolunda diğer ülkelerle geliştirdiği ticari ortaklıkların AB'yi arka plana atma ihtimali ortaya çıkmaktadır. AB'nin yeni bir endüstri devriminde lider konumunda olması için yeşil teknoloji alanında kamu ve özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi, diğer ülkelerle olan ticari ilişkilerin Yeşil Mutabakat'a uyumlu şekilde gerçekleşmesi ve bu ülkelerin yeşil ticaret ve enerji konusunda desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Bennis, A. (2021, January 26). *Power surge: How the European Green Deal can succeed in Morocco and Tunisia*. ECFR: <https://ecfr.eu/publication/power-surge-how-the-european-green-deal-can-succeed-in-morocco-and-tunisia/>
- Brzozowski, A., & Stam, C. (2019, Temmuz 9). *Greens set conditions to approve nominee von der Leyen*. Euractiv: <https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/greens-set-conditions-to-approve-nominee-von-der-le-yen/>
- Neri, V. (2020, December 2). *Three major challenges set by the European Green Deal*. LIFEGATE: <https://www.lifegate.com/european-green-deal>
- Oroschakoff, K., & Mathiesen, K. (2021, January 22). *EU jitters over US return to Paris Agreement*. Politico: <https://www.politico.eu/article/eu-jitters-over-us-climate-biden-trump-green-deal-return-to-paris-agreement/>
- Rohac, D. (2020, September 12). *China isn't Europe's 'partner' on climate*. Politico: <https://www.politico.eu/article/china-climate-problem-europe-partnership/>
- Tsafos, N. (2020, August 7). *How Can Europe Get Carbon Border Adjustment Right?* CSIS: <https://www.csis.org/analysis/how-can-europe-get-carbon-border-adjustment-right>
- Valatsas, D. (2019, December 17). *Green Deal, Greener World*. Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2019/12/17/united-states-democrats-green-new-deal-eu-europe-technically-feasible-environment-progress/>
- Volcovici, V., & Hunnicutt, T. (2021, January 20). *Biden announces return to global climate accord, new curbs on U.S. oil industry*. Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-usa-biden-climate-idUSKBN29P127>

Baltık Bölgesi'nin Rusya İçin Önemi ve Rusya'nın Baltık Ülkelerine Yönelik Siyasi, Askeri ve Ekonomik Stratejileri

İlkay TÜRKEŞ*

Giriş

Rusya ve Baltık ülkeleri arasında günümüze kadar süregelen ilişkilerin tahlili dönemsel farklılıklar içermektedir.

Tarihsel sürece baktığımızda, 1918'de Estonya, Letonya ve Litvanya siyasi kaos içinde olan Çarlık Rusya'sının koşullarından yararlanarak bağımsızlıklarını ilan etmiş ve fakat bu durum ancak iki yıl kadar sürebilmiştir. 1939 Molotof-Ribbentrop Paktı ile birlikte Sovyetler Birliği, Baltıklar'a kadar uzanan topraklarda hak ilan etmiş ve 1940'a gelindiğinde, Litvanya, Estonya ve Letonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri, oylama yaparak SSCB'ye katılmalarını bu yolla bildirmişlerdir. (Kyle, 2019, s:105) 1941'den başlayarak üç yıl süreyle Nazi Almanyası idaresi altında kalsa da Sovyetler'e bağlı olan bu Baltık ülkelerinin statüsü, 1991 senesinde SSCB'nin dağılmasına kadar sürmüştür. Kimilerine göre

1940 ve 1944'te bu topraklar, Sovyetler tarafından işgal edilmiştir. Ayrıca Sovyetler'in dağılmasına müteakip bağımsızlıklarını kazanan Baltık devletlerinde bulunan Rus askeri birlikleri ancak 1994 sonunda tamamen geri çekilmişlerdir. (Sakkov, 2019, s:2)

Birleşmiş Milletler derhal bu ülkeleri tanırken diğer Batı devletleri, Baltık ülkelerinin bağımsızlıklarının hemen ardından, onlar ile diplomatik ve siyasi ilişkiler geliştirmeyi ihmal etmemiş, hatta Rusya dahi bağımsızlıklarına saygı duyarak Baltık devletlerini 1990'lı yılların ilk başlarında desteklemiştir. Boris Yeltsin yönetimindeki yeni Rus hükümeti, Baltık ülkelerinin bağımsız olma isteklerini onaylıyordu. (Kramer, 2002, s:733) Aynı şekilde ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt de bu devletlerin eski Sovyet ülkeleri olduğu düşüncesinin devam etmesine karşı çıkmaktaydı. Nitekim Stimson Doktrini, bu ülkelerin, Sov-

yet ülkesi olduklarına dair görüşü reddetmek üzere ortaya konmuştu. (Kyle, 2019, s:105) Bu olumlu gelişmelere rağmen, Rus hükümeti 1990'ların ortasından itibaren sonraki on yıl boyunca, Baltık devletlerini kaygılandırarak ve rahatsız edecek adımlar attı ve durum Baltık devletlerinden hiç de gerçekçi olmayan taleplere kadar gitti. (Kramer, 2002, s:734)

SSCB dağıldığında, elinde bulundurduğu toprakların yaklaşık %25'ini

kaybedip ortaya on beş bağımsız devlet çıkarken, bu yıllar NATO'nun genişlemesine olanak sağladı. İzlenen çevreleme politikasında elzem görülen Baltık devletleri Estonya, Letonya ve Litvanya'nın 2004'te NATO ve Avrupa Birliği'ne dahil olmaları, Polonya da hesaba katıldığında, Rusya'nın NATO ile 1163 kilometrelik sınırı paylaşması ile sonuçlandı. Bu durum, Rusya'nın bölgedeki siyasi, askeri ve ekonomik planlarına ciddi bir darbe vurmuş oldu. (Mırzaliyeva,

Harita 1: Baltık Bölgesi Haritası, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Baltic-states>, son erişim tarihi: 01.05.2020

2017, s:43) Ancak planlarından vazgeçmeyen Rusya, yalnızca izleyeceği yollarda değişikliğe giderek bu politikalarını devreye sokmuştur.

2008 Rus-Gürcü Savaşı ve 2014'te gerçekleşen Kırım'ın işgal edilmesinin ardına Baltık devletlerinin kaygıları ve Rusya'dan yana rahatsızlıkları ciddi seviyelere ulaşmıştır. Askeri potansiyelleri bakımından Rusya ile karşılaştırılmayacak kadar zayıf olan Baltık devletleri, çoğunlukla NATO'nun imkân ve kabiliyetleri ile AB'nin politikalarını arkalarına alırken Rusya'ya karşı güttükleri kaygıları yenememişlerdir. Bu durumun temelinde yatan başlıca faktörler arasında; Baltık ülkelerinde yaşayan Rus nüfusun azımsanmayacak oranda olması, buradan yola çıkarak Rusya'nın; Rusya'da yaşasın veya yaşamasin, tüm Rusları korumakla mükellef olduğuna dair izlediği politikaları ve bu mazereti kullanarak Gürcistan ile özellikle Kırım'da müdahalede bulunması, Rusya'ya bağlı Kaliningrad bölgesinin Baltık coğrafyasındaki stratejik konumu ve Rusya'nın bölgeyi askerileştirme çabaları, Gerasimov Doktrini çerçevesinde izlenen hibrit savaş yöntemleri ve Baltık ülkelerinde uygulanan propagandist eylemler, Nord-Stream 2 projesi ile oluşturulmaya çalışılan Baltık hakimiyeti ve bölgede NATO'nun gücünü test edebilme fırsatı sayılabilir.

Yukarıdaki haritadan da görüleceği üzere Rusya ile herhangi bir kara bağlantısı olmayan enclave/exclave

statüsünde bulunan Rus toprağı Kaliningrad, Baltık coğrafyasında önemli bir konuma sahiptir ve "pilot" bölge olarak adlandırılmaktadır. Rusya'nın burada askeri teçhizat bulundurması, tatbikatlar yapması Baltık ülkelerinin kaygısını artırmaktadır. NATO'nun imkân ve kabiliyetlerini kullanan Baltık ülkeleri, yine NATO'nun 2016 Varşova Zirvesi'nde duyurduğu ve 2018'de büyük çapta uyguladığı "NATO's Forward Presence" (İleride Konuşlanma) (NATO, 2019, s:13) ve son zirvede kabul edilen Baltık Politikasından yararlanmakta, bu projeler Rusya'nın bu tarz askeri stratejilerine yönelik olarak gerçekleşmekte ve aslında bölgedeki nabzı yükseltmektedir.

Makalede, bahsedilen faktörlerin yol açtığı iki taraflı politikaları ve çıktılarını tartışılacak ve Rusya'nın bölgede hakimiyetini sağlamaya yönelik uyguladığı stratejilerden bahsedilecektir. Makalenin yazımında kaynak olarak araştırma merkezleri ve NATO raporlarından, makalelerden ve haberlerden yararlanılmıştır. Makale, güncel gelişmelere kadar olan süreci kapsadığından ve Türkçe literatürde çok fazla değinilmeyen bir konuyu çalıştığından önemlidir.

1. Baltık Ülkelerinde Yaşayan Rus Nüfus

1992'den beri Rus hükümeti, Baltık ülkelerinde yaşayan Rus azınlığın ayrımcılığa uğradığını öne sürerek özellikle Rusya sınırları dışında yaşayan Rus nüfusu korumaya yönelik poli-

tikalar izlemiştir. (Nilsson, 2014, s:29) Rusça konuşan bir nüfusun olması bile, etniğine bakılmaksızın Rusya için önemli bir konudur. Medvedev'in başkanlık döneminde de Putin dönemi gerçekleşen askeri operasyonlar gibi bu nüfusları sınır ötesinde korumaya yönelik faaliyetler yürütülmüştür. (Nilsson, 2014, s:29) İşte "Russkiy Mir" (Rus Dünyası) olarak adlandırılan bu anlayış, bilhassa yakın çevre ülkelerinde zaman zaman gerilim konusu olmuştur. (Ataseven, 2019, s:289)

Estonya ve Litvanya, sınırları içerisinde etnik-dilsel bakımdan büyük bir Rus popülasyonu bulundurmaktadır: Estonya'yı ele aldığımızda nüfusunun %24,8'i Rus kökenli iken %29,6'sı Rusça konuşmaktadır; Letonya'da ise Estonya'ya kıyasla daha fazla olan bu oranlar sırasıyla %25,6 ile %33,8'dir. (Kyle, 2019, s.108) Buna ek olarak, Rusya'nın sınırında Estonya'nın bir bölgesi olan Ida-Viru'nun nüfusu %73 etnik Rus, Ida-Viru'nun en büyük yerleşim yeri Narva'da ise %82'dir. (Grigas & Aron, 2018, s:20)

Tabloya bakıldığında, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı işgali sırasında "Rus nüfusunu korumak" politikası ile Ukrayna'daki faaliyetlerini meşru gösterme yolu, Baltık ülkelerinde ilk olarak şu soruyu akla getirmiştir: "Bundan sonra Rus nüfusu bahane edilerek saldırıya uğrayacak ilk yer neresi olabilir?". Burada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, yukarıdaki oranların ve Rus yoğunlu-

ğunun, Donbas ve Kırım bölgelerinde bulunan Rus nüfustan daha yüksek olmasıdır.

Ayrıca müdahalenin meşru gösterilmesi için kullanılan Rus nüfus politikası sadece Baltık ülkelerini değil, aynı zamanda Nordik ülkeleri de endişelendirmektedir, bu kapsamda Rusya'yı "revizyonist bir tehdit" olarak algılamaktadırlar. (Sergunin, 2019, s:6)

2. Baltık Bölgesinin ve Baltık Ülkelerinin Rusya İçin Önemi

NATO, günümüzde Vladimir Putin'in uluslararası sistemi değiştirmek ve ana söz sahibi olmak için revizyonist politikalar izlediğini öne sürmektedir. Rus politikasının üç ayağı şu şekilde sıralanmaktadır: Direkt olarak Avrupa ülkeleri ve Batı'ya yönelik politikalar, Sovyet zamanından kalma Rus nüfuzunu aşamamış olan eski Sovyet cumhuriyetlerine yönelik politikalar ve Sovyetler 'den koparak Batı'ya yönelen ülkelere yönelik politikalar. (Misiuna, 2017, s:31) Bunlar, Rusya'nın "near abroad" (yakın çevre) olarak adlandırdığı ve hegemonyasını genişletmek için kullanabileceği bir coğrafyadır. Putin'in, Rusya'nun eski günlerdeki gücüne ve geniş topraklarına dönebilmesine yönelik isteği açıktır. Baltık ülkeleri de son kategoriye girdiğinden mütevellit, AB-ABD ilişkileri kapsamında, Baltık denizine çıkışları dolayısıyla Rus dış politikasında öncelikli sıralardadır denilebilir.

Diğer faktörleri de göz önünde bulundurduğumuzda Baltık bölgesinin Rus politikası ve ulusal çıkarları için önemi şu şekilde sıralanabilir:¹

1- Bu bölge Rusya'nın Avrupa Birliği ile ortak sınırı olan tek bölgedir ve AB tarafından yaptırım uygulanmış olmasına rağmen, ihraç ettiği tüketim ürünleri, gıdalar vs. bakımından ticari bir öneme sahiptir.

2- Enerji yolları ve projeleri açısından önem taşıyan Baltık denizi, Rusya'nın Avrupa'ya ihraç edebileceği doğal gaz ve enerji kaynaklarının rotasıdır. 2011'de yapımı biten ve direkt olarak Almanya'ya ulaşan Nord-Stream projesi ile son zamanlarda ABD'nin eleştirdiği – şu an yeni şirketler aranmaktadır- ve yine aynı yolun izlendiği Nord-Stream 2 projesi Avrupa'nın Rus gazına olan bağımlılığını artıracak olması açısından son derece önemlidir.

3- Rusya ile herhangi bir kara bağlantısı olmayan Rus exclave'ı Kaliningrad bölgesi, AB ile olan ilişkilerde hem bir köprü hem de bir rekabet oluşturmaktadır. Anakara ile bağlantısı olmayan bu bölgeye daha özerk ve farklı bir statü verilebileceğinin çeşitli Batı kaynakları tarafından öne sürülmesi, Rus çıkarları ile çatışmakta ve Rusya'nın asla taviz vermeyeceği bir noktanın üzerinde durmaktadır. Polonya ve Litvanya arasında bulunduğundan, Rusya bu ülkelerin iç işlerine müdahale edebilmekte ve

bu anlamda "Truva Atı" olarak görülebilmektedir. (Karakaya, 2005)

4- Moskova-Baltık ülkeleri ikili ilişkilerinde Rus azınlıklar yukarıda da bahsedildiği üzere Rusya'nın hassas olduğu bir konuyu teşkil eder halindedir.

5- NATO'nun genişlemesi ile NATO'nun sınır komşusu haline gelen Rusya, NATO tarafından bölgeye konuşlandırılan füzeler, teçhizatlar ve gerçekleştirilen tatbikatlardan dolayı kuşku duyar hale gelmiştir. NATO's Forward Presence, NATO Air Policy kapsamında bölgede havadan yapılan denetimler ve Baltık Politikası, Rusya'nın bölgeye yönelik askeri ve askeri olmayan (hibrit) stratejilerini tetiklemektedir. Bunlara ek olarak NATO'nun NATO üyesi olmayan Finlandiya ve İsveç'le yakın ilişkiler kurma ve birliğe onları da dahil etme çabası, Rusya'yı oldukça rahatsız etmektedir. Diğer yandan Rusya, NATO'nun birlik bütünlüğünü ve 5. maddeyi devreye sokabilecek güçte olup olmadığını test etmek isteyebilecek durumda görülüyor.

Rus ulusal strateji belgelerinde ve yahut raporlarında Baltık ülkeleri çoğunlukla net bir şekilde, ayrı tutularak açıkça ifade edilmemiş olsa da yukarıda sıralanan hususların önemi Rusya açısından önem arz etmektedir.

¹ Maddeler halinde sıralanan faktörler, DIIS Raporu temel alınarak ortaya konmuştur.

3. Rusya'nın Baltıklar'a Yönelik Askeri Stratejileri, NATO ile Rekabeti ve Kaliningrad'da Gerçekleştirdiği Tatbikatlar

Enclave/exclave olan bir bölgeyi, anavatanın savunması her zaman zorlu koşullara bağlı olmuştur. Ancak Kaliningrad bölgesinin sınırlarında bulunan devletlerin askeri kapasiteleri ve imkanları, NATO'ya dayanmadıkça Rusya ile kıyaslanacak seviyede değildir.

Rusya, bölgede NATO'nun genişlemesinden Baltık devletlerini sorumlu tutmaktadır. Hatta Valerii Gerasimov, Kırım'ın bahane gösterildiğini, oysa Kırım öncesi ve sonrası Baltık bölgesinde askeri faaliyetlerin tırmanmasının sebebinin NATO olduğunu vurgulamıştır. (Nilsson, s:23) Özellikle 2011'de Polonya'ya ABD tarafından konuşlandırılan ve Kaliningrad sınırının yalnızca 100 kilometre uzağında bulunan Patriot füzelere, Kremlin'i oldukça irrite etmiştir. (Sergunin,s:35)

2014 Rus askeri doktrini, NATO'nun Rusya sınırları yanında askeri altyapısını geliştirmesini bir "tehdit" olarak tanımlamıştır. Yine 2016 yılında yaklaşık 35.000 personelle bölgenin en büyük çaplı askeri tatbikatı Anaconda'yı gerçekleştiren NATO; 2017 yılında, yaklaşık 4500 personeli barındıran dört taburu Baltık devletlerine konuşlandırmıştır. (Sergunin, s:36)

Rusya'nın Baltık komşularıyla NATO-ABD ortaklığında geliştirilen bü-

yük çaplı tatbikatlara karşı Rusya da nüfuzunu artırma çabasıdadır. Barış zamanında da bu bölge, önemli istihbarat sağlama imkanına sahiptir.

Kırım'da olduğu gibi Kaliningrad'da da bulunan Rus deniz kuvvetleri Karadeniz gibi Baltık denizinde de hâkim konumunu sağlamak istemektedir ve okyanusa çıkış yolunu oluşturmaktadır. Ayrıca Baltiisk'te buz kıran filosu bulunmaktadır. Baltık bölgesinin de Karadeniz gibi öncelikli öneme sahip olduğundan kuşku duyulmamakla birlikte, Baltıklar'da kaybettiği etkisini yeniden inşa etmek adına Kaliningrad ile anakara arasında köprü kuracak planlar dahi devreye sokabilir. (Mastriano & Misiunas, s:32)

Konvansiyonel imkân ve kabiliyetler hala Rus savunmasının iskeletini oluşturmaktadır. Kaliningrad yerleşim bölgesinde Rus Anti-Access Area Denial (A2 / AD) yeteneklerinin geliştirilmesi ve bölgedeki hızlı reaksiyon gösteren kuvvet sayısındaki artış NATO'nun manevralarına meydan okuyabilecek nitelikte değerlendirilmektedir. (Sapienza, 2018, s:2) Yine Kaliningrad'a konuşlandırılan teçhizat baktığımızda, 2012 yılında 400 kilometre menzile sahip S-400 bölgeye sevk edildi ve Rusya, bölgeye füzelere karşı önemli bir savunma bileşeni olan erken uyarı sistemlerini yerleştirdi. (Sergunin, s:35 Bunların yanında P-800 Oniks, Iskander füzeleri, Kalibr füzesi taşıyan Buyan M-Class korvetleri getirilmiştir. Rus Savunma Bakanı Sergei Shoigu'ye göre ise 20

kadar yeni askeri birlik oluşturulmalı ve Kaliningrad dahil ordunun Batı bölgesine gönderilmelidir.

Tırmanan rekabet süresince Rusya'nın gerçekleştirdiği tatbikatlar büyük ses getirmiş ve dikkat çekmiştir. 2009'da gerçekleştirilen bir tatbikatta (Zapad-2009) Polonya'ya saldırı senaryosu üzerinde durulmuş ve burada nükleer füzelerle çalışılmıştır. Belarus ile birlikte "Baltık teröristlerine"² karşı gerçekleştirilen Zapad-2013 (Rusça'da "Batı" anlamındadır.) tatbikatında ise yaklaşık 12.000 Rus personeli görev almış ve iki devletin geliştirilen yeniliklerle birlikte durumu gözden geçirdiklerine vurgu yapılmıştır. (Atlantic Council, 2013) Son olarak Zapad-2017 tatbikatlarında zirveye ulaşmıştır. Bunlar yapılırken birçok kaza (veya maksat içeren) da meydana gelebilmektedir, örneğin 2016'da Rus savaş uçağı Estonya hava sahasını beş kez ihlal etmiştir.

4. Kırım'ın İşgali Sonrası Baltık Devletlerinin Tepkisi ve Rus-Baltık İlişkileri

Ukrayna Krizi ile birlikte 2014'te işgal edilen Kırım'ın ardına, bu süreçte çıkmış olan kriz ve kaos, NATO üyelerinin merkez konumda olduğu Batı'da büyük bir endişe yaratmıştır. Kriz süresince artan gerilimler özellikle üç Baltık ülkesi Litvanya, Letonya ve Estonya'yı derin kaygılara sürüklemiştir. NATO, Rusya'nın bu ülkelere

yönelik nasıl adımlar atacağını kestirememekle birlikte bazı üyeler, bölgeye daha hassas yaklaşılması gerektiğini ve savunma mekanizmalarının çok fazla olduğunu, bu durumun da Rusya'yı daha fazla saldırganlaştırdığını ifade etmiştir. (Kühn, 2018)

Örneğin Letonya, 2014'e kadar Baltık ülkeleri arasında Rusya ile ilişkilerde en pragmatik davranan devlet olsa da Ukrayna krizi, halihazırda dengelessen Rus-Baltık ilişkilerini, geri dönülemez boyutta derin krizlere sürüklemiştir. Kırım işgalinden sonra Baltık liderlerinin tepkilerine ve açıklamalarına baktığımız zaman, Letonya Dışişleri Bakanı Edgar Rinkevics'in "net ve güçlü bir şekilde Ukrayna'nın birliğine ve bütünlüğüne verdiği desteği" gösterdiğini, eski Letonya Başkanı Andris Berzins'in konuşmalarından birinde Rusya'yı "küresel barış ve güvenliğe bir tehdit" olarak gördüğünü söylemesi ve Letonya Başkanı Raimonds Vejonis'in Rusya'yı "saldırgan ve adaletin sağlamadığı bir suçlu" olarak görmesi, ikili ilişkilerin ciddi şekilde zedelendiğinin kanıtlarından biridir. (Jakniunaitė, s:15) Aynı şekilde Estonya Dışişleri Bakanı Marina Kaljurand da yaptığı bir konuşmada "Avrupa Rusya'yı Gürcü Savaşı'ndan yaptıklarından dolayı affetti ama şimdi Kırım'ın işgalinde aynı şeyin olmayacağını hep birlikte göstermek görevimizdir." şeklinde demeç vermiştir. (Jakniunaitė, s:15)

2014 sonrası Rusya'nın Kırım'dan sonra işgal edebileceği ilk yer olarak

² Rusya ve Belarus tarafından Baltık coğrafyasındaki ülkeler bu şekilde nitelendirilmiştir.

Baltık bölgesi ciddi anlamda tartışılmış, tartışılması normal karşılanmış ve gündemdeki ana başlıklardan biri olmuştur. Bunun temel sebebi, Medvedev döneminden beri Rusya'nın, kendisini, "nerede olurlarsa olsunlar" Rusların koruyucu patronu olarak görmesi ve Baltık devletlerinde bu nüfusun, yukarıda da bahsedildiği üzere azımsanmayacak sayılarda olmasıdır. Sonuç olarak bu bölgede de Rusya'nın bir fait accompli (oldu-bittiye getirme) yolunu izleyerek adımlar atma ihtimaline şüpheyle bakılmaktadır.

4.1. Baltık Ülkelerinde Uygulanabilecek Hibrit Unsurlar ve Rusya'nın Siber Saldırıları

2014'te Ukrayna'da izlenen askeri olmayan stratejiler ve Gerasimov'un doktrini, yeni nesil savaş söylemleri, sadece Baltıklar'da değil, tüm dünyada ses getirdi ve bir anda hibrit savaşla karşılaşıldı. Özellikle bu konuda NATO'nun günümüzde bile yeterli cevap verecek gelişmişlikte olmaması ve Baltık ülkelerinde geçmişte yaşanan ve kaynağı Rusya olan siber saldırıların görülmesi, Rusya'nın Baltık bölgesine, sıcak ve konvansiyonel şekilden ziyade hibrit unsurları kullanarak nüfuz etmeyi amaçladığı senaryosunun üzerinde durulmaktadır.

Hibrit savaş, siyasi hedeflere ulaşmak için koordineli bir şekilde izlenen askeri ve askeri olmayan yolların tümü / karışımı olarak özetlenebilir. Bunun sonucunda geleneksel veya modern yöntemler olarak adlandırılan eko-

nomik yaptırımlar, siyasi-diplomatik baskı oluşturma, istihbarat sağlama vs. tüm faaliyetleri içerebilir. (Praks, 2055, s:2) Rusya'nın hibrit müdahalelere daha fazla vurgu yapması bazıları tarafından yeni nesil savaş (new generation war) olarak tanımlanmıştır. Bu tür bir savaş, gizli operasyonlar, dezenformasyon kampanyaları, espionaj faaliyetleri, siber operasyonlar ve propaganda gibi konvansiyonel olmayan yolları kapsamaktadır. (Sapienza, s:1) Gerasimov, 21. Yüzyılda izlenecek savaşın yöntemi için şu söylemlerde bulunmuştur: "Siyasi ve stratejik amaçlara ulaşabilmek için izlenen askeri olmayan araçlar, silahların verdiği etkiyi aşmış duruma gelmiştir. (Kühn, s:16) 2014 Rus Askeri Doktrini'nde bu araçların neler olabileceğine dair örnekler şu şekilde sıralanmıştır: Entegre askeri güç, siyasi-ekonomik-istihbarat gibi askeri olmayan araçlar, potansiyel nüfusu kullanarak uygulanacak protestolar ve özel kuvvetler. Bu tarz unsurların kullanılması, karşıt ülkedeki karar alıcıların fikirlerini değiştirmekte ve o ülkenin birliğini bozması açısından oldukça etkili yöntemler olarak görülmektedir.

Tüm bunlar 2014 Ukrayna Krizi ile gündeme gelse de Baltık ülkelerinin dikkatini çekmesinin altında yatan sebepler vardır. Örneğin, hibrit savaş unsurlarının en çarpıcı örneklerinden olan siber saldırıları ele aldığımızda, 2007 yılında Estonya hükümeti, Tallinn'deki Rus gösterilerinin ardından büyük çaplı bir siber saldırıyla kar-

şlaşmıştır. Bu saldırıdan medya ve banka hesapları da zarara uğramıştır. 2009'da Rus sözcü Sergei Markov, bu saldırıdan ABD'deki siber uzmanları sorumlu tutsa da bir hafta sonrasında Konstantin Gloskokov (Kremlin Gençlik Organizasyonu'nun üyesi) bu saldırıları üstlenmiştir.

Siber saldırıların yanında Baltık ülkelerinde geçmişte TV-medya kanallarıyla da Rus yöneticiler tarafından faaliyetler yürütülmüştür. 2014'te Gazprom'a ait NTV-Mir kanalının yayın akışı Litvanya tarafından üç ay süre ile kesilmiştir; bunun altında yatan sebep, NTV-Mir'in Ocak 1991'de Litvanyalı protestocularla Rus birlikler arasındaki kavgayı canlandıran bir program yayınlaması olmuştur. (Mastriano, s:33) Bu tarz eylemlerin olmasına rağmen 2015'te ise Estonya'da Rusça kanal olan ETV+ yayın hayatına başlarken, Letonya'dan da destek görmüştür. (Jakniunaite, s:23)

Baltık ülkelerinde bulunan Rus nüfus, olası bir Rusya saldırısına meşruiyet sağlayacak bir fırsat olmasının yanında, bahsedilen askeri olmayan araçların kullanımı için de önemli bir rol üstlenebilir. Örneğin, Rus nüfus veya Rus nüfus olduğu lanse edilecek kitlelerin, Baltık ülkelerinde propagandist söylemlerde bulunabilme, bilgi kirliliği yayma, protestolar aracılığıyla karar vericileri etkileme ve ülkedeki istikrarsızlığı artırma ihtimalleri bulunmaktadır.

5. Rus-Baltık İlişkilerinde Enerji Sorunsalı ve Nord Stream 2 Projesi

Bilindiği üzere Baltık ülkeleri ile Rusya arasında enerji konusunda zor ve karmaşık ilişkiler ağı bulunmaktadır. Baltık devletlerinin sahip olduğu küçük enerji pazarları, ileri teknolojiyi kapsamayan iç üretim, yüksek bağımlılık ve yetersiz işbirliği zorlayıcı etmenlerdendir. Bazı projeler durdurulmuş bazıları ise yapılan oylamalar sonucu reddedilmiştir. Baltık bölgesinde petrol ve doğal gaz genellikle Doğu'dan Batı'ya akar bir yol seyretmektedir.

Bağımsızlıklarını kazanmış olmalarının üzerinden otuz yıla yakın süre geçmesine rağmen enerji konusunda Rusya'dan bağımsızlığını elde edemeyen Baltık ülkeleri bu konuda mücadele verir pozisyonundadır. (Pedersen, 2014, s:9) Baltık ülkeleri bu zamana kadar sayısız enerji kesme tehdidiyle karşı karşıya kalmış ve yüksek fiyatlardan zarar etmiştir. (Pedersen, 2014, s:9) 2006'da Rusya'nın Litvanya'nın en büyük petrol şirketi olan Mazeikiu Nafta'ya petrol ihracatını durdurması, taraflar arasındaki anlaşmazlığı tırmandıran örneklerdendir. (Mirzaliyeva, s: 32)

Günümüz enerji ilişkileri konusunda iyimser bir politika izlendiğini söylemek zor olsa da 1998'de kurulan Baltık Denizi Enerji İşbirliği'nin (BAS-REC) bölgedeki sürdürülebilir büyüme, güvenlik ve refah adına Rusya tarafından desteklendiği söylenebilir ve

fakat bu durumda yeni rekabet sahaları oluşturmakla beraber Rusya'nın kendi çıkarlarıyla bölgenin çıkarlarının tam olarak örtüşmediği bilinmektedir. (Sergunin, s:23) Moskova, bölgedeki ekonomik işbirliğini AB'nin engellediğini iddia ederek, yapacağı girişimleri engellediğini öne sürmektedir. 2050'ye kadar tamamlanacak olan AB-Rusya Enerji İşbirliği'nin yol haritasında iki nokta kabul edilmiştir: enerji bağımsızlığı (Baltık devletleri enerjilerini Rusya ve Belarus'tan alırken, Kaliningrad Litvanya'dan sağlamaktadır.) ve enerji kaynaklarının çeşitliliği. (Sergunin, s:24) Avrupa Birliği için monopol piyasanın varlığı ve Rusya'nın tekelinin kırılması bu açıdan çok önemlidir. AB, doğal gazın yaklaşık %80'ini Gazprom'dan ithal etmektedir. Baltık devletlerinin enerji ithalatına bağımlılık oranı; Estonya'da %17,2, Letonya'da %56,4 ve

Litvanya'da %80,3'tür. (Pedersen, s:9) Tüm bu oranlar göz önüne alındığında ve Nordik ülke olarak Finlandiya'nın da tüm ihtiyacını ithal ettiğini hesaba kattığımızda, Rusya'ya karşı enerji konusunda anlaşmazlığa sürüklenmek pek tercih edilen bir durum değildir.

5.1. Nord Stream Projeleri

Avrupa'yı enerji konusunda Rusya'ya daha çok bağlayan ve ABD'nin tepkisini çeken Nord Stream ve Nord Stream 2 projeleri, Rusya'nın Baltık denizinde hâkim konum sağlaması açısından stratejik bir konuma sahiptir. 2014'te Gazprom Başkan Yardımcısı Aleksandr Medvedev, doğal gaz gibi enerji kaynaklarının silah değil, bir ticari ürün olduğunu belirtme gereği duymuştur. (Nilsson, s:27) Ancak yukarıda bahsettiğimiz askeri olmayan araçlarla hakimiyet sağlaya-

Harita 2: Gazprom, Nord-Stream 1 ve Nord-Stream 2 Rotaları, <https://www.gazprom.com/projects/nord-stream2/>, son erişim tarihi: 30.04.2020

bilme durumu, Rusya'nın enerji ihra-
catı ile de gerçekleşebilir. NATO'nun
bölgede bu denli bağımlılık yaratan
projelere de itirazı bulunmaktadır.
Baltık devletleri her ne kadar enerji
konusunda Rusya'ya bağımlı olsa da
Rusya'nın bunu siyasi bir malzeme
olarak kullandığı görüşünü taşıma-
dadırlar.

Rusya-Avrupa arası direkt enerji akı-
şını sağlayacak Nord Stream boru
hattı projelerinin ilki olan Nord-Stre-
am'ın yapımına 2010 yılında Baltık
Denizi'nde başlanmıştır. 1224 kilo-
metre uzunluğunda ve 55 milyar
metre küp gaz taşıma kapasitesine
sahip proje, 2000 senesinde Avrupa
Komisyonu tarafından öncelikli pro-
je olarak Trans-European Network
for Energy rehberine eklenmiştir.
(Gazprom, Nord Stream), Rusya'nın
Vyborg bölgesinden çıkarak direkt
olarak Rus enerjisinin en büyük alıcı-
sı Almanya'nın Greifswald bölgesine
ulaşan boru hattı projesi, Nord-Stre-
am 2 dahil, tüm projelerle kıyaslan-
dığında, en uzun boru hattına sahip
çalışmadır.

Tartışmaların, ABD-NATO tepkisi-
nin ve Trump'ın yaptırım uygulama
kararlarının sebebi bir diğer proje
ise Nord Stream 2 projesidir. Eylül
2015'te Gazprom ve Avrupalı enerji
şirketleri tarafından yapılan andlaş-
mada Gazprom %50 oranında hisse
sahibi olurken, E.ON %10, OMV %10,
Shell %10, Wintershall %10 ve ENGIE
%10 pay almışlardır. (European Parli-
ament, 2016, s:1) 1200 kilometre uzun-

luğa sahip olup Rusya'nın Ust-Luga
bölgesinden çıkarak yine Greifswald
bölgesine ulaşması planlanan proje-
nin Nord Stream ile aynı potansiyele
sahip olmasıyla ortaya konulan ana
amaç, Nord Stream'in kapasitesini
iki katına çıkarmış olmaktadır. Böylece
yılda 110 milyar metre küplük gaz
sahip olunacaktır.

Burada dikkat edilmesi gereken
önemli bir nokta, Nord Stream pro-
jelerinin Nordik ülkelerini es geçiyor
olmasıdır. Finlandiya, Norveç ve İs-
veç çevresel kaygılar duyarken günün
sonunda projeye destek vermişler ve
Helsinki ile Stockholm yönetimleri,
boru hattının kendi münhasır eko-
nomik bölgelerinden geçmesine izin
vermişlerdir. (Sergunin, s:24) Dani-
marka ise hem siyasi hem de çevresel
faktörlerden dolayı bu projeye kar-
şı çıkmış ve projenin hayata geçtiği
takdirde Baltık bölgesinin tamamıyla
Rus hegemonyası altına gireceği gö-
rüşünü taşımaktadır. Yine aynı şekil-
de baz Baltık devletleri, bu durumun
büyük bir güvenlik endişesi oluştur-
duğu görüşündedir. Batı dünyasına
yakından bakan bir isim olan Edward
Lucas'a göre, ideolojik ayrışmalara
sahne olunmayacak olsa bile "Rusya
yanlısı" veya "Rusya karşıtı" iki po-
zisyon bulunacağından bu adımlar
"yeni bir Soğuk Savaş"ı gündeme ge-
tirebilir. (Ozawa, 2019, s:2)

2019 sonunda bitmesi planlanan
Nord Stream 2 projesi, ABD Başkanı
Trump'ın çeşitli yaptırımlar uygula-
yacağını belirtmesi üzerine donmuş-

tu. Buna karşılık Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas, projenin bir güvenlik açığı olarak görülmesinin tam tersine, ABD'nin Avrupa'nın enerji politikalarına dahil olmaması gerektiğinin altını çizerek tepkide bulunmuştur. (Zspor, 2020) Oysa 2019 başlarında Fransa Başkanı Macron bile endişelerine dile getirmiştir. Bu projedeki diğer endişelerden biri de Ukrayna'ya gidecek gazın kesilmesidir. Trump projeyi ABD'nin bölgedeki çıkarlarına karşı bir meydan okuma olarak görüyor ve aslında ABD'nin ürettiği sıvılaştırılmış doğalgaz olan LNG-gazını Avrupa'ya satmak istemektedir. (Bilgin, 2019)

Projeyi desteklemeyen bir diğer ülke ise Polonya'dır. Polonya, Nord Stream ile kıyaslanamayacak fakat mesaj içeren ve meydan okuyan bir diğer proje olan Baltık Boru Hattı Projesi'nin iki ülkesinden biridir. Danimarka'nın Faxe South bölgesinden çıkarak Polonya'nın Niechorze-Pogorzelnica bölgesine gidecek olan boru hattını İtalyan Saipem şirketi 280 Milyon Euro karşılığında inşa etmek üzere üstlendi. (Hollyord, 2020) Avrupa Birliği de bu projeye yaklaşık 215 Milyon Euro destekte bulunmuştur. Kapasitesi yılda 10 milyon kübik metre olan proje, Nord Stream ile kıyaslanacak durumda gözükmemektedir. Ancak yine de bölgede dengeleri ne derecede değiştirebileceği zaman içerisinde gözlemlenmelidir. Polonya'nın Gazprom ile anlaşması 2022'de sona ererken, kendisinin dahil olduğu proje ile rahatlatma şansı edebilir fakat bölgede Rusya

ile yarışa girmesine yeterli bir durum değildir.

Sonuç

Putin dönemi dış politikasına baktığımızda Rusya'nın askeri harcamalara ve güç artırımına gittiğini görmekteyiz. Medvedev döneminden beri ortaya koyulan Rus Mirrkiy anlayışının Baltık ülkelerinde konvansiyonel yollarla uygulanması, orta vadede yüksek bir ihtimal değildir. Üç Baltık devletinde de olan NATO'nun varlığı, rekabetçi bir ortam yaratırken, Rusya'nın NATO'yu test etmek için böyle bir adım atacağı fikirleri, olasılıklı gözükmemektedir. Kırım'a müdahalede NATO faktörünün olmayışı ve Rusya'nın Karadeniz'de Baltıklar'a göre açık ara üstünlüğü, kendisini öne atan faktörlerdi.

Ancak silahlı kuvvet kullanımı bir yana, hibrit uygulamalarda rol alabilecek Rus nüfus, Baltık devletleri için ciddi bir tehdit olmasına karşın, onlara karşı uygulanacak herhangi bir ayrımcı politikada Rusya'yı, gördüklerinden daha saldırgan boyuta getirecektir. Yeni nesil savaş anlayışına paralel olarak Putin'in ısrarla vurguladığı yumuşak güç politikaları da hibrit unsurlarla bir arada uygulanabilir.

Rusya'nın yüzyıllardır vazgeçmediği deniz hakimiyetini elde etme çabası çerçevesinde Kaliningrad bölgesini ele aldığımızda, bunu kolaylaştıran ve önem vererek, faaliyetlerini sürdürmesi anlaşılır bir durumdur. Ancak bölgede artan askerileştirme Kaliningrad'ın AB-Rusya arası "pilot" bir

görev görmesi anlayışını bitirmiştir. Ticari anlamda ise büyük bir rol üstlenmekle beraber, kendisinin yine ticari anlamda Rusya'ya dolaylı olarak bağımlılığı Rusya'yı rahatsız etmektedir.

Rusya-Baltık bölgesi ilişkileri dönemlere ve konulara göre hem işbirlikçi hem de rekabetçi düzeyde sürmektedir. Nord-Stream projeleri kapsamında Baltık ülkelerini by-pass ederek direkt Avrupa'ya enerji götürmesi, "Baltıklar'ın hakimi" mesajını vermektedir. Ancak bu rotayı izlerken Rusya'nın bir diğer kaygısı da Baltık devletlerinden biri ile herhangi bir anlaşmazlık durumunda, projenin işlevini yerine getiremeyeceği endişesi olmuştur.

Rusya, coğrafyanın adaletsizliğini yaşadığını düşünerek Baltık devletlerine kurduğu baskıyı devam ettirecek, ilişkilerin iyiye gidip gitmeyeceği üzerinde çok fazla durmayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler ve Raporlar

KYLE, Joe. "Contextualizing Russia and the Baltic States". Foreign Policy Research Institute (FPRI). Güz 2019.

MASTRIANO, Douglas; bölüm yaz. MISIUNA, Algimantas. Project:1721 A U.S. Army War College Assessment on Russian Strategy in Eastern Europe and Recommendations on how to Leverage Landpower to Maintain the Peaces: "Russia and the Baltic Nations". Strategic Studies Institute U.S. Army War College. 2017.

SAKKOV, Sven. "Why The Baltics Matter? Defending NATO's North-Eastern Border". NATO Defense College Policy Brief. No. 13. Haziran 2019.

PRAKS, Henrik. "Hybrid or Not: Detering and Defeating Russia's Ways of Warfare in the Baltics – The Case of Estonia". NATO Defense College. 2015.

OZAWA, Marc. "Energy Security in the Baltic Region: Between Markets and Politics". NATO Defense College. 2019.

RASMUS, Nilsson. Russia and the Baltic Region. Centre for Military Studies. 2014.

KRAMER, Mark. "NATO, The Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement". International Affairs. 2002.

MIRZALIYEVA, Fatima. "Putin Dönemi Rus Dış Politikası". INSAMER. Temmuz 2017.

NATO. The Secretary General's Annual Report 2018. Mart 2019.

ATASEVEN, Emrullah. Rusya'nın Avrupa Siyaseti. Hiper Yayın. İstanbul. 2019.

GRIGAS, Agnia; ARON, Leon. To Have and To Hold: Putin's Quest for Control in the Former Soviet Empire. American Enterprise Institute. Washington. 2018.

SERGUNIN, Alexander. "The Baltic Sea Region After The Ukraine Crisis and Trump: A Russian Perspective". DIIS Report. Danish Institute for International Studies. 2019.

SAPIENZA, Lucrezia. "Russia and The Baltics: A Testing Ground for NATO-EU Defence Cooperation". Instituto Affari Internazionali. Eylül 2018.

KÜHN, Ulrich. Preventing Escalation in the Baltics: A NATO Playbook. Carnegie Endowment for International Peace. 2018.

JAKNIUNAITE, Dovile. "Changes in Security Policy and Perceptions of the Baltic States 2014-2016". Journal on Baltic Security. C:2. S:2 (2016).

PEDERSEN, Jesper Packert. "Baltic Sea Regional Energy Policy Study Case". German Marshall Fund of United States. 2014.

European Parliament, The Nord Stream 2 Project, At A Glance, Nisan 2016.

Haberler ve İnternet Siteleri BİLGİN, Asiye. "Avrupa'yı Bölen Proje Nord Stream 2". <https://www.yeni-safak.com/hayat/avrupayi-bolen-proje-nord-stream-2-3452981> . Yeni Şafak, 25.03.2019. erişim tarihi: 01.05.2020

HOLLYORD, Matthew. "Baltic Pipe Project: Deal agreed to build gas pipeline under sea between Denmark and Poland". <https://www.euronews.com/2020/05/05/baltic-pipe-project-deal-agreed-to-build-gas-pi>

peline-under-sea-between-denmark-and-poland . Euro News. 05.05.2020. erişim tarihi: 09.05.2020

ZSPOR, Aleksander. "Despite Sanctions Nord Stream 2 Approaches Completion". <https://emerging-europe.com/voices/despite-sanctions-nord-stream-2-approaches-completion/> . Emerging Europe. 07.05.2020. erişim tarihi: 09.05.2020

Gazprom. Nord-Stream 1 ve Nord-Stream 2 Rotaları. <https://www.gazprom.com/projects/nord-stream2/> .erişim tarihi: 30.04.2020

Gazprom. Nord Stream. <https://www.gazprom.com/projects/nord-stream/> . erişim tarihi: 30.04.2020

Atlantic Council. "Russia and Belarus Launch Strategic Military Exercise Zapad 2013". <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/russia-and-belarus-launch-strategic-military-exercise-zapad-2013/> . 20.09.2013. erişim tarihi: 29.04.2020

KARAKAYA, İskender. "1990 Sonrası AB-Rus İlişkilerinde Kaliningrad Sorunu". TASAM. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/291/1990_sonrasi_ab-rusya_iliskilerinde_kaliningrad_sorunu. 08.08.2005. erişim tarihi: 28.04.2020

Encyclopedia Britannica. Baltık Bölgesi Haritası. <https://www.britannica.com/place/Baltic-states> . erişim tarihi: 01.05.2020

Avrupa Birliği'ndeki Aşı Krizi

Çözölemiyor

Handenur Şahin*

2020 yılının neredeyse tamamını etkisi altına alan koronavirüsle mücadelede, kitlesel aşılama en etkili çözüm yöntemlerinden biri olarak görölüyor. Pek çok ilaç üretici firmasının birbiriyle rekabete girdiği aşı yapım sürecinin sonunda AstraZeneca, Pfizer-BioNTech, Moderna gibi pek çok şirket Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık gibi ölkeler tarafından fonlanmıştı. Aşılar bulunduktan ve dağıtım süreci başladıktan sonra ise, pandeminin ilk dalgalarında gördüğümüz, medikal malzemeler için söz konusu olan tedarik krizi, bugünlerde Avrupa Birliği'nde aşı için yeniden gündemde. Pandeminin başlangıcından beri 502 bin¹ vatandaşı kaybeden Birlik için kitlesel aşılama hayati önem taşıyor. Ancak Pfizer-BioNTech ya da AstraZeneca gibi firmaların Avrupa menşeyli olmalarına rağmen 27 ölkeye belirlenen süre içinde hedeflenen miktarda aşı tedarik edemeyeceğini açıklaması ve ardından Birlik ölkelerinin sert çıkışı yeni bir krize davetiye çıkardı.

ULUS-ÜSTÜ DÜZEYDE YAPILAN AŞI ANLAŞMALARI

Özellikle ilk aylarında pek çok ölkenin ilaç ve medikal malzeme tedariki konusunda ciddi zorluk yaşadığı pandemide, ABD, Birleşik Krallık ve Hindistan gibi pek çok ölkede medikal malzelerin ihracatında kısıtlamalar getirmiş ve kendi vatandaşlarının gereksinimlerine öncelik verme yoluna gitmişti. Aynı dönemlerde Avrupa Birliği'nin kendi içinde de söz konusu olan bu kriz, pek çok kimseyi Birlik ölkelerinin ayrı ayrı ve beraberce krizlere cevap verme konusundaki kapasitesini sorgulamaya itmişti. İnsan hareketliliğini durdurmak üzere Birliğin kendi içindeki sınırları kapatmasının haricinde, ölkeler arasında maske ve diğer medikal malzemelerin ithalatı konusunda da benzer sorunlar yaşanmıştı. Fransa'nın 2020'nin Nisan ayında İtalya ve İspanya'ya gitmekte olan 4 milyon maskeye el koymuş olması haberi bu sorunların boyutunu kanıtlar nitelikteydi (Yetim, 2020).

Aslında bu tutum, üye ölkelerin kendi vatandaşlarını öncelikli görmesi

¹ 10 Şubat 2021 tarihli Worldometer verileri baz alınarak hesaplanmıştır.

yönüyle, Birliğin kurucu değerleriyle örtüşmüyordu. Aşıların piyasaya sürülmesinin ardından bu defa üye ülkeler, hepsi ile olmasa da AstraZeneca gibi bazı üretici firmalar ile anlaşmaları ülke düzeyinde değil, AB düzeyinde yapmaya karar verdiler. Bu durum AB'nin değerlerinden de öte, aslında başka bir zorunluluğun sonucuydu. Örneğin iç sınırların gevşetilmesi ile birlikte yeniden serbest dolaşım söz konusu olduğu anda, yalnızca bir veya bir avuç üye ülkenin vatandaşlarının aşılınmış olması hiçbir şey ifade etmeyecekti; çünkü insan hareketliliği ile virüs yeniden kıtaya yayılma potansiyeline sahip olacaktı. Bu durumda 27 ülkenin tamamında eşgüdümlü olarak yürütülecek bir aşı programı gerçekten anlamlıydı. Ayrıca belli ülkelerdeki aşılama, pandeminin diğer ülkelerde ekonomik hayatı ciddi derecede sekteye uğratması dolayısıyla yine global düzeyde bir ekonomik canlanmayı getiremeyecekti (Bollyky& Bown, 2020). Sonuç olarak aşı konusundaki bu ulus-üstü hareket etme stratejisi, Birlik düzeyinde sağlık alanında bir iş birliğini de beraberinde getirdi. Kuşkusuz, 2009 yılında, uzun bir bekleyişin ardından, Lizbon Antlaşması yürürlüğe girdiğinde, antlaşmada öngörülen sağlık alanındaki muhtemel sınırlar-arası tehditlerin bu şekilde ortaya çıkabileceğini kimse düşünmemişti. Ancak pandemi, antlaşmanın sağlık alanında entegrasyon öngören maddelerini adeta haklı çıkardı ve Birlik, aşı konusunda büyük bir işbirliğine imza attı. Fakat AB

düzeyinde kitlesel aşılama politikası, beklenildiği hızda ve büyüklükte ilerleyemiyor.

Aşının küresel ölçekteki bu sağlık kriziyle mücadeledeki en iyi çözüm yollarından biri olduğunu düşünürsek pek çok ülkenin aşı üretim süreçlerine milyar dolar büyüklüğünde yatırım yapmaları oldukça doğal bir durum. Avrupa Birliği 2020 yılı boyunca bu yatırımların hatırı sayılır bir kısmını yine Birlik düzeyinde yapmıştı. Ne kadarlık bir yatırımın söz konusu olduğu net olarak açıklanamasa da, sızan bilgilere göre 336 milyon Euro değerinde bir yatırımdan söz ediliyor (Aktaşoğlu, 2021). Almanya Sağlık Bakanının da "Birkaç yüz milyon Euro avans" verdiklerine dair açıklamaları da bu iddiaları kanıtlar nitelikte (Aktaşoğlu, 2021). Bu yatırımların kamuoyuna yansımalarının sebebi, Birliğin geçtiğimiz günlerde AstraZeneca ile yaşadığı aşı tedariki krizi. Birlik düzeyinde yapılan 6 sözleşme ile 2.3 milyar dozluk aşı için şirketlerle anlaşma yapılırken (Hürriyet, 2021), 27 üyenin belirlediği hedefi, 80 yaş üzeri vatandaşların ve sağlık çalışanlarının yüzde 80'ini Mart ayı sonuna kadar, geri kalan yetişkin nüfusun ise yüzde 70'ini yaza kadar aşılama (Gaillard, 2021). Ancak 22 Ocak tarihinde AstraZeneca'dan gelen açıklama AB'de soğuk duş etkisi yarattı. Açıklamaya göre şirket, Belçika'daki bir tedarikçi fabrikada yaşanan sorunlar nedeniyle ancak 31 milyon doz kadar aşığı AB'ye gönderebileceğini belirtmişti. Bu da 2021'in ilk çeyreği

için anlaşılan 80 milyon dozun yarısından bile az aşı demekti (Borges de Castro, 2021). Ardından AB Komiyonundan gelen açıklamalar ise birliğin aşı konusundaki politikasını yeniden sorgulatırken, Brexit sonrası ilk krizin de fitilini ateşlemiş oldu.

AstraZeneca'dan gelen açıklamanın ardından, 25 Ocak'ta düzenlediği basın toplantısında AB Komisyonu üyesi Stella Kyriakides, bu durumun AB için kabul edilemez olduğunu söylerken; AB'nin aşı için ön yatırımların karşılığını beklediklerini ve AB'nin, firmanın ne kadar üretim yaptığını ve hangi ülkeye kaç doz tedarik edildiğini bilmek istediğini belirtiyordu. Bu "şeffaflık" talebi de AB'nin şimdiye kadar "koşulsuz" olarak yaptığı yatırımların doğal bir sonucu olarak görülüyordu. Görüşmeler sonucunda şirket her ne kadar sözleşmede "elinden gelenin en iyisini yapacağına dair verdiği sözü" tuttuğunu iddia etse de 9 milyon doz daha tedarik edebileceğini açıkladı. Ancak bahsi geçen mik-

tarlar yine de AB'nin 2021 yılı kitlesel aşılama hedeflerinin oldukça uzağında görünüyordu ve aslında hala öyle. Sanofi'nin 100 milyon doz kadar üretim yapabileceğini söylemesi üyeleri biraz rahatlatırsa da, yine de 2021 planlarının ne kadar gecikmeli olarak hayata geçirileceği hala belirsizliğini koruyor (Stevis-Gridneff & Pronczuk). Şubat ayı itibariyle ABD, vatandaşlarının %13'ünü, Birleşik Krallık %20'sini, Birleşik Arap Emirlikleri %45'ini, İsrail ise neredeyse %70'ini aşlamış durumda. AB ise bu ülkeleri takiben %4'lük bir aşılama yüzdesine sahip². Dolayısıyla AB'nin şu ana kadarki aşı hedeflerini gerçekleştirme konusunda çok ciddi sorunları var.

AB'nin bu tedarik krizine sunmaya çalıştığı çözüm yollarından biri ise ihracat kısıtlamasına gitmek oldu. Buna göre AB, sınırlarından çıkacak olan aşı miktarları konusunda kontrol hakkı-

² Our World in Data 9 Şubat 2021 verileri baz alınmıştır.

na sahip olacaktı. Bu durumda ise en büyük sorunlardan biri, Brexit sürecinde AB ile Birleşik Krallık arasında geçen en hassas konulardan olan Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti arasındaki sınır meselesinden doğdu. AB ile Birleşik Krallık arasında imzalanan Geri Çekilme Anlaşmasına (*Withdrawal Agreement*) göre, Birleşik Krallık'a bağlı Kuzey İrlanda ve halen AB üyesi olan İrlanda Cumhuriyeti arasında nicel herhangi bir ihracat kısıtlaması yasaklanmıştı (Boffey& Savage, 2021). Fakat anlaşmanın 16.maddesi uyarınca ciddi toplumsal ve ekonomik meseleler söz konusu olduğunda hem Birleşik Krallık hem de AB, protokolün bazı maddelerini askıya alma hakkına sahipti (Connelly, 2021). İşte tam da aşı krizi ve aşı konusunda ihracat kontrolü söz konusu olduğunda AB, 16.maddeyi yürürlüğe sokmak istediğini belirtti. Ancak beklenildiği üzere hem Kuzey İrlanda'dan hem İngiltere'den tepkiler arka arkaya geldi. Kuzey İrlanda'nın Euroskeptik partilerinden Demokratik Birlik Partisinin lideri ve aynı zamanda ülkenin başbakanı bu tutumu "düşmanca bir tavır" olarak nitelerken, AB'yi ilk fırsatta Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti arasındaki sınırı yeniden çizmeye çalışmakla suçladı (Boffey& Savage, 2021). Boris Johnson ise bir "müttefik ve dost" olan AB'den Birleşik Krallığın tedarik zincirine zarar verecek herhangi bir eylemi beklemediğini ifade etti (Boffey& Savage, 2021). Bu tepkilerin ardından AB bu ihracat kontrolü/kısıtlaması fikrinden geri adım attı

ve komisyon başkanı Von der Leyen bunun bir hata olduğunu kabul etti (Boffey& Savage, 2021).

YAŞANAN GECİKMELERİN TEK SORUMLUSU AŞI ŞİRKETLERİ Mİ?

Gerçekten de başından beri engellenmeye çalışılan bu "korumacı" tavrın AB'nin kendisi tarafından, hele ki Brexit'in en hassas meselelerinden birine dokunarak öne sürülmesi, AB'nin krizle baş etme konusunda bir "kriz" içinde olduğunu gözler önüne seriyor. Olası bir "aşı milliyetçiliğini" önlemek adına Birlik düzeyinde ortak bir sağlık politikasının yürütülmesi fikri Birliğin kendi içinde tutarlı gözükmese de, elde edilen tabloda istenen başarı yakalanamamış gözüküyor. Yukarıda da bahsedildiği üzere AB, Birlik vatandaşlarını aşılama konusunda bazı ülkelere kıyasla henüz yolun çok başında. Aşı konusunda şirketlere yaptığı ön yatırımlar ve bazı aşı üretici şirketlerin coğrafi olarak Avrupa merkezli olduğu düşünüldüğünde, bu durumun tam tersi olması beklenebilir. Ancak aşılamadaki bu gecikme ya da yavaş ilerlemede, tedarik sorunlarının yanı sıra AB'nin kendi iç mekanizmalarının da etkili olduğunu söylemek mümkün. Bunlardan biri, belki de en önemlisi, Birliğin kendi içindeki, doğası gereği yavaş ilerleyen bürokrasisi. Ulus-üstü düzeyde kararların alınmasının ardından bunları her bir üye ülkenin kendi parlamentosundan geçirme zorunluluğu, böylesine kritik bir sağlık krizinde hızlı karar alınmasını geciktiriyor. Ör-

neğin AstraZeneca'nın ürettiği aşı AB tarafından ancak Ocak ayının sonunda onaylanabilmişken, İngiltere'de bu onay AB'den bir ay önce verilmişti (Adler, 2021). Ayrıca, AstraZeneca şirketinin CEO'su Pascal Soriot'un söylediklerine bakacak olursak, İngiltere AB'den üç ay kadar önce şirket ile aşı konusunda anlaşmaya varmıştı. Nitekim AstraZeneca'nın AB ile yaşadığı sorunda en büyük savı bu geç anlaşma yapma durumuydu. Şirket, önce anlaşma yaptığı ülkelere öncelik vermesi gerektiğini belirtiyor; Birlik ise buna karşılık aşı üretimi konusundaki yatırımlarının önemine vurgu yaparak üzerinde anlaşılacak miktardaki dozu planan tarihlere almak istiyordu. Ancak şunu da vurgulamak gerekiyor ki; şu an aşıya görece daha fazla erişim sağlayabilen ABD ya da Birleşik Krallık gibi ülkeler de bu süreçte benzer yatırımlar yaptılar. Dolayısıyla AB'deki aşı tedarik sorunlarının tek kaynağı üretici şirketlerin bu konudaki gecikmeleri değil, bilhassa AB'nin kendi iç mekanizmasından doğan bazı gecikmeler de mevcut.

"Normal" bir durumda Birliğin en sağlıklı şekilde çalışabilmesi için elzem olan bu bürokrasi ve yavaş karar alma hali, böylesi az görülmüş küresel bir sağlık krizi söz konusu olduğunda bazı sorunlara sebebiyet verebiliyor. Aşılama sürecindeki bu yavaş ilerlemeye karşın, Almanya gibi AB'nin önde gelen ülkelerinden birinin aşı alımı için ikili görüşmeler yapması ve aşıyı ülke düzeyinde tedarik etmek için çalışıyor olması (Gaillard,

2021), uygulanan politikanın çok da iyi çalışmadığının bir göstergesi niteliğinde. Bu yaklaşım gerek Komisyon Başkanı gerekse Parlamento tarafından eleştiriliyor olsa da, dünyada henüz aşıya hiç erişememiş ülkelerin de bu "pazara" gireceği düşünülürken, aslında yersiz ya da aceleci bir karar olmadığını aşıkâr. Sonuç olarak AB'nin elini çabuk tutması ve mevcut krizi bir an önce çözmesi gerekiyor. Aksi takdirde "aşı savaşlarının" Birlik düzeyinden çıkıp, pandeminin ilk günlerinde olduğu gibi, üye ülkelerin bile birbiri arasında rekabet içine girebileceği bir yarışa dönüşmesi oldukça mümkün. Bu durum da yukarıda bahsedildiği gibi, serbest dolaşımın yeniden normal haline dönebilmesini geciktirebileceği gibi, kıtanın virüsten kurtulmasını da geciktirme ihtimalini taşıyor.

REFERANSLAR:

Adler, K. (2021, 29 Ocak). *Covid aşısı: Avrupa Birliği üyesi ülkelerde aşı programları neden yavaşladı, Avrupa Komisyonu niçin eleştiriliyor?*. BBC News. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55856769>

Aktaşoğlu, M. (2021, 21 Ocak). *AB'de corona aşısı krizi! Üreticilere sert sözler ve 'ihracat kısıtlaması' önerisi*. Sözcü. <https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/abde-corona-asisi-krizi-ureticilere-sert-sozler-ve-ihracat-kisitlamasi-onerisi-6231003/>

Boffey, D., Savage, M. (2021, 31 Ocak). *How EU's floundering vaccine effort hit a*

fresh crisis with exports row. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2021/jan/31/how-eus-floundering-vaccine-effort-hit-a-fresh-crisis-with-exports-row>

Bollyky, J., Bown, C. (2020, 27 Temmuz). *The Tragedy of Vaccine Nationalism*. Foreign Affairs. <https://www.asiascot.com/wp-content/uploads/2020/07/The-Tragedy-of-Vaccine-Nationalism--Foreign-Affairs.pdf>

Borges de Castro, R. (2021). *Lessons from the battleground: EU strategic autonomy after the 'vaccine wars'*. European Policy Center. <https://epc.eu/en/Publications/Lessons-from-the-battleground-EU-strategic-autonomy-after-the-vaccin-3b43e0>

Connelly, T. (2021, 8 Şubat). *Irish and European officials to meet over Article 16*. RTE. <https://www.rte.ie/news/brexit/2021/0208/1195838-ni-protocol/>

Gaillard, Barthélemy. (2021). *Vaccination contre le Covid-19 en Europe : où en est-on ?* Toute l'Europe. <https://www.touteurope.eu/actualite/vaccination-contre-le-covid-19-en-europe-ou-en-est-on.html>

Hürriyet. (2021, 27 Ocak). *AB'de aşı krizi! Anlaşmazlık büyüyor... Bir çağrısı daha geldi!* <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abde-asi-krizi-anlasmazlik-buyuyor-bir-cagri-daha-geldi-41726108>

Pronzchuk, M., Stevis-Gridneff, M. (2021, 6 Şubat). *E.U. Vaccine Shortages Snowball Into a Crisis*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/live/2021/01/27/world/covid-19-coronavirus>

Yetim, F. (2020, 2 Nisan). *Fransa'nın İtalya ve İspanya'ya gönderilen milyonlarca maskeye el koyduğu ortaya çıktı*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/04/02/fransa-nin-italya-ve-ispunya-ya-gonderilen-milyonlarca-maskeye-el-koydugu-ortaya-cikti>

AB'nin Çin Halk Cumhuriyeti Enerji Güvenliği Politikaları: Sistem Düzeyinde Bir Analiz

Emre ERDEMİR*

Giriş

Soğuk Savaş döneminin yarattığı iki kutuplu yapı içerisinde uluslararası ilişkilerde başat güçler arasında yer almayan Avrupa Birliği ile Çin, 1970'li yılların ortalarından itibaren ilişki kurmaya başlamışlardır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber tek kutuplu bir uluslararası ortamın varlığı; AB ve Çin gibi küresel aktörlüğü odak noktasına alan yapılar açısından yeni bir dönemi de başlatmıştır. Bu dönem; ABD'nin tek başına uluslararası ilişkileri yönlendirdiği bir süreç olarak görülmesine rağmen, oluşmaya başlayacak yeni güçler açısından da fırsatlar doğurmuştur. Bu bağlamda Avrupa Birliği ile Çin, sistemde ortaya çıkan hegemon gücü dengelemek adına beraber hareket edebilecek aktörler olarak ön plana çıkmışlardır (Layne, 1993: 10).

Uluslararası sistemdeki hegemon gücün dengelenmesi noktasında ulusla-

rarası ilişkiler disiplininde önemli kırılma noktaları olduğu muhtemeldir. Bu anlardan biri olarak, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) yapılan terör saldırısının neye etkili olduğu analizi ön planda olmuştur (Alterman & Garver, 2008). Ancak Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'lı yılların başından itibaren, Çin'in ekonomik yükselişinde ve bu yükselişin sürdürülebilir kılınması için yapılan çalışmalar ile AB'nin 1992 Maastricht Antlaşması ile kurumsal anlamda yeni bir yapıya bürünmesi gibi süreçler göz ardı edilmektedir (Haine, 2015: 998). Belirtilen süreçler, AB ile Çin'in hem kendi içlerindeki sorunlarına çözüm getirmelerine yardımcı olurken hem de uluslararası sistemdeki çok kutuplu yapının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. İki aktörün başta ekonomik alanda ortaya çıkan ilişki kurma biçimleri, diğer politika alanlarında da kendisini göstermiştir.

* Doktora Adayı Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı/ İstanbul, Türkiye, emreerdemir55@gmail.com

Enerji de bu anlamda tarafların ilişkisi kurdukları alanlardan biri olmuştur. Enerji alanında, her iki tarafın da enerji kaynakları rezervlerinin kendileri için yeterli olmaması; AB ile Çin'in benzer özellikleri olarak görülmektedir. Bu benzerliğin ortaya koyduğu durum, AB ile Çin'in artan enerji ihtiyaçlarını karşılamak için ithalat yoluna başvurmalarını gerektirmiştir. Çin'in Mao Zedong'un ölümü sonrasında göreve gelen Deng Xiaoping önderliğinde başlattığı liberal ekonomik sistemi esas alan bir yapılanma, uluslararası politik iktisat alanında başlayan yeni bir sürece işaret etmiştir. 1970'li yılların sonlarında başlayan "açık kapı politikası"nın (open door policy) ülkede ekonomik alanda getirdiği büyüme ve gelişim ivmesi, Çin'in özellikle petrol alanında kendi üretim seviyelerinin yeterli olmayacağı bir enerji görünümünü ortaya çıkartmıştır. Bu durum, Çin'in 1990'lı yılların başında ülkeyi kendi enerji kaynaklarıyla ekonomik büyümesine devam edemeyeceğini göstermiştir. Birlik açısından da Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan (AKÇT) itibaren enerjiye verilen önemin yanı sıra; özellikle petrol ve doğalgaz gibi birincil enerji kaynaklarının kendisinde yeterli seviyede bulunmaması gibi faktörler AB açısından da enerjiye bağımlılığı ortaya çıkarmıştır. Her iki aktör de yukarıda değinilen enerji bağımlılıklarını azaltmak ve böylece enerji güvenliğini sağlamak için politikalar geliştirmeye başlamışlardır.

AB ile Çin'in enerji güvenliği politikaları, tarafların enerji jeopolitiğine sahip bölgelere olan ilgilerinin artmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan böyle bir durum ise AB ile Çin arasında kendi çıkarlarına dayalı olarak bir rekabet yaratmaktadır. Çin'in ekonomik büyümesinin 1990'lı yıllardan başlayarak günümüze kadar devam eden süreç içerisinde yarattığı etki; enerji güvenliği politikaları aracılığıyla Çin'in uluslararası sistemi değiştirecek revizyonist bir güç olarak görülmesine yol açmıştır. Schweller'a göre Çin'in bakış açısı, ABD hegemonyasına karşı AB gibi büyük bir güç ile ittifak ilişkisi içerisinde olmaya dayanarak dengelemeye odaklanmaktadır (Schweller, 2004: 165). Ancak AB'nin de enerji rezervlerine sahip bölgelere olan yakın politikaları, Çin ile enerji rekabetine girme olasılığını artırmaktadır. Çalışma, AB ile Çin'in ABD'yi dengelemek için güçlerini nasıl etkin bir şekilde kullandıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Dengelemenin biçimi konusundaki yeni tartışmaların, enerji güvenliği politikalarının analizi gerçekleştirilerek test edilmesi amaçlanmaktadır.

AB-Çin Enerji Güvenliği Politikaları

AB ile Çin açısından enerji güvenliğinin sağlanması, dış politika davranışlarının açıklanmasının yanı sıra; her iki aktörün iç ekonomik ve siyasi gelişmelerini de etkilemektedir. AB'nin enerji güvenliği politikalarına bakıldığında; günümüzde 27 üyeli bir yapı içerisinde olan örgütün enerji poli-

tikalari tarihsel süreç içerisinde üye devletlerin egemenliği altında oluşturulmaya çalışılan bir başlık olmuştur. Aslında “Avrupa ideali” kömür ve çelik kaynaklarının ortak bir yapı altında işletilmesiyle başlamasına rağmen; Avrupa entegrasyonu içerisinde enerji, hiçbir zaman Topluluk/Birlik seviyesinde ilerletilememiştir. AB’nin enerji kaynakları rezervleri konusundaki yetersiz durumunun yanı sıra, üye devletlerin egemenlik ve ulusal çıkarlar temelli siyaset anlayışları, Birlik’in enerji politikalarının tam anlamıyla uluslararası düzeyde değerlendirilmesini engellemiştir. AB’nin genişlemesiyle birlikte üye sayısının artması ve yeni üye olan ülkelerin enerji ithaline ihtiyaç duymaları, Birlik açısından enerji kaynaklarına bağımlılığı meydana getirmiştir. Ortaya çıkan bağımlılık durumu ise AB’de enerji güvenliğini tam anlamıyla sağlayamama endişesi yaratmıştır.

Çin’in enerji güvenliği politikalarına bakıldığında; ülkenin 1949 ile 1978 yılları arasında enerji kaynakları konusunda kendine yeterli bir görünümü bulunmaktadır. Ancak 1978 yılında Deng Xiaoping tarafından Çin’in liberal eğilimlere sahip olan pazar ekonomisine geçiş yapması ve böylece ekonomik açıdan güçlenmeye başlaması, yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Pollack’a (2002: 14) göre; Soğuk Savaş’ta yumuşamanın (detant) yaşandığı bir dönemde Çin, askeri unsurlarının yanında ekonomisinin de geliştirilmesini öngörmüştür. Ekonomik gelişimin en önemli

etkenlerinden biri olan enerjiye olan ihtiyaç da bu dönemle birlikte artış göstermiştir. Çin, Soğuk Savaş’ın sona ermesi sonrasında, 1993 yılında petrol ithalatçısı bir ülke haline gelerek, AB’ye benzer şekilde enerji bağımlısı haline gelmiştir. Çin’in ekonomik büyümesi ile enerji politikaları arasındaki ilişki, bir anlamda ülkenin uluslararası sistem içerisindeki değişim ve dönüşümleri sağlaması ile bağlantılı tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Tartışmanın temelinde ise Çin’in ekonomik büyümesinin sağladığı avantajın, uluslararası sistemdeki büyük güçler arasında yeni bir rekabet biçimine neden olabileceği sorusunda kendini göstermiştir. Mearsheimer’a (2001: 361) göre; Çin’in yükselişi kaçınılmaz olacaktır. Bu durum; ABD’nin Batı Yarım Küre’deki üstünlüğünün bir benzerini Çin’in Asya kıtasında kontrol arayışı için kullanmasının yol açarak büyük güçler arasındaki rekabeti artıracaktır. Kendi kendine yeterli bir enerji rezervine sahip olmayan AB ile Çin açısından enerji ihtiyacının karşılanması, ithalat yoluyla mümkün olduğundan aynı zamanda bir enerji bağımlılığı durumu da söz konusu olmaktadır. Bu durum tarafların enerji güvenliği politikalarının yeniden oluşturulmasına neden olurken, aynı zamanda uluslararası sistemin günümüzdeki değişim ve dönüşüm sürecine de etki etmektedir. Bu nedenle tarafların uluslararası sistem düzeyindeki rekabet alanlarını ve bu alanların getirdiği davranışlarını dengeleme üzerinden okumak gerekmektedir.

AB-Çin Enerji Rekabeti

AB ve Çin'in enerjiye bağımlı olmaları durumu, ithalat yoluyla enerji ihtiyaçlarını karşılama yöntemini neden olmaktadır. Bu anlamda AB ile Çin'in enerji arz güvenliğini sağlamak ve kaynaklara en uygun şartlarda erişmek konusundaki politikaları birbirine benzemektedir. AB ile Çin'in enerji güvenliği politikaları, Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde daha çok petrol arzına erişim sağlamaya odaklanmıştır. Petrolün dışında doğalgazın enerji piyasalarındaki etkinliğinin artmasıyla beraber, enerji çeşitlendirmesi konusunda yeni düşünceler oluşmaya başlamıştır. Günümüzde ise iklim değişikliğinin getirdiği olumsuz durum nedeniyle yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelen stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır.

Özellikle Çin'in ekonomik yükselişine direkt etki eden enerji ihtiyacı ve bu ihtiyacın enerji güvenliğiyle olan doğrudan bağlantısı, sadece Çin'i değil, tüm uluslararası sistemi etki-

lemektedir. Çin'in enerji güvenliği sağlamak adına enerjiye sahip olan ülkelerle olan ilişkisinin, ABD'nin Ortadoğu bölgesine "demokrasi" getirme amacıyla taşıdığı yolundaki analizler de bu algıyı güçlendirmektedir. Tocci'ye (2008: 6) göre, demokrasi adına savaş, enerji güvenliğinin sağlanması ya da hegemonik kontrol elde etmek gibi stratejik hedefleri gizler. Çin örneğinde olduğu gibi çok taraflılık gibi bir hedefin desteklenmesinin altında, daha da güçlenmek ve uluslararası sistemde çok kutupluluğu teşvik etmek gibi stratejik amaçlar yatmaktadır. Çin; ABD'nin tek kutuplu düzende uyguladığı yanlış politikalarından ders alarak, çok kutupluluğu teşvik etmektedir. AB gibi güçlü bir aktörle birlikte bu algının güçlendirilmesi muhtemel olacaktır. Ancak enerji güvenliği politikalarının, taraflı bir çatışma ortamına götürmesi de olası bir durumdur.

Enerjinin AB açısından bir güvenlik tehdidi haline gelmesi ise 1973

ve 1979 yıllarında yaşanan iki enerji kriziyle ortaya çıkmıştır. AB üye devletleri ve kurumları, ortak bir enerji politikasının oluşturulması için zirveler başta olmak üzere Beyaz ve Yeşil Kitap¹ gibi politika belgeleri oluşturmaya başlamıştır. Enerji kaynak ve güzergah çeşitliliğini sağlamak, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek gibi temel kavramlar üzerine oturan enerji güvenliği, AB için gerçekleştirilmesi gereken bir hedeftir (European Commission, 2020). Enerji tedarikinin sağlandığı boru hatları rotalarının istikrarlı hale getirilmesi yolundaki adımlar, arz güvenliği sağlamayı gerektirmiştir. AB; Rusya, Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya'dan gelecek enerjinin güvenliğine önem vermektedir. Belirtilen bölgelerde çıkabilecek krizler ve çatışmalar, Birlik ülkelerinin enerji ihtiyacının karşılanamaması gibi hayati sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca Çin gibi enerji tüketicisi bir ülkenin de aynı bölgelere olan ilgisi, AB'nin enerji rekabetine girmesine yol açmaktadır. Çin'in devlete ait enerji şirketlerinin yaptıkları yatırımlar ve bu yatırımların son yıllardaki artışı, AB ile olan enerji rekabetini devam etmesini sağlayacak başka bir gelişme olmaktadır. Yergin'e göre (2006: 75); büyük güçler arasındaki enerji rekabeti ise temel olarak arz ve kaynakların çeşitlendirilmesi üzerine kuruludur.

¹ Avrupa Komisyonu'nun enerji politikaları ile ilgili hazırlamış olduğu Beyaz ve Yeşil Kitaplar için bkz. (European Commission, 2016; European Commission, 2014; European Commission, 2006).

Uluslararası Sisteme Dair Bir Okuma

Uluslararası ilişkiler çalışmalarında en çok atfı yapılan kavramlardan biri olarak güç dengesi, Kenneth Waltz tarafından 1979 yılında yazdığı "Theory of the International Politics" adlı çalışmasında kullanılmıştır. Waltz'a göre; eğer uluslararası politikanın ayrıncı bir özelliği varsa, bu güç dengesi teoridir (Waltz, 1979: 117). Kenneth Waltz 1979 tarihli çalışmasından daha önce de güç dengesi üzerine eğilmiş ve kavramın uluslararası ilişkilerdeki en eski kavramlardan biri olduğunu belirtmiştir (Waltz, 1967: 215). Waltz; uluslararası ilişkiler disiplininde bir üst otorite bulunmadığından dolayı sistemin anarşik olduğunu ifade eder. Sistemin anarşik olması durumu, devletler arası ilişkilerde belirsizlik yaratarak, aktörlerin ofansif olmalarını ve sonuçta savaş olgularını artırmaktadır. Bu artış karşısında Waltz; defansif neorealist olarak güç dengesini ortaya koyar. Waltz bir anlamda "sistem anarşik yapıda ve bu durum çatışma kaynağı ise "Neden sürekli çatışmalar olmamıştır?" sorusuna cevap vermektedir (Lobell, 2018: 595). Devletlerin güç ve çıkarlarını sağlamak için savaşa ihtiyacı olduğunu söyleyen ofansif neorealizme karşı güç dengesi, devletlerin en güçlü olma yarışı yerine birbirinden asimetric olmayacağı ölçüde güçlerini dengelemeye çalışacağını belirtmektedir. Birbirine yakın güçlerdeki bu devletler maliyetleri de göz önüne alarak birbiriyle çatışmadan kaçınacaklardır (Waltz, 1987: 3).

Güç dengesinin temeli daha çok sistem üzerine kurulu olduğu için kavramın Waltz tarafından oluşturulduğu düşünülen katı paradigmasına karşı devletlerin de sürece dahil olduğu anlayış ortaya çıkmıştır. Özellikle Stephen Walt'un "tehdit dengesi" (balance of threat) ve Randall Schweller'in (balance of interest) kavramı; Waltz'un yaklaşımının bir eleştirisidir. Schweller'a göre; Waltz'un dengelemeyi sadece güç üzerinden açıklaması, klasik realistlerin hayatta kalmayı sadece askeri güçle tanımlayan davranışlarının bir yansımasıdır (Schweller, 1997: 928). Waltz'ın devletlerin çatışmadan kaçınmaları vurgusuna bağlı olarak; Walt, sistemin dengelenmesi için ittifaklara ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Stephen Walt'a göre (1987: 4) ittifaklar; devletlerin daha güçlü olanın egemenliğine girmekten kaçınması için oluşturulmaktadır. İttifak kurma düşüncesi; devletlerin tehdit altında oldukları hissetmelerine neden olan durumlar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Walt'un düşüncesi; devletlerin çatışmalardan ve savaşlardan uzak durmak için gücü değil, tehditleri dengelemek üzerine çalışması gerektiğini ifade eder (Walt, 1985: 8).

Waltz ve Walt'un dengeleme üzerine yaptıkları açıklamalara karşılık; Randall Schweller'in yaklaşımı, disipline yeni bir boyut kazandırmıştır. Dengelenmenin bu genel ve görece soyut tanımlarının yeterince işlevsel olmadığını ileri süren Randall L. Schweller, "daha somut" bir dengeleme tanımı

na başvurmaktadır. Ona göre dengeleme bir devletin diğer bir devlet ya da koalisyona karşı askeri gücünü içsel mobilizasyon ya da ittifaklar tesis ederek artırması ve böylece diğer devletlerin siyasi ya da askeri dominyasyonunu, toprak işgalini önlemeye ya da bunu ertelemeye çalışmasıdır. Bu nedenle dengeleme, Waltz'un iddia ettiği gibi, sürekli devam eden bir pratik değil daha çok devletin siyasal veya askeri anlamda hayati çıkarlarının tehlikede olduğunu düşündüğü ya da doğrudan bir işgalle karşılaşma ihtimalinin yüksek olduğunu düşündüğü süreçte devletlerin başvurduğu bir stratejidir. Hatta ona göre dengeleme devletlerin birbirlerinin askeri varlıklarına yönelik somut bir tehdit olduğunda veya potansiyel bir savaş durumunda anlamlı bir hal almaktadır (Schweller, 2006: 9). Schweller'in dengeleme tanımı; Waltz'un güce, Waltz'ın tehditlere yaptıkları vurgu yerine, çıkarlara dayanmaktadır. Akademik literatüre "çıklarlar dengesi" (balance of interests) olarak geçen kavrama göre devletler; sadece hayatta kalmak veya güçlenip saldırmak için değil, tercihlerine göre de hareket etmektedir. Devletler yalnızca dış politika davranışlarıyla değil, iç politikadaki durumlarına bağlı olarak da diğer devletlerle aralarındaki ilişkilerini belirlerler.

AB ile Çin, aralarındaki ilişkinin gelişimi içerisinde enerji güvenliğini ekonomik büyümelerin temeli olarak görmüşlerdir. AB-Çin Zirvelerine bağlı olarak gerçekleşen Enerji

Diyaloğu toplantılarının ana gündem maddeleri enerji güvenliği sağlanması bağlamında oluşturulmuştur. Ancak tarafların görüşmeleri tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Tek kutuplu bir uluslararası sistemin sonunu öngören AB ve Çin açısından enerji güvenliğinin, dengeleme unsuru olup olamayacağı tartışması devam etmektedir (Jervis, 2015: 1040). Çin'in 2013 yılındaki başlattığı Kuşak ve Yol Girişimi'yle uluslararası sistem içerisindeki etkinliğini göstermesi tartışmaları daha da arttırmıştır. AB üyesi bazı devletlerin de bu girişime dahil olması, Çin'in AB ile uluslararası sistemdeki güç dengesini sağlamak yerine, Birlik'in Çin'in peşine takıldığına (bandwagoning) yönelik analizleri de kuvvetlendirmiştir (Schweller, 2017: 5).

Sonuç

Soğuk Savaş'ın iki kutuplu yapısı sonrasında; günümüzde çok kutupluluğa evrilen uluslararası sistem, beraberinde birçok bakış açısını da getirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, sistemdeki büyük güçler arasındaki güç mücadelesini tamamen ortadan kaldırmamıştır. Bu nedenle büyük güçler arasındaki ilişkilerin, sadece dış politikaya özgü bir durum olmadığı; iç politikaya özgü kurumsal ve toplumsal faktörlerin de etkili oldukları ortadadır. AB ile Çin gibi büyük nüfuslara, demografik farklılıklara ve çeşitli kurumsal yapılaraya sahip aktörlerin; enerji politikalarına bakış açılarının anlaşılması, teorik perspektif sayesinde mümkün olabilecektir.

AB ile Çin'in enerji güvenliği politi-

kaları, tarafların enerji jeopolitiği olan bölgelere olan ilgilerinin artmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan böyle bir durum ise AB ile Çin arasında kendi çıkarlarına dayalı olarak bir rekabet yaratmaktadır. Ancak AB ile Çin, uluslararası ilişkilerdeki diğer politika alanlarında olduğu gibi; enerjide de tek başlarına hareket etmemektedirler. AB ile Çin dışındaki diğer büyük güçler de enerji kaynaklarına olan ihtiyaçları ve ulusal çıkarları temelinde; enerji rekabet alanlarındaki mücadeleye ortak olmaktadır. Bu çerçevede ABD ve Rusya Federasyonu gibi büyük güçlerin enerji güvenliği politikaları da dikkatle incelenmelidir. Çok kutupluluğa evrilen uluslararası sistem, ABD'nin mutlak egemenliğine dayalı olan tek kutuplu yapının paradigmasını da ortadan kaldırmaktadır. Özellikle Rusya ve Çin'in güçlerini artırmaları ve ABD'nin etkin olduğu rekabet alanlarında var olmaya başlamaları, uluslararası sistemin değişim ve dönüşüm içerisindeki halinin somut göstergesi durumundadır. AB'nin de Soğuk Savaş mantığının dışında; Çin ve Rusya ile olan ilişkileri geliştirmesi, yeni bir dönem içerisinde tarafların yeni davranışlar sergileyebileceklerini göstermektedir.

AB'nin Rusya ile olan enerji ilişkileri, Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar devam etmektedir. AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığına ve bu bağımlılığın farklı güzergahlardan enerji tedariki ile karşılanması isteği, üye devletlerin kendi enerji politika-

ları ile çelişmektedir. Aynı zamanda Rusya için de AB, enerji ihracatı için en önemli aktördür. ABD'nin engellemelerine rağmen devam eden Kuzey Akım projesi, AB-Rusya enerji ilişkilerinin devamlılığını göstermektedir. Çin açısından da Rusya, enerji kaynak tedariki açısından ilişki kurulması gereken bir aktördür. Özellikle Trans Siberia Doğalgaz Boru Hattı temelli enerji ilişkisi, Rus-Çin enerji ilişkilerinin günümüzdeki konumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Kaynakça

Alterman, J. B. & Garver, J. W. (2008). *The Vital Triangle China, The United States, and The Middle East*, Washington D.C: Center for Strategic and International Studies.

European Commission. (2020). *Secure Gas Supplies*. Erişim Tarihi: Aralık 14, 2020, https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-security/secure-gas-supplies_en.

European Commission. (2016). *EU Reference Scenario 2016: Energy, transport and GHG emissions Trends to 2050*. Erişim Tarihi: Eylül 24, 2020, https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20160712_Summary_Ref_scenario_MAIN_RESULTS%20%282%29-web.pdf.

European Commission. (2014). *European Energy Security Strategy*. Erişim Tarihi: Aralık 20 2020, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN>.

European Commission. (2006). *Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*. Ocak 15, 2020, http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf.

Haine, J. Y.. (2015). *A New Gaullist Moment? European Bandwagoning and International Polarity*, *International Affairs*, 91(5), 991-1008.

Jervis, R. (2015). *Balance of Power: Political*. James D. Wright (Der.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, Oxford: Elsevier.

Layne, C. (1993). *The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise*, *International Security*, 17(4), 5-51.

Lobell, S. E. (2018). *A Granular Theory of Balancing*, *International Studies Quarterly*, 62(3), 593-605.

Mearshimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W.W. Norton.

Pollack, J. D. (2002). *Chinese Security in the Post-11 September World: Implications for Asia and the Pacific*, *Asia-Pacific Review*, 9(2), 12-30.

Schweller, R. L. (2006). *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, Princeton: Princeton University Press.

Schweller, R. L. (2004). *Unanswered Threats: A Neoclassical Realist The-*

ory of Underbalancing, *International Security*, 29(2), 159-201.

Schweller, R. L. (1997). New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting, Walt's Balancing Proposition, *The American Political Science Review*, 91(4), 927-930.

Tocci, N. (Ed.). (2008). Who is a Normative Foreign Policy Actor?: The European Union and its Global Partners. Brüksel: Centre for European Policy Studies.

Walt, S. M. (1987). *The Origins of Alliances*, New York: Cornell University Press.

Walt, S. M. (1985). Alliance Formation and the Balance of World Power, *International Security*, 9(4), 3-43.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, New York: Random House.

Waltz, K. N. (1967). International Structure, National Force, and the Balance of World Power, *Journal of International Affairs*, 21/2, 215-231.

Yergin, D. (2006). Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs*, 85(2), 69-82.

Merkel'den Sonrası: Almanya Savunma ve Güvenlik Üzerindeki Ataletini Neden Sona Erdirmeli

Jana Puglierin

Angela Merkel, günümüz sorunları için Alman savunma politikasının güncellenmesine uzun süre boyunca direndi. Varisinin bu meydan okumadan sonsuza kadar kaçınması mümkün olmayacak.

Almanya'daki Hristiyan Demokratlar 16 Ocak'ta yeni parti liderlerini seçtiklerinde, bu durum Merkel döneminin sonunu yazacak. İster Armin Laschet, Friedrich Merz ister Norbert Röttgen başkan olsun, Eylül'de gerçekleşecek olan genel seçimlerden sonra gelecek olan kişinin Angela Merkel'in yerini alma olasılığı çok yüksek olacak. Şansölye olarak görevi kim devralırsa olsun, Merkel'in seviyesine ulaşabilmek için çok sıkı çalışması söz konusu. Merkel, neredeyse 16 yıldır yer aldığı görevde, Alman siyaseti üzerinde belirleyici bir etkiye sahip oldu ve Avrupa'nın en güçlü kuvvetli lideri olarak ortaya çıktı. Hatta bazı kişiler tarafından, 2016'da Donald Trump'ın seçilmesinden sonra, özgür dünyanın lideri olarak selamlandı. Pek çok kişi Merkel gittiğinde, artık Avrupalıları

kimin bir arada tutacağı ve bir sonraki krizde onlara kimin liderlik edeceği konusunda endişeleniyor. Onun eksikliğini çok hissedeceğiz.

Fakat Merkel'in mirasının etkisinin daha az yansımış olduğu bir politika alanı var: Alman güvenliği ve savunması. Şansölye, yıllar boyunca bu konuda önemli ölçüde eksik kaldı. Almanya'nın silahlı kuvvetleri Bundeswehr'den her zaman biraz uzak göründü, güvenlik ve savunma konularında nadiren konuştu ve askeri müdahalelerin yararlılığı konusunda şüpheci kaldı. 2009'dan 2013'e kadar Özgür Demokratlarla birlikte yönetirken, o zamanlarda Dışişleri Bakanı olan Guido Westerwelle'in "kısıtlama kültürü" kuralını destekledi ya da en azından bu konuda hiçbir alternatif sunmadı. 2011 yılında Almanya, Libya'ya Avrupa liderliğindeki askeri müdahaleye katılmaktan kaçındı. Müttefikler bunun kendileriyle ayakta durmanın bir başarısızlık olduğunu düşünüyorlardı ancak Merkel kararın arkasında durdu. Yeni askeri

müdahaleleri onayladığı yerde, İslam Devleti grubuna karşı ve Mali'de, bunu öncelikle ittifak dayanışması nedeniyle yaptı.

Tüm bunların yanında, Merkel barış yanlısı sayılamaz. Almanya'nın NATO'ya olan bağlılığını ve Avrupa savunma birliğinin gelişmesini her zaman desteklemiştir. Ancak kendisini Almanya'daki ağır güvenlik politikasının mevcut durumu dışında konumlandırmaya asla cesaret edemedi ve halka hitap etmeyen önlemleri açıklama ve hatta zorlama yolundan asla sapmadı. Diğer politika alanlarında olduğu gibi, Alman halkına fazla homurdanmadan sadece hoşgörülü olmaya istekli olduğu kadarını dayattı. Asla zorla yön vermedi.

Doğrudan Şansölyelik'ten gelen birkaç güvenlik politikası girişiminden biri sözde "Etkinleştirme ve Geliştirme Girişimi" manasına gelen "Ertüchtigungsinitiative" idi. Daha sonra Der

Spiegel dergisi tarafından "Merkel Doktrini" olarak tanımlanma hamlesi, küresel sorunlu noktalarda, bölgesel güvenliğe kendileri katılmaya hazır olan güvenilir ortakları eğitmek ve donatmaktı. Ancak lojistik destek, eğitim ve silah ihracatına odaklanıyor olması, Almanların, Almanya cepheden rahat bir şekilde uzak dururken kirli işleri yapmak için, teröristlerin gerçek çatışması gibi, sıklıkla diğer müttefikleri terk ettikleri eleştirisine yol açtı.

Merkel, düşünce kuruluşlarının ve gazetecilerin defalarca talep edecekleri yoğun stratejik tartışmalarla hiç ilgilenmemiş gibi göründü. Görevini sürdürdüğü yıllar süresince, Almanya'nın dünyada giderek artan ağırlığı, eyleme geçme kabiliyetine sahip daha etkili bir Alman ve Avrupa savunma politikasını içermesi gerekliliğini yüksek sesle savunmayı federal başkan, savunma bakanları, Federal Meclis'in dışişleri komitesi

başkanı kişiler gibi başkalarına bıraktı. Merkel'in Avrupa'nın artan kendini savunma ihtiyacına dair, örneğin 2017'de Münih'te kampanya yaparken kıtanın kendi geleceği için daha fazla sorumluluk alması gerektiğini öne süren yorumları gibi, büyük basın açıklamaları yayınladığı nadir durumlarda, Alman kamuoyuna bunun ne anlama geldiğini veya ne kadara mal olacağını asla açıklamadı.

Merkel'in tartışmalardaki enteresan yokluğu, Almanya'nın Avrupalı ortaklarını büyük ölçüde rahatsız etti. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, son aylarda stratejik özerklik tartışması olan Karrenbauer için savunma bakanı Annegret Kramp ile neden konuşma yapmak zorunda kaldığını ve bakanın görüşlerinin Şansölye tarafından desteklenip desteklenmediğini muhtemelen hala merak ediyor.

Bununla birlikte, Merkel'in kendi safarından yana hiçbir fikir eksikliği olmadı. Hem mevcut savunma bakanı hem de selefi de dâhil olmak üzere CDU'nun önde gelen dış ve güvenlik politikası uzmanları Federal Güvenlik Konseyi'nin genişletilmesinden bir ulusal güvenlik stratejisine, parlamentoda güvenlik ve savunma politikası üzerine yıllık temel bir tartışmaya kadar bir dizi teklifte bulundu. Perde arkasında tüm bunların Başkanlık tarafından "istenmediği" söylendi.

Muhtemelen sadece Merkel'in bu politika alanındaki çekincesinin kendisinin bu konulardan son derece rahatsız olması nedeniyle mi yoksa Alman halkının ruh haliyle ilgili sezgisiyle, bunun potansiyel seçmenleri uzaklaştırma riskiyle karşı karşıya olduğunu bildiği için mi olup olmadığı bilinmemektedir.

Elbette Merkel, daha kararlı ve sağlam bir Alman güvenlik ve savunma politikası için koalisyon ortaklarının desteğini hiçbir zaman alamadı. Aksine, Büyük Koalisyon'un son yıllarında, sözde "Münih Mutabakatı"nın (Almanya'nın askeri de dâhil olmak üzere daha fazla uluslararası sorumluluk üstlenmesi gerektiği düşüncesi) gerçekte var olmadığı ortaya çıktı. Aslında, Almanya'da "daha fazla sorumluluk" varsayımının somut olarak Alman güvenlik ve savunma politikası hedefleri için ne anlama gelmesi gerektiği konusunda ortak bir anlayış yok. SPD'nin Almanya'nın gerçek "barış partisi" geleneğini hatırlamaya karar verdiği yasama döneminin başından beri muhafazakârlar ve Sosyal Demokratlar arasında parti açısından politik büyük anlaşmazlıklar yaşandı. Pek çok konuda Büyük Koalisyon o kadar çok bölünmüş durumda ki, ister silah ihracatı, silahlı insansız hava araçları, ister eski Tornado bombardıman uçaklarının halefi olan Bundeswehr'i konuşlandırma yetkisi ve buna bağlı olarak Almanya'nın NATO'ya nükleer katılımı olsun, net bir yol fark edilemez. Hü-

kümet, ileriye dönük yeni adımlar atmak yerine zor kararlara geçici çözüm üretmeye devam ediyor.

Yeni CDU parti lideri ve belki de yakında şansölye olacak kişi, Merkel'in şimdiye kadar teklif ettiğinden daha fazla yön vermelidir. Bu, Fransa veya Birleşik Krallık ile aynı stratejik kültürü benimsemek veya "askeri maceralar" ile ilgili değil. Almanya'nın farklı bir siyasi mirası var ve değişen güvenlik ortamına karşılık vermenin kendi yolunu bulması gerekiyor. Ancak Almanya, sanki krizler cumhuriyetin sınırlarında duruyormuş gibi, net bir siyasi pusula olmadan ortalıkta dolaşmayı artık göze alamaz. Almanya'nın Avrupalı ortakları ve müttefikleri, birçok tartışmanın burada başka yerlerde olduğundan daha zor olduğunu anlıyor. Bununla birlikte başa çıkamayacakları şey, Alman tutumları hakkındaki sürekli belirsizliktir. Bir sonraki parti lideri, gelecekte bir güvenlik ve savunma politikası aktörü olarak Almanya için nasıl bir rol gördüğünü açıkça belirtmelidir. Şimdiye kadar, bu sorunlar CDU parti başkanı adayları için önemli bir rol

oynamadı. Ancak yaklaşan federal seçim kampanyasında, Alman halkı partilerin en iyi adaylarının güvenlik ve savunma politikası konusunda nerede durduklarını bilmeli. Avrupalı ve transatlantik ortakların Almanya'yı daha ilgili görmeye yönelik beklentileri gibi, uluslararası olayların baskısı da artmaya devam edecek. Almanya'daki pek çok kişi mevcut koalisyonun sonunu dört gözle bekliyor ve umutlarını bu Eylül federal seçimlerinden sonra CDU / CSU ile Yeşiller arasında bir ittifaka bağlıyor. Nükleer paylaşım, silah ihracatı ve yabancı konuşlandırmalar gibi konular o zaman daha az tartışılmalı olmasa bile, mevcut felce devam etmesine izin verilmemelidir.

Çeviren: Ceren Berk | EURO Politika Dergisi

Orijinal Makale: After Merkel: Why Germany must end its inertia on defence and security

Orijinal Kaynak: ECFR – <https://ecfr.eu/article/after-merkel-why-germany-must-end-its-inertia-on-defence-and-security/>

Bir Modern Diplomasi Yöntemi Olarak Enerji Diplomasisi: Avrupa Birliği – Rusya İlişkilerinin Enerji Diplomasisi Bağlamında İncelenmesi

Kübra Yılmaz*

GİRİŞ

2012 yılında dönemin ABD Dışışleri Bakanı Hillary Rotham Clinton “Enerji ABD dış politikasının tamamının ötesine geçiyor. Bu bir ulusal güvenlik meselesidir. Enerji, küresel ekonominin kalbindedir. Aynı zamanda bir demokrasi ve insan hakları meselesidir” diyerek enerjinin önemini, kapsamını ve diğer konularla olan sıkı ilişkisini ortaya koymuştur. (U.S. Department of State)

En basit tanımıyla yaşam için gerekli olan bir kaynak şeklinde ifade edilecek olan enerji bugün dünya siyasetine yön veren ana konu başlıkları arasındadır. 20. Yüzyılın başından itibaren enerji uluslararası ilişkilerin en önemli konularından biri haline gelmiş böylece enerji diplomasisi ortaya çıkmıştır.

Bir modern diplomasi yöntemi olan enerji diplomasisi geleneksel diplomasiden oldukça farklı özelliklere sahip olmakla birlikte karmaşık bir nitelik göstermektedir. Enerji diplomasisinde karar vericiler bilim çevreleri ve düşünce kuruluşları ile birlikte çalışmalı ve uzun dönemli amaçlara yönelmelidir. Enerji her gün büyüyen ve yenilenen bir alandır.

Bu noktada enerjinin gelecek yıllarda daha önemli bir uluslararası ilişkiler konusu olacağını, enerji diplomasisinin daha da önem kazanacağını söylemek mümkündür. Bu bağlamda bu çalışma Enerji Diplomasisini inceleyecek ve bu bağlamda Avrupa-Birliği ile Rusya ilişkilerine değinecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeve ortaya konacaktır. Kuramsal çerçeveyi oluşturmak adına Realizm ve Liberalizm karşılaştırması yapılacak, kavramsal çerçevede ise dış politika, diplomasi, enerji diplomasisi, enerji güvenliği kavramlar açıklanacaktır. İkinci bölümde ise enerji diplomasisinin gelişimi incelenecek, teorik çerçevede sunulan argümanları tartışmak üzere iki örnek olay üzerinden gidilecektir. Son bölümde ise AB ve Rusya'nın enerji politikaları incelenecek, birbirleriyle olan ilişkileri Kuzey Akım projesi bağlamında ortaya konacaktır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ilk olarak çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak adına diplomasi, dış politika, enerji diplomasisi ve enerji güvenliği kavramları açıklanacaktır.

Dış politika en temelde "bir devletin diğer devletlere veya devletler grubuna ya da bir bölgeye yönelik izlediği siyasal tutumun adı ve devletin resmî kurumları tarafından yönetilen süreç" olarak tarif edilmektedir. (Özdal, 2018,s:31) Dış politikanın tanımına dair çeşitli teorik yaklaşımlarda farklı tanımlamalar mevcut olsa da dış politika basitçe "uluslararası sistem içinde bir devletin diğer devletlere yönelik davranışları" olarak tanımlanmaktadır. (Özdal, 2018, s:31)

Sık sık dış politika ile karıştırılan diplomasi ise aslında devletin dış politikada aldığı kararları hayata geçirmek adına kullandığı araçlardan biri, hat-

ta en bilinenidir. (Özdal, s:31) Özdal, diplomasiyi "dış politikanın bir aracı olup; uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkilerin barışçıl yöntemlerle ve görüşmeler yoluyla sürdürülmesidir" diyerek açıklamaktadır. (Özdal, s:43)

Diplomasi tüm siyasi ve sosyal alanlar gibi zaman içinde değişim geçirmiştir. Bu bağlamda diplomasi, geleneksel diplomasi ve modern diplomasi olarak iki alanda incelenmektedir. Geleneksel diplomasiyi "bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya öteki devletlerin arar vericilerine iletilmesi süreci" olarak tanımlamak mümkündür. (Yılmaz, 2017, s:139) Geleneksel diplomasi aktörü egemen devletlerdir ve niteliği geçicidir. Geleneksel diplomasi aktörü uluslararası ilişkileri anlayışı devlet-devlet düzeyindedir ve bu alanı diplomatlar arasındaki etkileşime dayalı olarak görmektedir. (Yılmaz, s:139) Geleneksel diplomasi aktörleri ana konusunu yüksek politika konuları oluşturmaktadır. (Abedi, 2018)

Modern diplomasi ise en basit tanımıyla günümüz dünyasında devletlerin uyguladığı diplomasi türüdür. Modern diplomasi, geleneksel diplomasi aksine kalıcı ve sürekli nitelik taşımaktadır. (İskit, 2018, s:6) Modern diplomasi aktörü yalnızca egemen devletler değildir, uluslararası örgütler ve hatta enerji diplomasisinde de görüldüğü üzere çok uluslu şirketler de diplomasi aktörleri arasındadır. (Çatal & Doğan, 2018, s:17-18)

Geleneksel uluslararası ilişkiler anlayışında hükümetlerin eylemleri somut güç odaklıdır ve diplomasiyi içerdiği de bir savaş ve barış meselesidir ama yeni uluslararası ilişkiler anlayışında terörizm, göç, uyuşturucu kaçakçılığı, enerji, çevre ve iklim krizi, insan hakları gibi konular da uluslararası ilişkilerin gündemini oluşturan konular arasındadır Uluslararası toplumun gündemine oturan bu konularla diplomasi de dönüşüm geçirmiştir ve Uluslararası ilişkilerin gelişmesi, devletlerin birbirleriyle olan etkileşimin artmasıyla yeni diplomasi türleri ortaya çıkmıştır. (Abedi,2018) Bu alanlardan biri enerji diplomasisidir.

Enerji diplomasisinin tanımı üzerine fikir birliği sağlanamamıştır. Bu noktada en çok kullanılan tanımlardan biri Goldthau'ya aittir. Goldthau enerji diplomasisini "enerji kaynaklarına erişimi güvence altına almak için dış politikanın kullanılması ve enerji sektöründe işbirliğinin desteklenme-

si" şeklinde açıklamaktadır. (Goldthau, 2010, s:25) Enerji diplomasisinin, kaynaklara erişimin sağlanması ve bir ülkenin enerji arzını güvence altına almak için dış politikanın araçsal kullanımı olduğuna dair yorumlar mevcuttur. (Goldthau, 2010, s:28)

Hakan Akbulut ise enerji diplomasisini "bir ülkenin gücünden ve birikiminden kaynaklanan genelde stratejik hedeflere ulaşmayı amaçlayan ve dış politika hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayan çok yönlü faaliyetler ve temaslar" olarak tanımlamaktadır. (Akbulut) Enerji diplomasisinin özel bir politika hedefi olarak belirlenmesi 2007 yılında gerçekleşmiştir. Dönemin ABD Başkanı George Bush tarafından imzalanan Enerji Bağımsızlığı ve Güvenliği Yasası'nda, enerji diplomasisi özel bir politika hedefi olarak belgelenmiştir. (Energy and U.S. Foreign Policy) Fakat enerji diplomasisi aslında çok daha eski bir geçmişe sahiptir.

Enerji diplomasisi, enerji kaynakları ile ilgili kuralları, enerji fiyatları ve verimliliği, enerji altyapısı ve üretimi, kullanımı ve enerji geçişi, enerjinin düzenlediği ilişkiler gibi bir dizi konuyu kapsamaktadır. Enerji, tarım, iklim, kalkınma, ekonomi, çevre, dış ilişkiler gibi birçok arenada etkili olan politik bir alandır. (Tosun) Enerji politikte coğrafya önemli bir husustur ama bundan kasit jeopolitikte olduğu gibi değişmez bir coğrafi alan değildir. Enerji politikte coğrafi alan; değiştirilebilir, kullanılabilir ve yeniden oluşturulabilir bir alandır. Örnek vermek gerekirse daha önce planda olmayan bir alan bir boru hattı güzergahında bulunması nedeniyle jeopolitik açıdan önemli hale gelebilmektedir. (Doğan, 2018, s:20)

Enerji diplomasisini daha iyi anlamak için öncelikle enerji güvenliğini anlamak gerekmektedir. En temelde enerji güvenliği “enerji kaynağının üretici olan ülkeden çıkartılarak uygun piyasa fiyatları çerçevesinde, güvenli istikametler üzerinden problemsiz olarak sürdürülebilir bir şekilde tüketici ülkeye transferi” şeklinde tanımlanabilmektedir. Enerji güvenliğinin devletler için ne denli önemli olduğu 1970’lerde ortaya çıkan petrol krizi ile kendisini göstermiştir. Böylece enerji, Soğuk Savaş sonrasında başlıca güvenlik konularından biri haline gelmiştir. (TUİÇ, 2014)

Enerji güvenliğinin açıklanması enerji diplomasisinin anlamlandırılması açısından önemlidir. Rasyonel devlet

enerji politikalarını, enerji güvenliğini sağlama çerçevesinde belirlemektedir. Enerji ihraç eden devletler, ürettikleri enerjiyi transfer ederken fiyat açısından çıkarlarını maksimize etmeye çalışırken enerjide dışa bağımlı olan devletler güvenli bir şekilde enerjinin transferinin sağlanması çerçevesinde enerji politikalarını belirlemektedir. Hem enerji üreticisi hem de tüketicisi ülkeler için ortak bir enerji güvenliği sorunu daha vardır: enerjinin transfer edileceği boru hatlarının güzergahı. Bu konu ilerleyen bölümlerde detaylıca açıklanacaktır.

Esasen enerjinin diplomatik bir araç olarak kullanılmaya başlanması 19. Yüzyılda başlamıştır. Çünkü bu tarihten itibaren artık kömür, endüstriyel bir araç haline gelmiştir. İlerleyen zamanlarda kömürün yerini petrolün almasıyla birlikte dünyanın neredeyse tamamını etkileyen çok önemli dönüşümler meydana gelmiştir. (Akbulut) Bu nedenle enerjinin ülkelerin dış politikalarında önemli bir noktaya gelmesi 20. yüzyıl ile birlikte karşımıza çıkmaktadır. (Doğan, s:18-19) Hatta 20. yüzyıldan itibaren petrol devletlerarası ilişkileri ve politikaları belirleyen ana unsurlardan biri olmuştur. (Akbulut)

Enerji uluslararası ilişkilerde aynı zamanda bir çatışma unsuru ve güç mücadelesi alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin enerji konusunda temel hedefleri, enerjiyi elinde bulundurma yani enerji sahibi olma, enerji kaynaklarını kontrol etme ve

enerji akışının güvenliğini sağlamak-
tır. (Sel, 2018) Sonuçta enerji geçtiği-
miz yüzyıl ile birlikte uluslararası iliş-
kilerin ve ülkelerin dış politikalarının
en önemli konu başlıklarından biri
haline gelmiştir.

Bu noktadan itibaren Realizm ve Li-
beralizm enerji politikalarına, enerji
güvenliğine ve enerji diplomasisine
bakış açısını kavramak için karşıla-
ştırma yapılacaktır. Bu bağlamda ilk
olarak Realizm incelenecektir.

Realistler kaynağı ne olursa olsun
uluslararası sistemin doğasına reka-
bet ve mücadelenin hâkim olduğunu
ileri sürmektedirler. Morgenthau bu
durumu “uluslararası siyaset, tüm
siyaset gibi, güç için bir mücadele-
dir” diyerek açıklamaktadır. Realist-
ler için devletin uluslararası arenada
hedeflerini elde edebilmek için kulla-
nabileceği temel araç güçtür. (Ersoy,
2019, s:166-168)

Realist teori, güvensizlik, korku,
prestij, çıkar gibi unsurların devlet
adamını yönlendiren temel güdü-
ler olduğunu varsaymaktadır. Bu
unsurlardan güvensizlik, güvenlik
ikilemini beraberinde getirmekte ve
korkuyla birleşen bu düşünce de sa-
vaşlara yol açmaktadır. Ahlaki değer-
ler Realizme göre, devlet adamının
gözetmek zorunda olduğu unsurlar-
dan değildir çünkü devlet adamının
gözetmek zorunda olduğu devletin
çıkarlarıdır. Devlet adamı, öncelikle
devleti dış tehditlerden korumakla
yükümlüdür. (Arı, 2013, s:167)

Realizmin temelini oluşturan düşün-
ceye göre doğal hale anarşi hakimdir.
Uluslararası sistem de anarşik bir ya-
pıdır çünkü kural koyan bir üst otorite
bulunmamaktadır. Her devlet ken-
dini korumak zorunda olduğundan
her devlet kendi çıkarına göre hareket
edecektir. Realizmin bir diğer önemli
varsayımı ise devletlerin tek tek gü-
venliğini sağlayacak bir merkezi oto-
ritenin olmadığı uluslararası yapının
anarşik olduğudur. (Arı, 2013, s:167)

Enerji diplomasisini realist kuram aç-
ısından incelemek gerekirse asimetrik
bağımlılık kavramına odaklamak ge-
rekmemektedir. Realistlere göre karşılık-
lı bağımlılık, eşitlik getirmemektedir
ve bağımlı tarafı dezavantajı duruma
düşürmektedir. Örnek vermek gere-
kirse enerji ithal eden ülke, enerji ih-
raç eden ülkelerin fiyat artırması veya
ambargo uygulaması durumunda
kırılgan hale gelmektedir. Bu nedenle
enerji konusunda asimetrik bağımlı-
lık söz konusudur. Hatta bazı realist-
lere göre enerji piyasasında etkin olan
çok uluslu ve devletlere bağlı enerji
şirketlerini de asimetrik bağımlılık
kategorisine almaktadır. Realistler
enerjiyi, yalnızca ekonomik açıdan
değil aynı zamanda siyasi açıdan da
ele alırlar ve ulusal güvenliğin ana
unsurlarından biri olarak kabul et-
mektedirler. (İpek, 2012, s:229)

Realizme göre uluslararası sistemde
enerji güvenliği devlet tarafından sağ-
lanmaktadır. Burada doğal kaynak
milliyetçiliği kavramını açıklamakta
fayda vardır. Buna göre, bir ülkenin

uluslararası sistemdeki konumuna ve enerji arz/talep boyutuna göre enerji güvenliği araç ve amaç olabilmektedir; enerji kaynaklarına sahip olan veya bu kaynaklardan mahrum olan devletler için enerji kaynakları uluslararası ilişkilerde güç veya kontrol artırma amacı olabilmektedir. Buna örnek olarak ABD'nin 2003 yılında Irak'a düzenlediği harekât gösterilebilir. Yine aynı şekilde enerji ihracatı yapan ülkeler tarafından enerji güvenliği bir tehdit veya pazarlık aracı olarak kullanılabilir. (İpek, s:230)

Realizm, enerji piyasasının oligopolistik yapısından dolayı asimetrik bağımlılık kavramını ön plana çıkararak dış politika sürecinin devlet merkezli olması gerektiğini öne sürmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi Realizm, uluslararası sistemin anarşik yapısına vurgu yapmaktadır. Bu nedenle Realizme göre uluslararası sistemde özel sektör ve devlet petrol şirketleri enerji güvenliğini sağlamakta yetersiz kalacaktır ve nihai sorumluluk yalnızca devletin elinde olacaktır. (Şöhret, 2015, s:11)

Bu noktadan itibaren Liberalizm incelenecektir. Liberal düşüncenin temelleri çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Antik Yunan ve Romalı Stoacılar kadar uzanan köklü geleceğe sahip bir düşünce olan Liberalizm, uluslararası ilişkiler sahnesinde, çeşitli aktör türlerinin bulunduğu kü-

reselleşen bir dünyadan söz etmektedir. (Viotti ve Kauppi, 2017, s:33)

Liberalizm açısından kurumların önemi büyüktür. Realizmden farklı olarak Liberalizm uluslararası ilişkilerdeki tek aktörün devletler olduğu düşüncesine karşı çıkmakta, ana aktör olarak kabul edilen devletlerin yanına uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketleri ve bireyleri de eklemektedir. (Viotti ve Kauppi, 2017, s:33)

Liberal teoride karşılıklı bağımlılık kavramı ön plana çıkmaktadır. Buna göre devlet ve devlet dışı aktörler uluslararası ilişkilerde ve uluslararası politik ekonomide karşılık bir etkileşim içindedir. Bu noktada Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık Teorisini açıklamakta fayda vardır.

Nye ve Keohane, Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık yaklaşımını üç başlık altında toplamaktadır. İlk başlık çoklu bağlantıdır. Buna göre devlet yetkilileri artık yalnızca resmi görüşmelerde iletişim kurmamakta, aynı zamanda gayri resmi olarak da birbirleriyle görüşmektedirler. Üstelik bu iletişim yoğunluğu yalnızca devlet yetkilileri arasında değil, hükümet dışı elitler ve uluslararası örgütlerin de arasında mevcuttur. İkinci başlık konular arası hiyerarşi yokluğudur. İç politika ve dış politika arasındaki ayırım bulanıklaşmıştır. Uluslararası gündemi meşgul eden konular çok çeşitli hale gelmiştir. Bu nedenle artık güvenlik ilke ilgili konular daimî olarak gündemi

meşgul etmeyecektir. Üçüncü başlık ise askeri gücün azalan rolüdür. Buna göre karşılıklı bağımlılığın artması nedeniyle devletlerin birbirlerine karşı askeri müdahale uygulamaktan kaçınmasına yol açmaktadır. (Al & Katıtaş, 2017, s:16-17)

Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık teorisini açısından enerji güvenliği konusu incelendiğinde üç unsur ön plana çıkmaktadır.

Birçok unsur enerji güvenliği konusunda etkilidir; devletler enerji güvenliği konusunda tek belirleyici değildir. Bu noktada Neoliberalizmin uluslararası ilişkilere bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Zira bu düşünceye göre uluslararası ilişkiler de devletten başka aktörler de vardır.

Konular arası hiyerarşi yokluğunun en bariz ortaya çıktığı alan enerjidir. Enerji yalnızca güvenlik açısından değil, çevre ve ekonomi açısından da dış politikanın önemli bir meselesidir. Çünkü enerji güvenliği, çok boyutlu bir konudur.

Askeri müdahale ihtimalinin azalması: Devletlerin birbirlerine karşı bağımlılığının giderek artmasıyla birlikte özellikle gelişmiş devletler arasında askeri güç kullanım ihtimali azalmıştır. Temel güvenlik meseleleri haricinde, siyasi ve ekonomik uyumsuzluklar konusunda askeri güç kullanımını ve buna yönelik tehditler giderek azalmaktadır. Bu noktada enerji politikaları ve enerji bağlamında da bağımlılık artmakta ve askeri güç ye-

rine diplomasi yöntemi kullanılmaktadır. Burada altı çizilmesi gereken en önemli husus ise bu durumun gelişmiş ülkeler arasında geçerli olmasıdır. (Şöhret, s:13-14)

Nye ve Keohane, Realizmin öngördüğü asimetrik bağımlılık ortamında “duyarlılık ve “savunmasızlık” durumlarına değinmiş ve güç kavramını tanımlamaya çalışmıştır. Bu tanıma göre aktörlerin sistem içindeki hareket yetenekleri ve konumları onların gücünü belirlemektedir. Duyarlılık kavramı diğer aktörlerin politikaların belli bir politika çerçevesinde tepki verme derecesiyle bağlantılıdır. Bunu değişen duruma bağlı olarak değişen politika maliyeti de denebilmektedir. Savunmasızlık ise bu politika değişikliğinden sonra da maliyetlere katlanmayı sürdürmektir, politika değişse de maliyetten kaçmak mümkün değildir. (Telli, 2015, s:55)

Neoliberalizme göre uluslararası sistemin anarşik karakteri işbirliği yapmak için bir engel oluşturmamaktadır. Bu sistemde devlet dışı aktörler de bulunmaktadır ve yukarıda da belirtildiği gibi bu aktörler birbirlerine karşı karşılıklı olarak bağımlıdır. Bu bağımlılık uluslararası örgütlerin işbirliğini artırmaktadır. Neoliberaler bu işbirliğinin en önemli noktasının “mutlak kazanç” olduğunu vurgulamaktadır. Mutlak kazanç düşüncesine göre aktörlerin işbirliği yaptıktan sonra ne kadar kazandıkları önemli değildir, önemli olan kazanmış olmalarıdır. Uluslararası arenada barışın

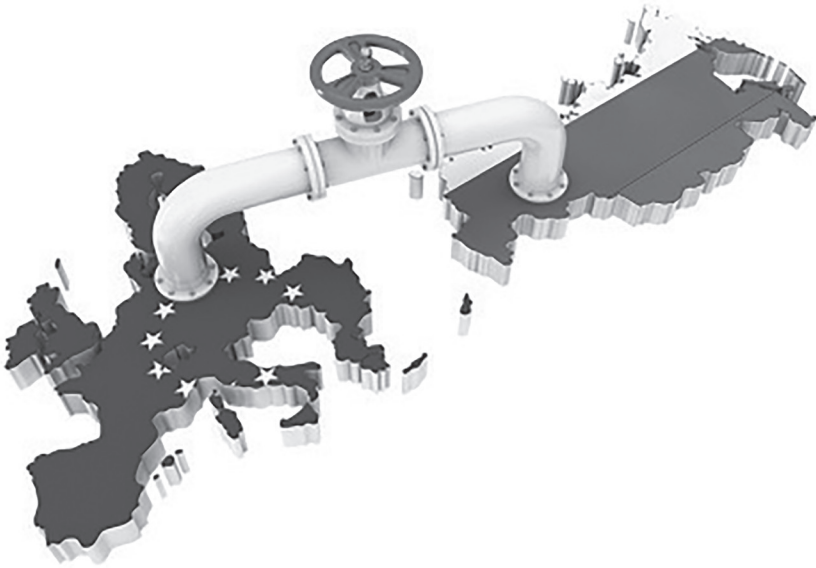
tesisi için de işbirliğinin ve uluslararası örgütlenmelerin önemine vurgu yapılmaktadır. (Al & Katıtaş, s:36)

Keohane'e göre uluslararası işbirliği, hükümetlerin izledikleri politikaların ve ortaklar arasındaki politika eşgüdümünün sonucunda, hükümetlerin hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıran bir süreçtir. Bu nedenle neoliberal kurumsallaşmanın ana noktası uluslararası rejimlerdir. İç ve dış politika ayrımının bulanıklaştığı, siyasetin gündeminin her geçen gün yoğunlaştığı uluslararası sistemde devletler, işbirliğine ve uluslararası kurumların varlığına geçmişe göre çok daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Ekonomi ve güvenlik kaygıları çerçevesinde devletler, uluslararası kurumların işlerine karışmasına müsaade etmekte ve hatta zaman zaman bunu beklemektedirler. (Sıvış, 2020, s:799-800)

ENERJİ DİPLOMASİSİNİN GELİŞİMİ

Enerji diplomasisi, enerji ve diplomasi arasındaki bağlantı bağlamında askeri müdahaleler yeni bir olgu değildir. Enerji diplomasisi, hem devletler düzeyinde hem de kamusal alanda güçlü bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. (Goldthau, s:25)

Bu noktada ABD'de 1839 yılında açılan ilk petrol kuyusu bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Buradan çıkarılan petrolün akıbeti, ateşleme ile çalışan motorun icadıyla değişmiştir. 20. Yüzyılın başında gerçekleşen bu keşif ile başta ABD olmak üzere Fransa, İngiltere ve Almanya'da araç sayısı hızla artarak milyonlara ulaşmıştır. Bu alandaki ekonomik gelişmeler de hızla artmış ve yine başta ABD olmak üzere Batılı devletlerin petrole bağımlılığı artmaya başlamıştır ve pet-

rol kısa sürede stratejik hammadde haline gelmiştir. Petrolün öneminin giderek artmasıyla birlikte devletler için kesintisiz petrol temini, dış politikalarının temel hedeflerinden biri olmuştur. Böylece 20. Yüzyıl öncesinde oluşmayan koşullar oluşmuş ve enerji diplomasisi ayrı bir diplomasi çeşidi olarak ortaya çıkmıştır çünkü enerji uluslararası ilişkilerin temel belirleyici unsurlarından biri haline gelmiştir. Son 100 yıl içinde enerji diplomasisine etki eden olayları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Birinci Dünya Savaşı ve İngiltere'nin Orta Doğu'ya Yerleşmesi,
  - Soğuk Savaş,
  - 1950'li Yıllarda Başlayan Petrol Şirketlerinin Millileştirilmesi Akımı,
  - 1960 Yılında OPEC'in kurulması,
  - Küresel Büyüklükte Petrol Şirketlerinin Öne Çıkması,
  - 1973 Petrol Krizi,
  - SSCB'nin Dağılması ve Soğuk Savaş'ın Bitişi,
  - Körfez Savaşı,
  - 11 Eylül Saldırıları,
  - ABD'nin Irak ve Afganistan'a Yönelik Operasyonları,
  - Rusya Federasyonu'nda Putin, İran'da Ahmedinejad dönemi,
  - Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna Müdahaleleri,
  - Arap Baharı ve Sudan'ın Bölünmesi.
- (Alodalı & Usta, 2017, s:165)

Geçtiğimiz yüzyılda enerji diplomasisine yön veren en önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu bölümde İngiltere'nin Orta Doğu'ya yerleşmesi ve

İran'da başlayan petrolün millileştirilme rüzgârı ve OPEC'in kurulması ve 1973 Petrol Krizi incelenecektir.

19. Yüzyılda Orta Doğu'da çeşitli yöntemlerle İngiltere'nin tespit ettiği petrol varlığı Osmanlı Devleti hakimiyeti altındadır. 20. Yüzyılın başından itibaren İngiltere'nin ana stratejilerinden biri petrol siyaseti olmuştur. (Şöhret, s:29)

19. Yüzyılın sonundan itibaren İngiltere, Orta Doğu'da her zaman etkin bir aktör olmuştur. (Deniz, 2014, s:30) Buradaki en önemli gelişme Osmanlı Devleti'nin parçalanmasıdır. Bunun ardından başta İngiltere olmak üzere birçok devlet Orta Doğu'da daha rahat harekete edebilme imkânı bulmuştur.

Bu noktada Bağdat Demiryolu'na değinmekte fayda vardır. Berlin-Bağdat-Basra hattındaki demiryolu İngiltere tarafından risk teşkil etmiştir. Çünkü bu demiryolunun inşası ile söz konusu bölgelerdeki petrol, Batı'ya rahat bir şekilde transfer edilecektir. Bu nedenle Bağdat Demiryolu ilk büyük enerji nakit hattı olarak gösterilmektedir. Demiryolu anlaşması gereğinde Almanlara, demiryolunun 20 kilometre solunda ve sağında maden arama yetkisi verilmiştir. İngiltere tarafından bu anlaşma büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı'nın temel nedenleri arasında enerji paylaşımı bulunmaktadır demek yanlış olmayacaktır. (Şöhret, s:31)

İngiltere'nin 1932 yılında İran'da bulunan Abadon petroleri ile ilgili hak iddia etmesi ve bu iddiadan önce imzalanan imtiyaz anlaşmasının Rıza Pehlevi tarafından feshedilmesi enerji diplomasisi bağlamında önemli bir örnektir. Bunun üzerine gerginlik artmış ve İngiliz Donanması Basra Körfezi'ne girmiştir. Kriz Milletler Cemiyeti'nin araya girmesiyle çözülmüştür ve 1933 yılında İran, İngiltere ile Anglo Persian Oil Company (AIOC) şirketi bir anlaşma yapılmıştır. (Sağlam, 2014, s:4) Bu hisse ile İngiltere'nin hisseleri artırılmıştır. İran'ın hisseleri ise yalnızca %17 olarak belirlenmiştir. (Kuduoglu, 2019, s:43)

Aslında İngiltere'nin buradaki mücadelesi temelde İran ile değil Rusya ile dir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İran anlaşmanın değiştirilmesini istemiştir çünkü İngiltere'nin ödediği parayı az bulmaya başlamıştır. (Sağlam s:4) İlerleyen bölümlerde değinilecek olan petrolün millileştirilmesi rüzgârı İran'da başlamıştır. Böylece İran petrolü 1951 yılında millileştirilmiştir. 1954 yılında ABD'nin arabuluculuk yapmasıyla imzalanan yeni anlaşma ile İngiltere %40 hisse almıştır. (Sağlam, s:4)

Bu anlaşmanın ardından İran Şah'ı Körfez'de askeri bir sorumluluk üstlenmeye başlamıştır. Bu sorumluluk ile ABD, İran ve İngiltere arasında 1971 yılında yapılan gizli bir anlaşmaya dayanmaktadır. Bu anlaşmaya göre İran, Körfez Jandarması rolünü üstlenecek ve silahlandırılacaktır.

Buradaki amaç SSCB'nin bölgede etkin olmasını engellemektir. İngiltere, bölgedeki enerji kaynakları üzerinde Rus etkisi istememektedir. (Sağlam, s:4)

1950'li yıllarla birlikte enerji kaynakları konusunda hızla artan millileştirme akımı da enerji diplomasisinin gelişimine yön veren unsurlardan biridir. (Deniz, s:30) Yukarıda açıklanan İran-İngiltere anlaşması bu noktada daha da derinleştirilecektir. İran Şah'ı, 1933 yılında İngiltere'nin lehine yapılan anlaşmayı kamuoyu ile paylaşıcı petrolün millileştirilmesinin yolu açılmıştır. Şah'a muhalif olan Musaddık'ın başını çektiği Milli Cephe hareketi kurulmuştur ve bu hareket siyasi kampanyasını İngiltere'nin etkisindeki AIOC üzerine kurmuştur. Hareket, petrol endüstrisinin millileştirilmesini talep etmiş, bu taleplerini gerçekleştirmek için de kamuoyuna yönelik kampanyalar düzenlemiştir. Aynı zamanda petrolün millileştirilmesinin dini bir mücadele olduğunu söyleyerek destek toplamışlardır. (Kuduoglu, s:43)

İran petrol sanayisinin millileştirilmesi tasarısı 15 Mart 1951'de mecliste kabul edilmiştir. Musaddık ise 1951 yılında Şah tarafından Başbakan olarak atanmıştır. Bu atamanın arkasında kamuoyu baskısı vardır. Başbakan Musaddık'ın hükümet programındaki temel amaç petrolün millileştirilmesi yasının hayata geçmesi ve buradan gelecek gelirle ekonomisinin canlandırılmasıdır. Böylece Ulusal

İran Petrol Şirketi kurulmuştur. Bu şirketin kurulmasındaki amaç; petrolün kontrolünün AIOC'den alınıp milli şirkete devredilmesidir. İngiltere ise İran petrolü üzerindeki kontrolünü kaybetmek istememiştir ve yapılan müzakereler sonucunda taraflar uzlaşmamıştır. (Kuduoğlu, s:54-55) İngiltere, taleplerini kabul etmeyen İran'a ambargo uygulamaya başlamıştır ve bu ambargoya başka Batılı devletler de eklenince İran ekonomisi ciddi şekilde zarar görmüştür. 1953 yılında Musaddık hükümetine yönelik darbe yapılmıştır. Birçok uzman darbenin arkasında petrol konusunda Musaddık ile anlaşamayan İngiltere ve ABD olduğu görüşünü ileri sürmektedir.¹

Musaddık, iktidarı kaybetse de petrol konusundaki millileştirme rüzgârı bir kere esmeye başlamıştır. İran'da petrolün sanayinin millileştirilmesi süreci ilk bölümde ortaya konan asimetrik bağımlılık ve doğal kaynak milliyetçiliği konusunda uygun bir örnektir. Enerji diplomasisine yön veren bir diğer nokra 1973 petrol krizi ve OPEC'tir. (Deniz, s:30) Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü yani bilinen ismiyle OPEC, 1960 yılında petrol şirketlerinin fiyat indirimi uygulama ihtimaline karşı kurulmuştur. Kuruluş amacı petrol üreticisi ülkelerin gelirlerini korumaktır. (Özdemir, 2018, s:475) OAPEC ise OPEC ülkesi

Arap devletleri ile Suriye ve Mısır'dan oluşmaktadır ve 1967 yılında Arap-İsrail Savaşı bilinen ismiyle 6 Gün Savaşı'ndan sonra kurulmuştur. Kuruluş amacı petrol ihraç eden Arap ülkelerinin daha güçlü işbirliği yapmalarını sağlamaktır. (Öztürk & Saygın, 2017, s:3-4-)

1973 yılında patlak veren petrol krizinin temeli aslında 1970 yılı itibarıyla hazırlanmaya başlamıştır. OPEC ülkeleri, kendi topraklarında etkin olan özellikle birçoğu ABD'ye bağlı olan petrol şirketleri ile ortaklık kurmaya başlamış ve böylece pazarlık konusundaki konumlarını güçlendirmişlerdir. (Öztürk & Saygın, 2017, s:3)

6 Ekim 1973 tarihinde başlayan Arap-İsrail savaşı, petrol krizinin görünen nedenini oluşturmaktadır. ABD'nin İsrail'i desteklediği yönündeki düşünce, Arap ülkelerini topraklarını geri almak için petrol ile siyasi baskı oluşturma yoluna itmiştir. Kısaca petrol krizi OAPEC'in Arap-İsrail Savaşı'nda ABD'nin İsrail'e destek verdiği gerekçesiyle ilan ettiği petrol ambargosudur. Bununla birlikte OAPEC, petrol üretimi kademeli olarak azaltılmıştır. (Öztürk & Saygın, 2017, s:) Petrol ambargosunu yukarıda bahsedilen petrol sanayinin millileştirilme rüzgârı ile birlikte düşünmek gerekmektedir.

OAPEC'in bu hamlesiyle tüm devletlerin ekonomilerini sarsacak büyüklükte bir kriz ortaya çıkmıştır. Devam eden birkaç yıl boyunca enerji piyasası

¹ "İran Musaddık ve Darbe", https://orsam.org.tr/tr/iran-musaddik-ve-darbe/?fbclid=IwAR-1HFBfyZNIHDhiA1j_5x4LrgPM8EBrS1upEZV-7YRX817INs9jXhY5hVkuMU (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

larında söz söyleyen aktörün OPEC olduğu görülmektedir. Buna karşılık 1974 yılında Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma örgütü kapsamında Uluslararası Enerji Ajansı kurulmuştur. Batı merkezli olan bu örgütün amacı Petrol Krizi sırasında yaşanan aksaklıkları önlemek ve ülkeler arasında ortak girişimleri önlemek amacıyla kurulmuştur. (Pala, 1993, s:75) OPEC ve UEA'nın kurulmasıyla birlikte enerji diplomasisinde sahneye örgütlü mücadelenin çıktığı söylenebilir. (İskit, s:16) Bununla birlikte uluslararası ilişkileri teorileri çerçevesinden bir değerlendirme yapıldığında; OPEC bir uluslararası örgüttür ve petrol krizinde sisteme etki hatta enerji piyasasına yön vermiştir. Üstelik buradaki tek devlet dışı aktör OPEC değildir. Çok uluslu petrol şirketleri de Petrol krizinin ana aktörleri arasındadır. Burada kısaca özetlemek gerekirse; devlet dışı aktörlerin uluslararası rejime etki edebildiği görülmüştür.

ENERJİ DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ

Bu bölümde öncelikle Avrupa Birliği'nin ardından Rusya'nın enerji politikaları açıklanacak, son olarak AB ve RF'nin enerji diplomasisi bağlamında ilişkileri değerlendirilecektir. AB ve RF'nin enerji diplomasisi bağlamında örnek olay olarak Kuzey Akım Doğalgaz projesi incelenecektir.

2000'li yıllardan itibaren Rusya'nın enerji ihracatçısı rolü artarken Avrupa Birliği'nin de Rus doğal gazına ilgisi artmıştır. AB üye ülkelerin enerji politikaları genelde farklı ilgi alanlarından dolayı farklılık göstermektedir. Kimi ülkeler enerji konusunda Rusya ile iş birliğine mesafeli yaklaşmaktadır. (Hazakis & Proedrou 2012, s:5-6)

Avrupa Birliği'nde enerji sektörünün merkezleşmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. AB enerji politikasında hem kurumlar hem de üye ülkeler farklı alanlarda da olsa önemli rol oynamaktadır. Enerji politikalarında kurumsallaşmanın gerçekleşmesi adına Avrupa Komisyonu enerji alanında birtakım yetkiler almıştır fakat yine de üye ülkeler arasındaki görüş ve ihtiyaç farklılığı Avrupa Birliği'ni enerji konusunda tek ses olmaktan alıkoymaktadır. (Hazakis & Proedrou, s:5-6)

AB ve Rusya'nın enerji ilişkisi Keohane ve Nye'nin Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık ilkesinin bir örneği olarak gösterilmektedir ve yukarıda belirtildiği bu bağımlılıkta iki unsur ön plana çıkmaktadır: hassasiyet ve savunmasızlık. (Hazakis & Proedrou, s:5-6) Avrupa Birliği'nin enerji politikasını belirleyen 3 ana unsur vardır. Bunlar; rekabet gücü, enerji arz güvenliği ve çevre hassasiyetidir. AB'nin genişleme dalgaları ve kaydedilen ekonomik ilerlemeler ile birlikte enerji kaynaklarına bağımlılığı gittikçe artmaktadır. Bu nedenle AB, enerji kaynaklarında

çeşitlilik oluşturmayı hedeflemektedir. Bu amaçla Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı projesi başlatılmıştır. Bu proje ile Rusya'yı bypass ederek Orta Asya gazının, Avrupa'ya taşınması hedeflenmiştir. (Yılmaz, 2017, s:121)

Fakat burada Rusya'nın rolü hafife alınmıştır. Rusya, Nabucco Doğalgaz Boru Hattı Projesi'ne karşılık Güney Akım Projesini başlatmıştır. Nabucco Projesi ile Orta Doğu ve Hazar'dan gelen doğalgazın Türkiye üzerinden Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Avusturya'ya aktarılması planlanmıştır. (Nabucco Projesi Nedir? Ne Değildir?) Güney Akım Projesi ise Rus doğalgazının, Karadeniz'den önce Bulgaristan'a ardından da Avrupa'ya taşınması planlanmıştır. (Sinan Kısacık) Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle birlikte gerilen AB-Rus ilişkileri sonucunda 2014 yılının sonunda Bulgaristan ve AB, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar nedeniyle projeyi iptal etmiştir. Moskova da projeyi durdurmuştur.²

Vladimir Putin'in 2000'li yıllarda başlayan iktidarı öncelikle ekonomik anlamda iyileşmelere sahne olmuştur. Bu durum ülke içi siyasette istikrar oluşturduğu gibi dış politikaya da etki etmiştir. Yukarıda bahsedilen Yakın Çevre ülkeleri 2000'li yıllarda "renkli devrimlere" sahne olmuştur. Bu durum Rusya tarafından tehdit olarak algılanmış, bu nedenle de dış politikada "Egemen Ekonomi ve Ege-

men Demokrasi" gibi kavramlarla nitelendirilen deyim yerindeyse bir seferberlik başlatılmıştır. (Gürsoy & Seyaz, 2015, s:202-203)

Putin dönemi Rus dış politikasını çıkara dayalı işbirliği olarak tarif etmek mümkündür. Rusya'nın tekrar bir küresel güç haline gelmesini hedefleyen Putin'in dış politika yaklaşımının pragmatik olduğu söylenebilmektedir. Putin dönemi Rusya'sının en önemli dış politika araçlarından biri ise enerji olmuştur. (Akgül, 2007, s:133)

Rusya'nın enerji kaynaklarına bakış açısı da bu değişimlerden payını almıştır. Hem ekonomi hem de dış politika alanında enerji daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Aslında Putin döneminde enerjinin artan etkinliğini anlamak için, Rusya Devlet Başkanı'nun 1997 yılında "Rusya Ekonomisinin Kalkınma Stratejisinde Mineral Hammaddeler" başlığıyla ortaya koyduğu teze bakılması yeterli olacaktır. Putin bu tezde, doğal kaynakların yalnızca ekonomiyi ileri götürmekle kalmayacağına belirtmiş, ülkenin uluslararası konumunu da etkileyeceğinin altını çizmiştir.³ Nitekim Putin, haklı çıkmıştır. Putin 2005 yılında Ulusal Güvenlik Konseyi Toplantısı sırasında enerji süper gücü olma hedefini de dünyaya ilan etmiştir.(Putin, 2005) Rusya, Putin dönemi ile birlikte yakın

² "Güney Akım Projesinin İptali En Çok Türkiye'ye Yarayacak", <https://tr.euronews.com/2014/12/02/guney-akim-projesinin-iptali-en-cok-turkiye-ye-yarayacak>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

³ Kenan Şahin, "Rusya Federasyonu Enerji Sektörünün Yapısı, Sektörde Yaşanan Gelişmeler Ve Rusya Federasyonu'nun G-8 Başkanlığı", http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-tr.mfa, (Erişim Tarih: 02.06.2020)

çevresinde bulunan devletler ile uzun süreli anlaşmaları yaparak bu devletleri Gazprom şirketi aracılığıyla doğalgaz ithalatı ve ihracatı konusunda kendine bağımlı kılmıştır. (Gürsoy & Seyaz, 2015, s:203)

Dünyadaki en büyük doğalgaz rezervi Rusya'da bulunmaktadır ve Rusya'da bulunan rezerv dünya rezervinin %22'sine denk gelmektedir. Petrol konusunda da Rusya ilk sıralarda gelen ülkelerden biridir. Dünya petrol rezervinin %5'i Rusya'da bulunmaktadır yani Rusya dünyanın en büyük petrol rezervine sahip 8. Ülkesidir. Rusya'nın petrol ve gaz pazarlarındaki gücü diğer enerji kaynaklarında da geçerlidir; nükleer pazarın %5'i, işlenmiş nükleer yakıt dönüşümü pazarının %15'i, uranyum üretiminin %8'i, termal kömür ticaretinin %12'si, nükleer reaktör pazarının %15'ine, Rusya tarafından gerçekleştirilmektedir. Rusya dünyanın en büyük doğalgaz ihracatçısıdır ve petrol ihracatında ikinci sırada gelmektedir. Bu noktada Rusya ekonomisinin büyük oranda enerjiye ihracatına bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Rusya'nın doğalgaz ve petrolden elde ettiği gelir, ülke bütçe gelirinin %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır.⁴

Sahip olduğu enerji kaynakları açısından Rusya jeopotilik konumu itibarıyla de stratejik bir noktada bulunmaktadır. Bu nedenle enerji güvenliğini sağlamak Rusya için hayati öneme sahiptir ve bunun için devletçi

politikalar yürütmektedir. Rusya'nın enerji sektöründeki liderliğini koruması için doğalgaz üretimi ve boru hatları yoluyla dağıtımını çok önemlidir.

Yalnızca bir enerji tedarikçisi olarak kalmak istemeyen Rusya, enerji piyasasına yön veren ülke konumunda olmayı planlamaktadır. Bu bakımdan Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi enerji politikaları açısından da pragmatik bir adım olmuştur. Çünkü Kırım zengin zengin petrol ve doğalgaz rezervlerine sahiptir. Ama Rusya'nın enerji politikalarına fayda sağlayan temel unsur Karadeniz'de hakim güç haline gelmesi ve böylece Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinden gelen petrol ve doğalgaz akışını kontrol altına almış olmasıdır. Hazar bölgesi zengin doğal kaynaklara sahiptir, Rusya bu bölgede enerji nakil yolları üzerinde hakimiyet kurmuş, böylece diğer ülkeler üzerindeki nüfuzunu da artırmıştır.⁵ Rusya'nın bu adımı, enerji politikaları Realist bir tutum izlediğinin göstergesidir.

AB ve Rusya'nın enerji konusunda birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı olduklarını söylemek mümkündür. Bu bağımlılık Rusya için güç, AB için ise ihtiyaç demektir. (Yılmaz, s:118) Bu nedenle AB ve Rusya'nın kurduğu en istikrarlı ilişki enerji konusunda olmuştur. Sürekli genişleyen bir örgüt olan AB'nin enerji ihtiyacı sürekli art-

⁴ a.g.m.

⁵ "Rusya'nın Karadeniz Enerji Politikaları", <http://www.tuicakademi.org/rusyanin-karadeniz-enerji-politikalari/>, (02.06.2020)

maktadır çünkü son gelen 12 üyenin enerji ihtiyaçları taban seviyededir.

Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki ilişkiler, enerji politikaları ve enerji güvenliği çerçevesinde şekillenmektedir. (Yılmaz, s:120) AB'nin yıllar içerisinde enerji konusunda Rusya'ya bağımlılığı artmıştır. AB ve Rusya arasındaki enerji politikalarında kilit ülke konumunda ise Ukrayna vardır. Ukrayna ve Rusya arasında 2006 ve 2009 yılında yaşanan doğalgaz krizleri nedeniyle Ukrayna enerji güvenliği konusunda Rusya açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu noktada öncelikle bu doğalgaz krizlerini açıklamakta fayda vardır.

Ukrayna'da 2005 yılında yapılan seçimle Viktor Yushchenko, Ukrayna Devlet Başkanı olmuştur. Bu durum Rusya tarafında hoş karşılanmamıştır çünkü Yushchenko Batı yanlısı bir isimdir. Bunun üzerine Rusya, Ukray-

na'ya doğalgaz borcunu ödemesi konusunda baskı yapmaya başlamakla kalmamış, doğalgaz fiyatına da zam yapacağını sinyali vermeye başlamıştır. İki ülkenin de uzlaşmaya yanaşmamasıyla birlikte hem 2006 hem de 2009 yıllarında doğalgaz krizleri yaşanmış ve bu krizlerden en çok etkilenenler Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri olmuştur.⁶ Böylece Rusya, Ukrayna'yı saf dışı bırakarak Kuzey Akım projesini başlatmıştır. Hattın ilk ayağı 8 Kasım 2011 tarihinde açılmıştır.⁷

Kaynak: İNSAMER, https://insamer.com/tr/ab-abd-ve-rusya-ucgeninde-kuzey-akim-2-dogal-gaz-boru-hatti_2172.html , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı

⁶ "Rusya Ukrayna Enerji Krizi - 2009", <https://www.orsam.org.tr/tr/rusya-ukrayna-enerji-krizi-2009/https://www.orsam.org.tr/tr/rusya-ukrayna-enerji-krizi-2009/> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

⁷ "Kuzey Akım Hattı Açıldı", <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/11/09/kuzey-akim-hatti-acildi> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Projesi, Kuzey Akım 2'nin de açılmasıyla birlikte yıllık 110 milyar metreküp doğalgaz taşıma kapasitesi olan ve Rusya'dan Almanya'da uzanan bir projedir.⁸ Boru hattı Baltık Denizi'nden geçmektedir. Bu proje ile Rusya, Baltık Ülkelerini, Ukrayna ve Polonya'yı saf dışı bırakmıştır.⁹ Böylece enerji siyasi bir araç olarak kullanan Rusya kendine karşı siyasi ödün vermeyen bu ülkelerin enerji arzını dilediğinde kesebilecektir. Rusya'nın bu devletleri saf dışı bırakmasının nedeni kuşkusuz bu ülkelerde ilişkilerinde geçmişten bugüne süregelen gerginliktir. Rusya ilişkileri iyi olmayan bu devletleri projeye dahil etmeden gazını Avrupa'ya ihraç edebilecektir. (Görgülü, 2008, s:56)

Kuzey Akım Projesi, Avrupa Devletleri'ni ikiye bölmüştür. Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya ve Hollanda gibi Avrupa Birliği'nin önemli üyeleri projeye karşı olumlu tutum sergilemektedir. Ancak Rusya ile ilişkileri oldukça gergin olan Baltık Ülkeleri, Polonya, Ukrayna, Slovakya gibi ülkeler projeye karşı çıkmışlardır. Üstelik projeye karşı çıkan yalnızca Avrupa Devletleri değildir, aynı zamanda ABD'de Kuzey Akım 2 projesine tepkilidir. Hatta ABD, Kuzey Akım 2 projesine katılan fir-

malara yaptırım uygulamaya karar vermiştir.¹⁰

ABD'nin bu projeye karşı çıkmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi sınıvlandırılmış doğalgaz (LNG) ihracatçısı olan ABD, Avrupa'ya doğalgaz ihraç etmek istemektedir ama bu durum Avrupa ülkelerinin çıkarlarıyla uyuşmamaktadır çünkü LNG yüksek maliyetli bir enerjidir. Diğeri ise ABD'nin, Avrupa'nın Rusya ile olan ilişkilerinin gelişmesini istememesidir. Çünkü Kuzey Akım 2 ile Avrupa'nın Rusya'ya olan bağımlılığı ileri dereceye taşınacaktır.¹¹

SONUÇ

20. Yüzyıl ile birlikte enerjinin uluslararası alanda vazgeçilmez bir unsur haline gelmesi, devletlerin zenginliklerini petrole dayandırmaları, petrolün üretimin ana aracı haline gelmesiyle birlikte enerji diplomasisinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Enerji, devletler arasındaki ilişkileri belirleyen uluslararası arenanın temel konularından biri olmuştur.

Enerji diplomasisi, büyüyen ve dinamik bir alandır. Kömür, petrol, doğal gaz, nükleer enerji gibi enerji çeşitleri kısa sürede dünya siyasetini etkileyen başlıca konular arasına girmeye başar-

⁸ "Kuzey Akım 2: Yeni Bir Nükleer Silahlanma Yarışının Başlangıcı mı?", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kuzey-akim-2-yeni-bir-nukleer-silahlanma-yarisinin-baslangici-mi/1430589>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

⁹ "Türk Akımı Neden Önemli?", <https://businessht.bloomberght.com/yorum/haber/1826577-turk-akimi-neden-onemli>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

¹⁰ Mehmet Cem Demirci, <https://tr.euronews.com/2019/12/30/abd-kuzey-akim-2-projesine-neden-karsi-cikiyor>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

¹¹ İNSAMER, "AB, ABD ve Rusya Üçgeninde Kuzey Akım-2 Doğal Gaz Boru Hattı", https://insamer.com/tr/ab-abd-ve-rusya-ucgeninde-kuzey-akim-2-dogal-gaz-boru-hatti_2172.html, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

mıştır. Bugün yeni enerji kaynaklarını aramaya yönelik eğilimin arttığı göz önüne alındığında enerji diplomasisi ilerleyen yıllarda çok daha önemli bir konu haline gelecektir.

Enerji konusu itibariyle hem başlı başına ayrı bir alandır hem de güvenlik, ekonomi, çevre gibi konularla da iç içe geçmiştir. Enerji diplomasisinin hedefleri, geleneksel diplomasinin hedeflerine göre daha karmaşık bir niteliğe sahiptir. Enerji diplomasisi, aktörleri nedeniyle de geleneksel diplomasisinden tamamen ayrılır. Çünkü devletler ve uluslararası örgütlerin yanında çok uluslu şirketler de enerji diplomasisinde söz hakkına sahiptir.

Çalışmada Realizm ve Liberalizmin enerji konusundaki görüşlerine dair bir karşılaştırma yapılmıştır. İkinci bölümde incelenen İngiltere-İran petrol ilişkileri ve OPEC ile Petrol Krizi örneklerine bakıldığında her iki teorisinin de haklı olduğu ve aynı zamanda eksik kaldığı noktalar bulunmaktadır. Realizm örgütlerin ve çok uluslu şirketlerin önemini göz arzi ederken, Liberalizm asimetrik bağımlılık ve karşılıklı bağımlılık arasındaki farka çok iyimser bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki ilişkiler, enerji bağımlılığına dayanmaktadır. Bu noktada bu ilişkinin hassaslık ve savunmasızlık üzerine kurulduğuna dair görüşlerin haklılığı bariz bir şekilde ortadadır.

Realizmin haklı çıktığı bir başka nokta ise enerjiyi salt ekonomik olarak değil

siyasi çıkarlarla birlikte ele almalarıdır. Bu açıdan bakıldığında Rusya'nın yalnızca ekonomik kaygılarla enerji politikasını yönlendirdiğini söylemek yanlış olacaktır. Rusya enerji ithalat ve ihracatı ile politik hesaplaşmalar yapmaktadır. Siyasi nüfuza sahip olduğu ülkelerin enerji transferi konusunda yönlendiren ve hatta bu transferi kendi toprakları üzerinden gerçekleştiren Rusya, iyi ilişkilere sahip olmadığı devletlere karşı da enerji kartını kullanmaktadır.

Rusya'nın Gürcistan, Ukrayna, Polonya, Baltık ülkeleri gibi ülkelerde iyi ilişkilere sahip olmadığı uzun yıllardan beri bilinmektedir. Rusya enerji transferi noktasında bu ülkelere saf dışı bırakma gayretine girmiştir. Ukrayna ile yaşadığı doğalgaz krizleri ve Kırım Krizi'nin ardından Rusya, yeni boru hatları güzergahları oluşturarak Ukrayna'yı oyun dışı bırakmıştır. Yine aynı şekilde Kuzey Akım projesinde Baltık ülkeleri ve Polonya da Rusya tarafından saf dışı bırakılmıştır. Böylece Rusya hem kendi enerji güvenliğini sağlamış hem de bu ülkelere bedel ödetmiştir. Çünkü bugün doğalgaz boru hatları güzergahında terminal görevi görmek için ülkeler birbirleriyle yarışmaktadır.

Rusya'nın enerjiyi siyasi bir araç olarak kullandığı noktasında eleştiriler vardır. Evet, Rusya enerjiyi bir siyasi araç olarak kullanmaktadır. Eğer uluslararası ilişkilerde enerji diplomasisinden söz ediliyorsa demek ki enerji politik bir araç haline gelebilir.

En nihayetinde diplomasi bir dış politika aracıdır, o zaman enerji diplomasisi de bir dış politika aracı olarak tanımlanabilir.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Fatih, "Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları'nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3/5, 2007

AL, Arzu ve KATITAŞ, Gökhan, "UPE: Var Olanın Fark Edilişi: Uluslararası Politik Ekonomi: Arzu Al, Meral Balcı, İmam Bakır Kanlı, Ankara: Savaş Yayınları, 1. Bs., 2017

ALODALI, M. Fatih Bilal Alodalı ve USTA, Sefa, "Enerji Diplomasisi ve Türkiye", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19/33, 2017

ARI, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul, 8. Bs., MKM Yayıncılık, 2013

ÇATAL, Betül ve DOĞAN, Mustafa, "Yeni Diplomatik Yöntemler: Çevre Diplomasisi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 2018

DENİZ, Taşkın, "Enerji Diplomasisi Açısından Siyasallaşan Mekân, Hazar: Statü ve Paylaşım Sorunu", *Türk Coğrafya Dergisi*, 62, 2014

DOĞAN, Göknül Erbaş, Karadeniz Bölgesinde boru Hatları Jeopolitiği", *Karadeniz Araştırmaları*, 57, 2018

ERSOY, Eyüp, "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Ramazan Gözen,

İstanbul: İletişim, 2. Bs., 2019

GOLDTHAU, Andreas, "Energy Diplomacy in Trade and Investment of Oil and Gas", *Global Energy Governance, The New Rules of The Game*, Andreas Goldthau, Jan-Martin Witte, Washington D.C.: Brookings Press, 1. Bs., 2010

GÖRGÜLÜ, Evrim P., Avrupa Birliği'nin Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması, Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008

GÜRSOY, Sezin İba ve SEYAZ, Adnan, "Rusya'nın Enerji Politikaları: Dar Etkiden Geniş Etkiye Geçiş", *Enerji Diplomasisi*, Hasret Çomak, Canner Sancaktar, Zafer Yıldırım, İstanbul:Beta Yayınları, 1.bs., 2015

HAZAKIS, Konstantinos ve PROEDROU, Filippou, "EU-Russia Energy Diplomacy: The Need for an Active Strategic Partnership", *EU Diplomacy Paper*, Belçika, 2012

İPEK, Pınar, "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası", *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 1*, Ertan Efeğil, Rıdvan Kalaycı, Ankara: Nobel Yayın, 1. Bs., 2012

İSKİT, Temel, "21.Yüzyılda Diplomasinin Özellikleri", *Diplomasi Tarihi*, Temel İskit, Betül Yüce Dural, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2018

KUDUOĞLU, Altuğ "İran'da Musadık Dönemi: 1951-1953", *İran Çalışmaları Dergisi*, 2/2, 2019

ÖZDAL, Barış, "Diplomasi", *Diplomasi Tarihi I*, Barış Özdal, R. Kutay Karaca, Bursa: Dora Yayınları, 3. Bs., 2018

ÖZDEMİR, Atasa, "Orta Doğu'daki Gelişmeler, *Diplomasi Tarihi I*, Barış Özdal, Recai Kutay Karaca, Bursa: Dora Yayınları, 2.bs., 2018

ÖZTÜRK, Salih ve SAYGIN, Selin, "1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/12, 2017

PALA, Cenk, "Uluslararası Enerji Ajansı'nın Kökleri", *Ekonomik Yaklaşım*, 4/9, 1993

PUTIN, Vladimir, "Opening Address to the Meeting of Security Council of Russia on the Role of Russia in Guaranteeing International Energy Security", 22 December 2005.

SAĞLAM, Zeliha, "İngiltere'nin Ortadoğu Politikası", *İNSAMER Araştırma* 02, 2014

SIVIŞ, Efe, "Soğuk Savaş Sonrasında Rusya ve Transatlantik Bağlantılar Arasında Balkan Ülkeleri: Sırbistan, Karadağ ve Makedonya Örnekleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19:74, 2020

ŞÖHRET, Mesut, "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Uluslararası Çatışmalara Etkisi", *Enerji Diplomasisi*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, İstanbul: Beta Yayınları, 1. Bs., 2015

TAYFUR, M. Fatih, "Main Approaches to the Study of Foreign Policy: A Review", *METU Studies in Development*, 21/1, 1994

TELLİ, Azime, "Hazar Havzası Enerji Diplomasisi'nde Rekabet ve İşbirliği", Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2015

VIOTTI, Paul R. ve Kauppi Mark V., *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, Çev., Ayşe Özbey Erozan, Ankara: Nobel Yayın, 5.Bs., 2017

YILMAZ, Devrim Vural, "Geleceğin Diplomatik İnşası: Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Yükseköğretimi", *Asos Journal*, 5/57, 2017

YILMAZ, Serdar, "Doğal Kaynak Milliyetçiliği Bağlamında Rusya-Avrupa Birliği İlişkilerinde Bir Dış Politika Aracı Olarak Enerji", *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar*, Sibel Turan, Nergiz Özkural Köroğlu, Londra: Transnational Press, E-Book, 2017

İNTERNET SİTELERİ

"Kuzey Akım 2: Yeni Bir Nükleer Silahlanma Yarışımının Başlangıcı mı?", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kuzey-akim-2-yeni-bir-nukleer-silahlanma-yarisinin-baslangici-mi/1430589> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

"Kuzey Akım Hattı Açıldı", <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/11/09/kuzey-akim-hatti-acildi> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

“Neden Enerji Güvenliği?”, <http://www.tuicakademi.org/neden-enerji-guvenligi/>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

“Rusya Ukrayna Enerji Krizi – 2009”, <https://www.orsam.org.tr/tr/rusya-ukrayna-enerji-krizi-2009/>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

“Rusya’nın Karadeniz Enerji Politikaları”, <http://www.tuicakademi.org/rusyanin-karadeniz-enerji-politikalari/>, (02.06.2020)

“Türk Akımı Neden Önemli?”, <https://businessht.bloomberght.com/yorum/haber/1826577-turk-akimi-neden-onemli> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Energy and U.S. Foreign Policy: Security Through Diplomacy , <https://2001-2009.state.gov/e/eeb/rls/rm/2007/82171.htm> , (Erişim Tarihi: 12.06.2020)

Güney Akım Projesinin İptali En Çok Türkiye’ye Yarayacak, <https://tr.euronews.com/2014/12/02/guney-akim-projesinin-iptali-en-cok-turkiye-ye-yarayacak> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Hakan Akbulut, Enerji Diplomasisi, <http://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

İNSAMER, “AB, ABD ve Rusya Üçgeninde Kuzey Akım-2 Doğal Gaz Boru Hattı”, https://insamer.com/tr/ab-abd-ve-rusya-ucgeninde-kuzey-akim-2-dogal-gaz-boru-hatti_2172.html , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Jale Tosun, Energy Policy, <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-174> , (Erişim Tarihi 02.06.2020)

Kenan Şahin, “Rusya Federasyonu Enerji Sektörünün Yapısı, Sektörde Yaşanan Gelişmeler Ve Rusya Federasyonu’nun G-8 Başkanlığı”, http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelistmeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , (Erişim Tarih: 02.06.2020)

Mehmet Cem Demirci, <https://tr.euronews.com/2019/12/30/abd-kuzey-akim-2-projesine-neden-karsi-cikiyor> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Nabucco Projesi Nedir? Ne Değildir?, https://www.ntv.com.tr/dunya/nabucco-projesi-nedir-ne-degildir,J5D-BIv_eD02BGYWBWN8w , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Sajad Abedi, «The Evolution of The Concept of Diplomacy», <https://moderndiplomacy.eu/2018/04/20/the-evolution-of-the-concept-of-diplomacy/> , (Erişim Tarihi: 12.06.2020)

Sina Kısacak, <http://politikaakademisi.org/2012/12/23/rusyanin-enerji-po>

[litikalari-baglaminda-orta-asya-ulkeleriyle-iliskileri/](http://ankaenstitusu.com/litikalari-baglaminda-orta-asya-ulkeleriyle-iliskileri/) , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

“U.S. Department of State, «Energy Diplomacy in the 21st Century”, <https://2009-2017.state.gov/e/enr/rls/202263.htm> , 2012

Ünver Sel <http://ankaenstitusu.com/rusya-ve-kirimda-enerji-kaynaklari-ve-politikalari> , (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Rusya ve Batı Dünyasının Birbirini Zayıflatma Yarışı

Nicu Popescu

Batı ve Rusya, içinde buldukları birbirlerini zayıflatma yarışından dolayı öncekine kıyasla daha kötü durumdadır. Bu rekabet, ancak taraflardan biri yarışı kaybettiğini hissettiğinde sona erecek gibi görünüyor.

Başkanlık görevini devralırken, Rusya ile nasıl başa çıkılacağı konusu Joe Biden'ın dış politikasının belirleyici özelliklerinden biri olacak. Son on yılda Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Rusya tartışmalarının çoğu, Rusya ile ilişkilerde bir "sıfırdan başlangıç" olup olmayacağına odaklanmıştır. Bu tartışmalar; 2009'da Obama-Clinton ile "sıfırdan başlangıç", AB-Rusya "modernleşme ortaklığı", 2010'ların başında Alman liderliğinde gerçekleşen Meseberg Girişimi, AB'nin 2016'da Rusya ile "seçici anlaşma" teklifi, Bregançon'daki zirvenin ardından Rusya'yı diyaloga sokmak için 2019'da Fransa öncülüğünde yürütülen çabalar gibi pek çok farklı şekilde ortaya çıktı.

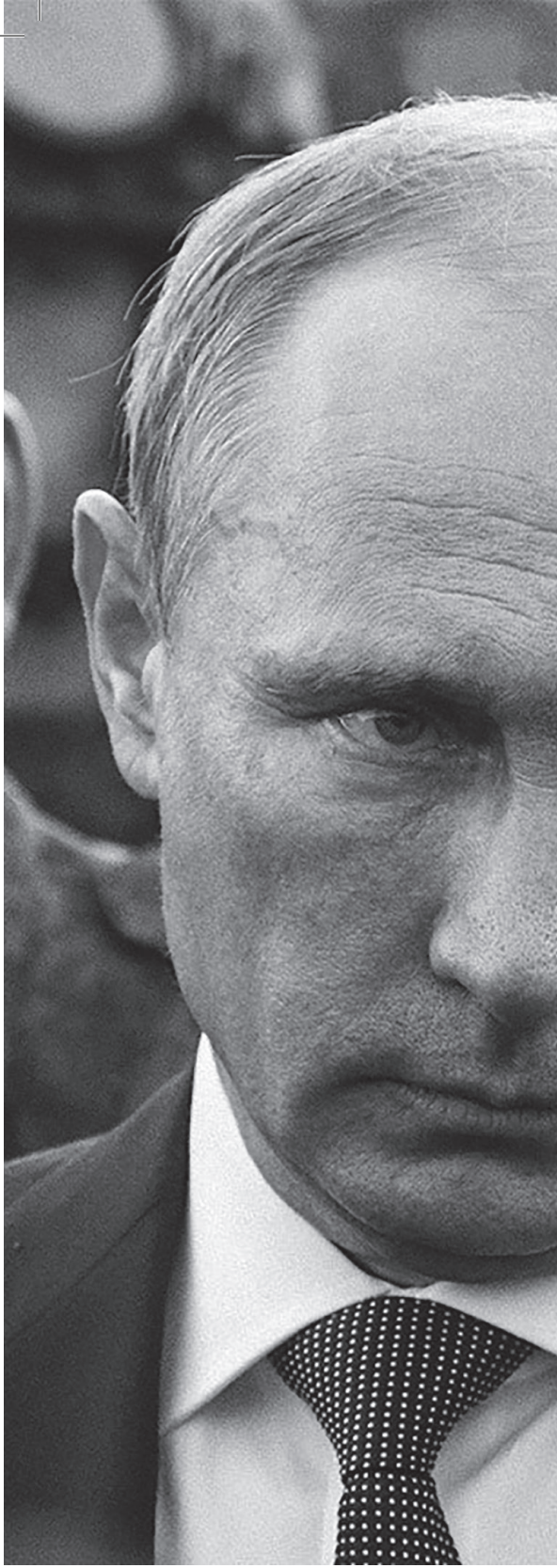
Bu yoğunlaşma, işbirliği ile diplomatik düşmanlık arasında gidip gelen

bir politika sarkacı yanlısamasına yol açıyor. Ancak derinleşen bir eğilim etkisini göstermeye başladı. - Rusya ve Batı'nın birbirini "karşılıklı" olarak zayıflatması. Bu durum, Biden dönemine ve önümüzdeki on yıla hâkim olacak gibi görünüyor.

RUSYA BATI'YI NASIL ZAYIFLATIYOR?

2000'li yılların büyük bir bölümünde Rusya, yeniden dirilişini; yükselen enerji fiyatları, ekonomik büyüme ve modernleşme yaklaşımlarında ve bu sırada siyasi nüfuz sahibi, stratejik kaynaklar satan küresel güçteki devlet şirketleri kurmakta gördü. Ancak 2010'lar bu stratejide değişikliğe yol açtı. Ekonomik anlamda modernleşme umutları neredeyse tamamen boşa çıktı. Ekonomisi esnekliğini kaybettiği, Rusya'nın büyüme yoluyla güç elde etme rotası da kayboldu.

Sonuç olarak, Moskova, tartışmalı bir şekilde, yeniden güçlenmek için kendini geliştirmekten çok, jeopolitik rakiplerinin zayıflatılmasına daha fazla dayanan, daha kısa bir rotaya odak-

landı. Bu strateji ana akım politikacıların desteğini çekmeye çalışmak, her türlü aşırı sol veya sağ siyasi partiyi desteklemek ve finanse etmek; bazen belirli siyasi güçleri desteklemek için, bazen sadece siyasi kaosu teşvik etmek için online dezenformasyon ve propaganda gibi pek çok farklı şekil aldı.

Bütün bunlar, NATO ve Avrupa Birliği içinde dahil, Batı'yı müttefik ve dostlarından uzaklaştırma politikasıyla tamamlandı. Rusya, her ikisi de NATO üyesi olan Türkiye ve Macaristan'a diplomatik ve ekonomik olarak yaklaşmak için uzun bir yol kat etti. Ayrıca Batı'yı, mümkün olan her yerde zayıflatmaya çalıştı: yakın zamanda savunma bakanlığında bir Rus askeri irtibat bürosu açtığını duyuran AB aday ülkesi Sırbistan'da; Rusya'nın paralı asker ve ülkenin cumhurbaşkanına üst düzey bir güvenlik danışmanı sağladığı Orta Afrika Cumhuriyeti'nde; Libya, Suriye, Körfez ülkeleri, Mısır, İsrail ve diğer birçok devlette. Bu politika, Rusya'dan bakıldığında oldukça başarılı oldu. Ancak büyük bir açıdan sınıfta kaldı- Batı'nın karşılık vermesini engellemek.

BATI RUSYA'YI NASIL ZAYIFLATIYOR?

1990'ların ve 2000'lerin büyük bir kısmında, AB ve ABD, Rusya'yı hiçbir şekilde zayıflatmaya çalışmadı. Avrupa ve Amerikan çıkarları, SSCB kadar güçlü olmamakla birlikte ülkede kalmaya devam etti; ama hala 1990'larda olduğundan daha güçlü olmak isti-

yorlardı. Her türlü jeopolitik dengeyi alt üst etmekle tehdit eden, nükleer silahlara sahip, büyük, başarısız bir devlet istemiyorlardı. 2010 yılında, Gürcistan'daki 2008 savaşından sonra, Barack Obama'nın ilişkileri sıfırdan başlatma politikası ile uyumlu olarak, AB ve Rusya, amacı Rusya'yı zayıflatmak değil, açıkça ekonomik ve siyasi olarak güçlendirmek olan bir "modernleşme ortaklığı" bile başlattılar. Elbette Ukrayna'nın işgali ve 2014'te Kırım'ın ilhak edilmesi bu stratejiye son verdi. ABD ve AB, Rusya'ya yaptırımlar getirdi ve ülkeyi diplomatik olarak izole etmeye çalıştı. En azından AB için, yaptırımların ilk hedefi Rusya'yı zayıflatmak değil, Ukrayna'daki istikrarsızlaştırmanın durdurulmasını sağlamaktı. Rusya orada istikrarı bozma taktiklerini sürdürürken, yaptırımlar devam etti ve, bir şekilde istemeden, yavaş yavaş Rusya'yı zayıflatma aracına dönüştüler. Bu yaptırımlar söz konusuysen, ülke sadece ekonomisini modernize etmek için daha az imkana sahip değil, aynı zamanda ordusuna veya müttefiklerine yatırım yapmak için de daha az parası var. Rusya aslında nakit sıkıntısı çekmiyor; ancak kendi etrafında yarattığı düşmanca ortam, ülkeyi, ileride beklediği karanlık günler için önemli bir birikim yapmaya zorluyor. Bu durum şüphesiz jeopolitik seçenekleri sınırlıyor ve Rusya, müttefiklerini finansal olarak destekleme konusu olunca giderek daha cimri davranıyor.

KENDİ KENDİNİ ZAYIFLATMA POLİTİKASI

Hem Rusya hem de Batı karşılıklı zayıflatma stratejileri uyguladıkça, ikisi de aslında kendilerini zayıflatıyor. ABD, Birleşik Krallık ve AB genelinde popülistlerin yükselişi, Batı'nın güvenirliliğine, uyumuna ve dış politika kapasitesine büyük zarar veriyor.

Batı siyasetindeki bu kendi kendine zarar veren tutum, yalnızca, liderinin ülkenin kaynaklarını ve ekonomik geleceğini dünyanın büyük bir kısmındaki dış politika ve askeri hedeflere bağladığı Rusya'nın kendi kendine zarar veren çizgisi ile eşleşiyor. Şimdilik Rusya, dış politikada aşırı gerilme eğilimini frenleme konusunda SSCB'den daha iyi durumda, ancak bu eğilim yine de oldukça hızlı bir şekilde açığa çıkabiliyor.

BATI VE RUSYA'NIN KENDİ KENDİNE ZARAR VERME TUTUMLARI BİRBİRLERİNE EŞLİK EDİYOR

Kremlin, iç siyasete zarar verecek şekilde dış politikaya takıntılı durumda- Bu, Rusya'nın siyasal ve ekonomik sistemini tükenme noktasına getiriyor. Rusya'nın birkaç on yıl boyunca bu rotada kalmaya yetecek kadar kaynağı var, ancak bu yaklaşım ne kadar uzun süre devam ederse, dış politika maceraperestliğinden kaynaklanan bu "hangover" hali o kadar kötü olacak.

RUSYA İLE BİR SONRAKİ YENİDEN ANLAŞMA

Biden yönetimi Rusya stratejisini Avrupalı müttefikleriyle tartışmaya baş-

lamasına rağmen, bu karşılıklı zayıflama hali muhtemelen devam edecek. Ne Rusya ne de Batı, yaklaşımlarını yakın zamanda gözden geçirecek gibi görünmüyor. Yeniden bir araya gelme fırsatları ortaya çıkacaktır, ancak bunun olabilmesi için bir tarafın yarışı kaybettiğini hissetmesi gerekiyor. Alternatif olarak, her iki tarafın aynı anda politikalarının başarısız olduğuna karar vermesi halinde, her ikisinin de stratejisini değiştirmesi gerekiyor. Şimdilik bu pek olası değil.

Rusya dış politikada oldukça iyi gittiğini düşünüyor. Batı'nın tarafından bakacak olursak ise, Rusya'ya yapılan pek çok görüşme teklifi tam olarak karşılığını bulamamış durumda. Çok kez söz konusu olan ilişkilere sıfırdan başlama denemeleri, NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'a yönelik yayılmasının dondurulması, takip edilen politikanın bir bölümü olarak on yıldır "insani müdahalelerin" reddi, ve hem Obama hem de Donald Trump'ın başkanlıklarında insan haklarını geliştirme politikalarının yumuşatılması Rusya ile ilişkileri geliştirmedi.

Bu nedenle, karşılıklı zayıfla(t)ma politikası, muhtemelen Biden başkanlığı döneminde ve belki sonrasında her iki taraftaki yaklaşımları domine edecektir. 2020'nin ortalarında ABD Dış İşleri Bakanlığı Rusya (ve Çin)

ile görüşürken "Birleşik Devletler ve müttefiklerine, bu yarışta "daha hızlı koşmaları için" yardımcı olmak için çalışmalıyız; ama aynı zamanda bizimle rekabet etmek isteyenlerin de "daha yavaş koşmaları"na yardım etmeliyiz." demişti. İttifakın "daha hızlı koşması" söz konusu olduğunda, transatlantik işbirliği için de geniş bir çerçeve söz konusu. Buna giden yol elbette bu makalenin kapsamı dışında kalan içerdeki siyasi ve ekonomik dönüşümlerden geçiyor. Ancak dış politika söz konusu olduğunda, rakiplerinizi alt etmenin tek yolu sadece transatlantik ittifakın kendisini yeniden canlandırmak değil. Ayrıca, post-Sovyetler veya Orta Doğu'dan seçilmiş devletlerle yeni güvenlik ortaklıklarına çok daha fazla kaynak ayırmak ve aynı zamanda Rusya'nın, Batı'nın müttefiklerini ve ortaklarını Batı dünyasından uzaklaştırma stratejisini sınırlamak için de adımlar atılması gerekecektir.

Çeviren: Handenur Şahin | EURO Politika Dergisi Editör Yardımcısı

Orijinal Makale: How Russia and the West try to weaken each other

Orijinal Kaynak: <https://ecfr.eu/article/how-russia-and-the-west-try-to-weaken-each-other/>

The Changing Concept of War and America's Defence Policy

Kadir Ünal*

Ferdi T. Güçyetmez**

Değişen Savaş Konsepti ve Amerika'nın Savunma Politikası

Özet (Türkçe)

Devletler, hegemonik savaşlarını basılamak ve kabul ettirmek için doğası gereği savaşır. Bu nedenle, dünya tarihi savaşlar ve çatışmalar ile başlar. Devletlerarası eşit olmayan güç değişimleri, İnsanlığın bir arada yaşamaya başladığı günden itibaren vardır. Devletler, dinamiklerini ortaya koyduğu için egemenlik kurma çalışmaları ilk nesilden günümüze kadar gelebilmiştir. Peki, birbiri üzerinde egemenlik kurmak isteyen toplumlar çareyi neden çatışmakta ve savaşmakta bulmuşlardır? Bu sorunsalı çalışma içerisinde Tukidides gibi, insan doğasının değişmezliğine ve insanlığın korku ile yönlendirilmesi ile güçlerini

artırma bilincindeki dogmatik bir nedene bağlıyoruz.

Spartalılar ve Atinalılar arasındaki savaş yöntemlerinden çıkarılan dersler ile birlikte sistematığı değişen savaş kuramları doğrultusunda ilerleme kaydedilse de şu gerçek ortaya konulmalıdır; 'insanlığın teknolojik gelişimi ve ekonomisi ilerleme kaydetse dahi bu insanın dogmatik olarak içinde taşıdığı savaş doğasını değiştirmez sadece savaşın yöntemlerini değiştirir.' Bizde bu çalışmada, çok kutuplu dünya düzenine geçiş yapan politik düzenin Amerika merkezli değişim koşullarını gözlemleyerek elde ettiğimiz veriler doğrultusunda savaş politikaları ve savunma tercihlerinin değişimini ortaya koymaya çalışacağız.

** Lecturer, Switzerland Neuchatel University, Institute of Humanities, & Kent University, Faculty of Humanities and Social Sciences, contact: ferdigucyetmez26@gmail.com, Orcid: 0000-0003-1204-2006.

* Yeni Yuzyil University, Phd Candidate, contact: bilkent2000@windowslive.com, ORCID ID: 0000-0002-7381-8124.

Introduction

Kissinger begins his book on Diplomacy by saying, (Kissinger, 1994, p.6) "A country with the strength, will, intellectual and moral power that will reshape the entire international system according to its values is emerging every century as if it were a law of nature." With the spread of regional-scale civil wars around the world, the difference in war motivations seems to have shortened the period of a century-long generalization. The indecisive attitudes of the United States of America (USA) in the new world order and its recessive position from aggressive politics lead to new global powers rather than shifts in the global power axis.

However, earlier, this was the result of shifts on the hegemony axis, power change and balance theory. When we talk about the growth of nations and the shift in the axis of power following the industrial revolution, we need to talk about the military strength of countries by period. As can be seen in Table 1, which is based on the definition of the Great Forces of Modelski, the multipolar structural system can be mentioned.

Table 1: Great Powers

Great Powers	Periods
France	1648-1815
Great Britain	1648-1815
Spain	1648-1808
Netherlands	1648-1810
Russia	1714-1815

(Modelski & Thompson, 1988, pp. 44-48).

Namely, when the Westphalian periods are examined, it is seen that the global balance of power is over a few countries. However, while this process progressed towards a unipolar order during the World Wars and the Unipolarity continued during the Cold War, we can reveal that there is a return to the era of Westphalia in the current century.

The system, which started in the 1648 period, was based on the number of soldiers of the armies rather than the military capabilities of the great powers. Sorokin (1937, pp.543-547), in Table 1 above, scaled the army power of the great powers over five-year periods until World War I and resorted to a power assessment method based on the war times and losses of the countries. The importance of the size of the army of nations is evident in the years when the power in the number of soldiers is the basis for hegemony.

On the other hand, when we look at the world history in terms of the centuries mentioned by Kissinger, it can be seen that the journey of becoming the dominant power in England and America for the last two centuries has become shorter as the adventure of becoming a dominant power has spread over a wide area. For countries that have a strong trade structure, competition has opened the way for a hegemonic power to penetrate other environments and markets. After World War II, the studies con-

ducted on the conceptual framework in which the hegemony of the USA will be established, originating from the USA, had a formative effect on realism.

In this context; Since the Second World War, the US hegemony has come to be constructed through political democracy, economically free market, development models based on proxy and mercenary in terms of defence and socio-cultural communication projects within the framework of modernized understanding.

In Wallerstein's 'New World System', the power and structure that will ensure the sustainability of the concept of hegemony take on different forms in terms of every situation and geography. For hegemony, the necessity of being in transnational geographies means more economy, military, technology and equipment for countries that want to remain the dominant power.

"The US put forward a system of hegemony that operates based on realism with the new propositions that emerged theoretically with the end of the Cold War" (Vuving, 2009, pp.42-69). In this context, President George H.W. A concept called "New World Order" was introduced by Bush. However, after September 11, it enabled American foreign policy to focus on the military dimension again.

Let us put together a table by bringing together the elements we have mentioned in the previous section. When the US hegemony is examined, it is seen that it is based on three essential elements. The first of these elements; It is the global acceptance of the US military and political leadership. The second element is the regulation system proposed by the USA in connection with the world economy and which is generally accepted. The last element completes the cultural hegemony system in which the US soft power is represented, through which we advance our article work (Matteo, 2011).

Change Process in the Concept of War and the New World Order

"If states can achieve the results they want with small, economically and politically cost-effective solutions instead of large and expensive conventional military units, war is reborn in another form, and the paradigms we know are radically changed. (Liang & Xiangsui, 1999, p. 44)." Here, the steps taken by states in the name of the rebirth of war are more important for the new world order. At this point, the importance of the hegemony theory emerges.

In times when states and consequently, the concept of hegemony had not yet emerged, definitions of friend, enemy, war and peace emerged. In other words, when the name of hegemony was unknown, people's region-

al fights and power wars had started. This hegemony was the first steps in the transition to an anarchic order as the number of people increased, and different groups emerged.

It is essential from an epistemological point of view to dwell on the changes made by countries affecting their international relations with hard power in the conditions of war and the events that led to this change. The changing war conditions in the 19th century are not similar to the wars experienced in the past, the determination of this issue and the pattern of events is the first step of awareness that will shed light in terms of war sciences and theories. The breaking points that cause this change and the effects that cause this change are essential for understanding the future. What did the phenomenon that we call the new concept of war to reveal newly? How valuable is the reshaping of military units in the changing war methods for countries? By which

countries has this war concept started to be used in which regions? These kinds of critical questions are significant for the changing global world. An assessment of how new wars differ from the old is particularly important for the defence and security of countries.

The war historian Gutmann says that the current order of hegemony emerged with three wars and that hegemony took its place in the international system. This date marks the year when the balance of power theory mentioned above intersects. We can also hold our theory in our favour by referring to our "Great Powers" table. The 'Thirty Years' War' (1619-1648), the first of the modern hegemonic wars, has a hegemonic structure in which all the great states of Europe (France, Sweden, Poland, the Netherlands, Bohemian Rebels and Austria, Spain) take place and are essential for the literature (Myron, 1988, p.749-770). With this war, the people

of the region have been under the influence for a long time due to the nature of the new power hegemony and the uncontrolled violence.

Later, in the 18th century, when France and Great Britain were trying to balance power, another war that changed the course of international relations and entered into with an army of thousands of citizens who were forcibly recruited by France was Napoleon Bonaparte's hegemonic wars. As in other wars of hegemony, the question of whether French or British domination in European politics was brought to the seas one after another was the breaking point that brought the wars to a high level. "18. Economic, technological and other developments covering the 19th century and the 19th century transformed the nature of power. On the seas, the British mastered the navy, and on the land, the nature of military organizations changed as new weapons and doctrines emerged with Na-

oleon's military genius" (Gutmann, 1988, p.771).

The last of the three great wars mentioned and the closest to us in history is the First World War. This war, which went down in history with the use of eleven new war tools and affected the history of warriors with the war literature, has become a state that started in Europe but its borders reached the whole world.

"The post-war international order shifted and settled into a bipolar order as the American and the Soviets. Whether the foundation of this system will one day be shaken by historical developments and whether it will be destroyed by a hegemonic war using weapons of mass destruction remains a fundamental issue"(Gilpin, 1988, p.609).

"In 1064, it was legitimized by Pope Alexander II in order to obtain the holy lands with the promise of heav-

en and the Crusades were organized” (Runciman, 1986, p.68-72). Although the Crusades were made after the twelfth century, fighting and military service was not a preferred area for the average Christian until the end of the Middle Ages. For this reason, by the fifteenth century, the mercenaries formed by the poor who fought for money instead of the Feudal Knight were able to show themselves as ‘condottiere’ in Italy, that is, the mercenary leaders and institutions working on contract basis used by the Italian city-states. Machiavelli, who lived in Italy in the late 14th and 15th centuries, also mentioned mercenaries in his studies but made negative evaluations about these elements. Machiavelli established this type of militia army in 1509, but his army was defeated.

As a criticism, he defended his criticism in the form: “A prince must build his country on solid foundations. Otherwise, he will have appointed an evil fate. The main foundations of a state are fair laws and a good army. If a prince builds the defence of his state based on mercenaries, he will never be able to maintain stability and security. Because there is no unity among mercenaries, they seek power and are not loyal (Wallwork, 2004, p.14)

This army system proposed by Machiavelli in his book “The Art of War” has become the essential element of the new system of states, which forms the basis of today’s modern political

structure established after the 1648 Treaty of Westphalia (Machiavelli, 1999, p.12). So Westphalian could be considered a turning point. After this agreement, in the 17th century, the number of mercenaries decreased considerably but did not disappear completely.

The rulers thought that their armies were a threat to their security, suspected of being able to do a coup. However, he continued to incorporate mercenaries into his armies or to hire the services of one military unit from another ruler. “King George hired 30,000 German soldiers to suppress the rebellion that broke out in 1775, the beginning of the American War of Independence, and benefited from these mercenaries until 1786 when the war ended” (Gaul, 1998, p.124).

As countries entered a new era with Westphalia, there were also signals that wars would not disappear, as we mentioned above. The continuation of Europe’s civil and religious wars until the industrial revolution caused the death of millions of people. With the industrial revolution, this war was brought to the international arena, opening the door to world wars. Countries that came out of World Wars by losing all their existence were at the turning point for the discovery of a new hegemony. The European states, which were exhausted by the ongoing civil war before the world wars, were opening the door to a new era by using their last energy here.

After these events, it is seen that the regional wars experienced during the Cold War period caused the countries to experience socio-economic and political problems. Therefore, restructuring of defence and security has become inevitable.

The struggle after Westphalia was vital for the hegemony of countries over each other. After 1648, the War of the Spanish Succession of 1700-1713 was an attempt to disrupt the balance of power. After this, in the post-1789 period, Napoleon's competition for domination in the international system and the emergence of the 1804-1815 Napoleonic Wars are entirely to have power in the hegemony order. The wars of hegemony in Europe continued with what Bismarck had done to become the dominant power after 1871, while world wars and local wars were carried to the whole world. What happened in these periods is the endless power wars that started in terms of the balance of power and the establishment of hegemony. On the other hand, after Westphalia, the Europeans, who tried to get rid of the pressure of the Church, started to feel loyalty to the nation-states of which they were citizens instead of Christianity. As seen in the dates that brought the global wars we have listed, we can say that the multipolar international system is the most unstable structure that can cause war.

While all these wars are taking place, there is a question to be asked. How

useful was the use of soldiers in these periods? The use of mercenaries in France and England goes back to the 12th and 14th centuries. This system then spread to Switzerland and Italy during the 13th and 16th centuries. It exists after Westphalia as well as before.

England had a significant advantage over its main rival, France, in this competition. In England, with the 17th-century revolutions, the feudal superstructure was abolished, and an understanding of administration adapted to the needs of capitalist accumulation through the Parliament controlled by a capitalized landed aristocracy became dominant. The bourgeoisie and seizure of power by the landed classes created harmony between financial, commercial and industrial interests and land-based interests (Kaymak, 2016).

England, which had a structure that wanted to take advantage of the economy, was therefore in the mercenary military system. Until the end of the 18th century, the number of foreign soldiers in the armies of countries such as England and France varied between 20% and 65% of the army size according to the needs of the armies. At the end of the 18th century, with the rise of nationalism movements, the changing defence policies caused states not to want mercenaries in their armies. At the end of the 18th century, the British Army was composed entirely of volunteer sol-

diers. During the American War of Independence (1775-1783), the 20,000 deficits in the British Army was compensated by mercenaries from Russia, the Netherlands and Germany (Singer, 2003, p.6).

In the years between Westphalia and the French Revolution, when the war issue, which concerns the countries in the war zones, took a new definition with the world wars, military changes were inevitable. In the period following the Second World War, many Western countries, especially the USA, began to examine the causes of war on a scientific basis and many ideas, approaches or theories were put forward to prevent war. In this context, for example, some pointed to peace education to prevent war and widespread violence. In contrast, others pointed to the need to establish a world state with globalization and international dependence, and some with a central authority (Burton, 1997: 12). While some focus on the individual as a unit of analysis and argue that wide-ranging positive changes can occur only through personal changes, others have focused more on structural problems (Negri & Hardt, 2004) and underlined the necessity of systemic transformation (Galtung, 2004, p. 14).

The former mercenaries, who restructured themselves according to this new situation that emerged in the international environment, started to meet the equipment and ma-

terial needs of the European armies through the new companies. In the USA, which follows the same tradition as the European one, these private companies have assumed duties in functional areas related to logistics support (Keser, 2018).

As a result, in the last 350 years, in parallel with the social and technological developments, the parties of the war, the aims pursued in the wars, the war strategies and most importantly the way of the war has undergone significant changes. Wars came out of the monopoly of states and turned into processes in which non-state actors were also involved. After the war, as England did in the early 19th century, the United States achieved hegemony by leading the interstate system first and then continuing to restructure and manage this system, which is re-established, in order to re-establish the principles and norms of the Westphalian system.

America's Changing Military Movements

This process started in the 1980s with Reagan and Thatcher, and gradually spread throughout the world in the 1990s. In this period, the transfer of state-owned functions to the private sector had the opportunity to apply in the military field. This situation played an essential role in the birth and rise of private military companies.

The widespread desire to save and to manage businesses faster and more efficiently among Western countries has been a vital defence policy. In the United States, Bill Clinton and George W. Bush saw privatization as a tool in downsizing the armed forces. Bush even went further, making outsourcing among his government's top five priorities (Minow, 2005, p.6).

The attack of the USA on its territory for the first time after the war of 1812 has been a harbinger of many transformations in the field of security. However, before that, it would be useful to look at the speech made by US Defence Secretary Donald Rumsfeld in 2001, the day before the September 10, 2001 attack. In this speech, Rumsfeld criticized the Pentagon bureaucracy and emphasized the importance of privatization and outsourcing in the military field. Following the September 11 attacks, military doctrines were once again defined over terrorist activities using such asymmetric warfare strategies, and security policies

evolved from the "deterrence" of the Cold War era to the "prevention" of the era of terrorism.

The idea of global hegemonic power is closely related to the effective use of all the concepts mentioned above in a spectrum ranging from industrial production to the arms industry, from mass communication to politics. Technology has been particularly decisive in the emergence of this situation. With the inventions of steam machines and gunpowder, the development of the weapon industry has been necessary for the survival of states, on the other hand, while trying to control issues related to production, finance, politics and society, they have had to plan their economy. Economic problems made a new system approach necessary. States are not conflicting parties in today's wars. Non-state actors are involved in new wars. The replacement of conventional wars by low-intensity wars has gradually weakened states.

Mary Kaldor differentiates between new and old wars, but also admits that new wars are not exactly new. However, he states that such a distinction would be useful when developing alternative strategies to prevent wars because we need to know how and to what extent new wars differ from old ones. Wars that Kaldor calls new wars are wars that take place between networks of state and non-state units. Such wars are armed struggles waged by complex legal or illegal organizations that incorporate many transnational relations various global actors such as diasporas, companies, mercenaries, volunteers, non-governmental organizations, religious and ethnic groups, international organizations are among the parties of such wars (Kaldor, 2005, p.498).

Its exclusion from colonialist politics due to its focus on internal colonization in the field of domination provided a highly favourable position for world leadership in the 20th century. By the Monroe Doctrine that he implemented at the beginning of the 19th century, anti-colonialism, non-interference with other countries' sovereignty and adoption of isolationism policies gave the USA a significant advantage in the systemic chaos environment that emerged during the World War I and its aftermath (Gilpin, 1981, p.35). Another aspect of the systemic chaos after World War I was the formation of an aggressive alliance of forces such as Germany, Italy and Japan, which realized their

national unity through the reconciliation of the traditional ruling classes and the rising bourgeoisie at the end of the 19th century (Wallerstein, 1974, p.387-415).

The ideology necessary for the US to assume hegemonic leadership to lead such a restructuring became increasingly evident in the interventionist liberal experience of the Roosevelt era in the 1930s. The ideology of Americanism gave the US an advantage for world leadership in a world dominated by monopoly capitalism (Giovanni, 1993, p.148-185).

Studying the Kennedy-McNamara period, Bernard Brodie said that systems analysis and technological superiority were exaggerated and that they separated war from its historical and political environment. That strategy constituted one of the causes of the Vietnam fiasco. During the Iraq war, it was clear that advanced technology destroyed Saddam's conventional armed forces in a matter of days (Petraeus, 2010, pp.116-114).

We can show the process that started with the Vietnam War as the turning point of traditional war theories and the beginning of the military change that we have mentioned so far. America has taken the definition of war to another dimension with the war tactics that it changed with the sad end of the wars it entered.

With the peace period established over a bipolar balance of power as a function of the re-sharing of the world and nuclear power after the Second World War, some concepts were re-defined on the one hand, and new concepts were included in our lives on the other. The Cold War period, which took place as both sides could not directly enter into hot conflict with each other due to the arms race, in which the two blocs had weapons balanced between the two poles and to balance the power of each other, reducing the possibility of traditional inter-state wars, while wars took place in non-central countries where the great powers avoided contact with each other. While the possibility of total war in the world is decreasing, the integration that European states have begun to establish within themselves and the peace in this geography, the replacement of conventional weapons with nuclear weapons, the Western world reactions to the Vietnam War, low birth rates, shrinking families and the expansion of democratic politics, the death of soldiers it meant that the idea could no longer be sustained for Western states. In this process, it is observed that with the technological developments and the new weapon systems developed, there is no need for a large amount of manpower in the battlefield and behind the front, as in the period of total warfare.

The United States fought in Vietnam for nine years with a build-up of 550,000 soldiers, resulting in the loss

of 50,000 troops, and had to leave the country. The Soviet Union, which invaded Afghanistan in 1979, had to withdraw from the country nine years later, with more than 30,000 casualties (Gaddis, 2006, p.432-435). The resistance in Afghanistan was a mixed guerrilla organization. Although the insurgents did not have serious training, could not cooperate among themselves, and never gathered more than one company and carried out a massive attack, they were able to ensure the withdrawal of the Soviet Army (Barnett, 2004, pp.25-26).

The complex weapon systems that started to be used during the Vietnam War made the technical assistance of civil organizations essential in the advanced parts of the battlefield. During this war, two firms named 'Vinnell' and 'Pacific Engineers and Architects' provided logistical support to the American army and trained the South Vietnamese police force and armed forces (Fidler, 2020).

In the event of a real crisis and armed conflict, the question marks about how efficient combat-oriented services can yield results have been eliminated when the practices used in the Vietnam War were found successful by the military. The Vietnam War experiences contain important data showing how the private sector can play a role in military activities. As the number of combat units sent overseas to a foreign country increases, the number of bases where they

will be deployed also increases. These units need bases where they can store their ammunition, repair and repair aircraft and military vehicles, rest, treat the wounded and sick, and command and control their operations. Another factor that causes the increase in the number and capacity of these bases is the high firepower on which the American war method is based, and the need for high ammunition, and the maintenance, repair and spare parts requirements of technologically advanced weapons that use them. A wide range of services ranging from all this base construction to providing the logistics services required by combat units required a high number of military personnel to work in non-combat missions. Under these conditions, more than 35 private companies have undertaken the majority of the work required for the construction of defence facilities in Vietnam. This situation allowed the Pentagon to send more combat soldiers to the region instead of send-

ing engineers, logistical support and transportation personnel. The lesson taught by the Vietnam War to the military is to outsource wherever possible. Thus, while the private sector could do what it did best, the military was able to concentrate its personnel power on combat missions.

Thus, this lesson learned from the practices in the Vietnam War, on the one hand, the widespread privatization policies of the Reagan era and the modernization of the army with sophisticated weapon systems, on the other hand, constituted the two most significant factors that increased the dependence of the military on the private sector in the first Gulf War in 1991 to a level never before in history.

'The desire of the state to shrink its armed forces, to cut costs by resorting to market mechanisms, as well as the increased need for military services and the existence of civilian technology that is applicable to military needs,

produced and' ready on the shelf 'made government members and decision-makers to believe that privatization of some military services was inevitable (Kinsley, 1988, p.47).

Increasingly, the US military makes use of private contractors, that is, private companies that are often led by former officers and provide training, recruitment, and other support and operational services on or off the battlefield. Such professional private soldiers, hired by contract, replace active soldiers. With these contract implementations, the distinction between rental support and the rental army is blurred. When the Pentagon's aim to equip the army with state-of-the-art weapons systems and the means to obtain the necessary financial resources by downsizing the armed force personnel, the result will be further privatization of military services.

The new system, low-intensity threats compared to conventional warfare, brought the necessity of downsizing the armed forces and making them flexible. With the reduction made in the 1990s, the number of active personnel of the American armed forces decreased by 30%. However, due to the increasing operational pace, it was ensured that, as much as possible, the works that were not considered as the essential functions of the military were transferred to the private sector and the currently active military personnel were kept in combat missions (Vernon, 2014, p.373).

While the USA had 711,000 active soldiers in its army during the 1991 Gulf War, this number dropped to 487,000 during the 2003 Iraq War. Private military companies partially covered this personnel shortage. As of September 2007, the number of US troops in Southwest Asia was 160,000, while the number of employees working in the services provided by the US army through tender bids in this region was 196,000 (Commission on Global Governance, 1995, p. 45).

There are three reasons experts agree on the emergence of the private military sector. The first is the privatization wave brought about by the free market economy after the Cold War. The second is the need for work of the surplus military workforce created by the shrinkage of armies. The third is the reluctance of the great powers to intervene in the developing World (Singer, 2004, pp.1-4). On the other hand, the US, which needs public support to achieve its long-term strategic goals, has chosen to use private military companies for support, training and military purposes in order to reduce the military losses that can cause political concerns. As a result, companies in the private military sector have entered the race to win tenders, and many countries around the world have been hasty and careless when recruiting citizens. This environment and conditions made the Iraq War the peak of the privatized war.

The end of the Cold War initiated a worldwide military downsizing movement. The US Army decreased by a third compared to the Cold War era. The British Army has also been the least outnumbered for two centuries. In addition to this massive downsizing in the army, advancement and promotion opportunities for professional officers were also reduced. The world market is almost overwhelmed by military personnel, and this situation has created an excess supply of military labour for the private military industry.

Compared to current state armies in 1989, it seems that roughly 7 million fewer soldiers were accommodated. This downsizing has created an excess supply in terms of trained military labour. Besides, with the introduction of Soviet weapons, there was an extreme abundance of weapons. On the other hand, conflicts have increased with the spread of cheap light weapons. Only 2 million people in East Africa were killed with these weapons (Singer, 2001, p.90).

Thus, the private military labour pool has expanded and become cheaper for both conflict groups and private companies. Some demobilized troops, such as the Soviets Alpha Alliance and the South African '32nd Reconnaissance Battalion', formed their own Private Military Companies without ever disbanding. The number of people working in the field of private security in the USA

has reached three times the number of police officers and five times in Hong Kong. The number of employees in the private security market in England is around 500,000. On the other hand, the number of personnel working in the police organization is 136,000 (Singer, 2004, p.2).

Private Military Companies, which started after the Cold War, especially with the emergence of the international operations of Russia and America, differ from other examples in history with remarkable differences. For this reason, it is necessary to examine the last 30 years more closely to understand that these companies, which have a certain share in the global economy, have become global companies rather than mercenaries. Besides, due to the thought that threats and needs have decreased in the post-Cold War period, the fact that some of the service areas, which were previously the monopoly of the state armed forces, were left to the responsibility of companies operating in free-market conditions, especially as a result of the trend of downsizing the armies in Europe, has further increased instability and internal turmoil in the countries.

Suppose we summarize the development process, the new conflict areas that emerged after the Cold War, the shrinkage and professionalization of armies, the emergence of low-intensity conflicts, technological development in weapon systems, infor-

mation, cyber warfare, etc. We can determine that the number of private military companies and their influence has increased enormously after 1990 (Deborah, 2005, p.17). The most common use of military companies in the Iraq War. Although not fool proof, more than 60 companies and more than 20,000 employees have been operating in Iraq.

The asymmetric war that emerged after the US intervention in Afghanistan became even more critical with the transformation of an asymmetric war into a hybrid war following the Iraqi intervention and the conflicts in Syria and making it widespread and deep with the strategy of proxy wars. America has emerged as the only powerhouse that shaped the international environment. America started to implement policies of downsizing rapidly within the framework of this new security environment. The Land Forces personnel number, which was 1.5 million in 1969, immediately decreased to 750 thousand by 1991. As a result of the radical decrease in the number of personnel of the US Armed Forces, the number of personnel, which was 3 million 302 thousand 104 in 1954, decreased to 1 million 339 thousand 36 in 2019 (Mandel, 2019: 42). On the other hand, while the USA had 711,000 active soldiers in its army during the 1991 Gulf war. During the 2003 Iraq War, this number dropped to 487,000. Private military companies partially covered this personnel shortage. The amount spent by the

US military in the 2006 budget for tender bids is 300 billion dollars.

As of September 2007, the number of US soldiers in Southwest Asia was 160,000, while the number of employees working in the services provided by the US army through tenders in this region was 196,000. In this new environment, some weak states found themselves deprived of well-trained and equipped armies and vulnerable. As a result, they could not provide security and stability within their borders. Also, while the USA signed contracts with these companies to provide more non-combat services; Weak states in Africa or Asia pay to carry out conflicts themselves and neutralize opposing groups.

While there were nine companies with federal internal security contracts in the USA in 1999, this number increased to 3512 in 2003 and 33.890 in 2006. Since 2000, the US has paid 130 trillion to private military companies. Annual federal expenditure on this sector in 2015 is estimated to be 170 trillion dollars (Paul, 2006, pp.1-17).

The issue that the USA started a period in military services has traditionally been providing military training services to foreign governments. In 1975, when Vinnell Corp signed a \$ 77 million contract to train the Saudi Arabian National Guard to protect the oil fields, a US company entered into an independent contractor for

the first time with a foreign government to provide military services (Doug, 2000).

One of the functions that private military companies fulfil is that they can easily infiltrate areas where national armies are restricted or banned on behalf of powerful states. Colombia is the most typical example of this situation. Congress limited the number of American troops (approximately 400 soldiers) and the jobs they could perform in this country. As a result, Colombia became a region where seven different private military companies played a role in the civil war and did different jobs. A large number of them have worked with the American government and have taken on many roles that the government could not. Private military companies acted with Colombian military units in the civil war, while American soldiers were only involved in combating the drug trade. There have also been private military companies working for the benefit of multinational oil companies (Singer, 2004).

The notion that the impact of the loss of private military company personnel on domestic politics and its consequences during deportation operations will not have as negative consequences as the military losses in the official armies is seen as a separate policy tool for the governments of the country.

According to the Defence Report of the USA, new generation wars, global terrorism and border security are seen as threats to the USA in the next 20 years. In addition to these, the reconstruction of problematic countries, particularly Iraq and Afghanistan, continues. In addition, the integration of states such as Iran and North Korea into the international system and measures to be taken against diplomatic problems with countries such as Brazil, Russia, India and China are included (www.defense.gov, 2020).

As examined in the above lines, the process of monopoly in the areas of the state's power to use force as well as the means of the use of force, their creation, keeping and allocation is an evolution that must be completed in order to become a sovereign state and was not the last point to be reached in this evolution. First of all, the developing combat technologies and the military restructuring process required by it, and then the republican ideology, in which the relations between the state and the individual were shaped with a new understanding, provided the formation of the modern state (the nation-state as it is called today), which seized the monopoly of coercion as we describe it today. Therefore, the changes in the conditions affecting the transformation process after this point and the emergence of different needs and different possibilities as a result of this would very well cause the sovereign state to enter a new transformation in

the control of the means of use without losing this title. As a matter of fact, with the changing concept of war, it has constituted the underlying phenomenon of the change of 200 years of settled structuring in this area, that is, the process of the re-emergence of the privatized military industry.

Besides, it is a separate fact that military companies, which are used for military and security purposes, generally engaged in dangerous missions, adversely affect the process, violence and duration of the war with the incidents and hot conflicts they are involved in. This negative impact on the war not only increased civilian and resistance losses but also increased the losses of the US and coalition armies and the losses of private military company employees.

As Huntington said, the community approves of the use of military professionals for violence management for purposes it approves (Huntington, 2006, p.17). With the proliferation of private military companies and obtaining a significant portion of the human resources required for these companies from former army personnel, Huntington's perception that military professionals act in line with the goals approved by the society and use their abilities may change. Besides, this situation may cause the perception that the army works for its country and society. To put it more clearly, the perception in society that military professionals are managing violence only for the purposes they

approve will weaken as military professionals bring their knowledge and experience to the private military market. It will also be able to reveal the idea that this group acts in line with its interests rather than the interests of society. This perception may change significantly in societies with a strong perception that the military profession is sacred and value laden.

In the Final Analysis

It can be said that the USA created American defence tactics in the 20th century with its foreign policy traditions. The presence of multiple facets of American foreign political culture has also made this state a force that fights against global problems and leads the international community. The US foreign policy has become ordinary, emerged and the democratic culture has been moved away, as we can see in the September 11 example, the adverse external developments to be experienced have pushed the US to more unilateralism. After this development, America has made significant changes in its defence policy.

The last decade of the 20th century saw developments that required the state to reorganize the means of the use of force and came to life in two different dimensions. The first of these is that, as a result of the end of the Cold War, states have virtually eliminated the risk of a high-intensity conflict - a classical state of war, as well as the emergence of other risks to international security and the threat of a new war.

In the global sense, the downsizing of the armies after the Cold War, privatization and widespread use of outsourcing in order to decrease the costs have prepared the ground for the formation of private military companies. The radical change in this area is the September 11 Incident, in which the perception of international terror and security has changed. The Afghanistan intervention and the Iraq War have been the "Golden Age" of private military companies. The USA used them in the Afghanistan and Iraq wars closer and closer to the front line than ever before. With the roles they played in the Iraq and Afghanistan operations that marked the first decade of the 21st century, the private military entrepreneurs, who came to the stage as an essential component of military affairs in a way that the public was not accustomed to and expected, became the pioneer of the international process.

In line with the data we are trying to put forward, we can say that, before the concept of the region called the geography of war was not yet in the middle, unstable transition periods took place on the real world axis. Kalevi Holsti (1991) found out in his study of the wars between 1648-1989, and the result revealed by the findings is that more than ninety per cent of the wars in the world are the wars of the Europeans. In other words, there are findings that Europeans were involved in almost all wars in the last four centuries on the global axis.

When we proceed with the historical light that Holsti put forward, in the war rules of the Westphalia period, the radical decisions made by the leaders and commanders and the fact that the people were involved in the chaos that was declared collectively, the globalization was closely related both economically and socially. Although the people, who are intertwined with wars, have experienced a certain period of economic and cultural suffering, the obligation to obey the decisions made by the leaders only paved the way for increasing chaos and mass movements. In time, although the soldiers and armies that were chosen from among the people continued to be established, with the establishment of professional units, the people were in a state of relief.

We need to look closely at the subject we are trying to explain. That is to say, the defence budgets of global powers also give important clues about the strategic perceptions of the elements involved in the struggle for global hegemony. On the other hand, these budgets; It made it possible to make a proportional analysis of the problems that the state perceived as security threats. However, we can say that the budgets are inversely proportional to the number of soldiers, as the increasing budgets today are not only for military power but also for investment in new defence mechanisms.

The Pentagon's request from the US Congress for the 2020 defence budget

is around \$ 718 billion. This figure is \$ 33 billion more than in 2019. It corresponds to a 5 per cent increase proportionally. While the core part of the budget consists of \$ 544.5 billion, it seems that \$ 9.2 billion is allocated for the emergency border security fund and \$ billion for the overseas operations fund. The proposed figure for 2020 will also constitute 3% of the US GDP. On the other hand, the declining number of military assets explains to us that these investments are related to the technology and defence industry. So as a result, America's changing defence budget no longer focuses on warfare in space and hypersonic missiles as defence, not military.

The age of total war had come to an end, as the forms of power and hegemony began to differ in the technology era when the old wars were left behind. After the European states gained much experience, and the historical data was revealed, the re-manifestation of these experiences in the field made these changes inevitable. The fact that the USA lost war many times during the changing power profile and its reflection on the economic tables confirmed the theses put forward by Clausewitz. Countries trying to keep the dynamics in domestic politics alive with the attitude of the people, as a result of these reservations, opted to privatize their armies, which are war institutions and have been to achieve success by integrating them with technology. In our study,

we tried to prove the cost of wars to the USA and that the new war concept is inevitable by comparing the country's economic data in terms of soldiers, data, war expenditures and domestic dynamics.

As Joseph Nye said, Intelligent power; it is neither hard power nor soft power. Smart power is the use of both hard and soft power with a unified strategy to achieve goals. Smart power requires both a strong army and investment in alliances or partnerships at all levels that will increase the country's influence. The combination and use of the two is diplomacy and the art of war. The concept of art meets this situation very well because deciding and applying power in which state, where and how to use it requires intelligence, talent and experience.

References

- Barnett, T., (2004). *Pentagon's New Map: The Military in the 21st Century*, New York: Berkley Books.
- Bunker R., & Steven M, (1999). "Executive Outcomes: Mercenary Corporation OSINT Guide" (July 1999), <http://fmso.leavenworth> (date of access: 05.09.2020).
- Burton, J., (1997). *Violence Explained*, New York: St. Martin's Press.
- Christopher, K., (2006). *Corporate Soldiers And International Security, The Rise Of Private Military Companies*, London & New York: Routledge.

- Commission on Global Governance, (1995). *Our Global Neighbourhood, The Report of the Commission on Global Governance*, Oxford: Oxford University Press.
- Petraeus D. G., (2010). Counterinsurgency Concepts: What We Learned in Iraq, *Global Policy*, 1(1), 116-117.
- Deborah, A., (2005). *The Market Force: The Consequences of Privatizing Security*, New York: Cambridge University Press.
- Doug B., (2000). Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services, *International Peacekeeping*, 7(4), 129-144.
- Fidler S., *With Armed Forces Stretched, Governments Face Hard Lobbying*, *Financial Times*, <http://www.financialtimes.com/archive/html> (date of access: 24.07.2020).
- Gaddis, J. L., (2006). *The Cold War: A New History*, *Politique étrangère*, Institut Français des Relations Internationales, 2(71), pp.432-435.
- Galtung, J., (2004). *Peace by Peaceful Means*, Sterling, VA: Pluto Press.
- Gaul, M., (1998). *Regulating the New Privateers: Private Military Service Contracting and The Modern, Marque and Reprisal Clause*, *Loyola of Los Angeles: Law Review*.
- Gilpin R., (1981). *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Giovanni, A., (1993). *Three Hegemonies of Historical Capitalism*, New York: Cambridge University Press.
- Gutmann, M., (1988). *The Origins of the Thirty Years War*, *Journal of Interdisciplinary History*, Cilt. (18)2, p. 771.
- Hardt M. & Negri A., (2004). *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, çev. Yıldırım Barış, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Harris, P., "How US Merchants of Fear Sparked a 130 Thousand Dolar Bonanza", <http://www.information-clearinghouse.info/article14909.htm>,(date of access: 01.11.2020).
- Huntington, S. (2006). *Military and State: Theory and Politics of Civil-Military Relations*, Salyangoz Press: İstanbul.
- Kaldor, M., (2005). *Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror*, *International Politics*, 42(12), 498.
- Kaymak, M. (2016). *Hegemonya Tartışmaları Işığında İngiliz ve Amerikan Hegemonyaları: Yönlendirici Hegemonyadan Kural Koyucu Hegemonyaya*, *Hacettepe University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 34(1), 63-92.

- Keser, A., (2018). "Özel Askeri Şirketlerin Küresel Yayılımı ve Geleceği." <https://setav.org/assets/uploads/2020/02/R154.pdf>, (date of access: 10.09.2020).
- Kinsley, D. R., (1988). *Hindu Goddesses*, Berkeley: University of California, p.47.
- Kissenger, H., (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster's.
- Lewis Gaddis J., (2004). *Surprise, Security, and the American Experience*, Harvard University Press.
- Liang Q., & Xiangsui W., (1999). *Unrestricted Warfare*, Beijing: Literature and Arts Publishing House.
- Machiavelli N., (1999). *Savaş Sanatı, Çev. Berna Hasan*, İstanbul: Özne Yayınları.
- Mandel, R., (2019). *The Privatization of Security*, International Student Association 41th Annual Convention, Los Angeles: United States Publish.
- Matteo, P., (2011). *Power and Its Forms: Hard, Soft, Smart*, The London School of Economics and Political Science, 2(4) 12-45.
- Minow M., (2005). *Outsourcing Power: How Privatizing Military Efforts Challenges Accountability, Professionalism and Democracy*, Boston College Law Review, 46(5), 1-39.
- Modelski G., & Tompshom G. (1988). *Seapower in Global Politics 1494-1993*, Seattle: University of Washington Press.
- Myron, L., (1988). *Marketing Literature Review*, Western Carolina University, 1(1), pp. 749-770.
- Paul, E., (2006). *A Survey of the Theoretical Economic Literature on Foreign Aid*, Crawford School of Public Policy, 20(1), pp.1-17.
- Rebecca, R. V., (2004). *Battlefield Contractors: Facing the Tough Issues*, Public Contract Law Journal, 33 (2), 369-421.
- Rothenberg, G. G., (1988). *The Origins Causes and Extension of the Wars of the French Revolution and Napoleon*, Journal of Interdisciplinary History, 18(2), 771- 793.
- Runciman S., (1986). *Haçlı Seferleri Tarihi, Çev. Fikret İşıltan*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Singer P. W., (2004). *The Private Military Industry and Iraq: What have we learned and where to Next?* Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces Policy Paper, 2(1), 1-4.
- Singer, W. P., (2001). *Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry*, International Security Publisher (23)3, 90.

- Sorokin, P., (1937). *Social and Cultural Dynamics*, New York: American Book Company.
- United States Defense Report, (2010). *Know Your Military*, <https://www.defense.gov/KnowYourMilitary>, (date of access: 22.07.2020.)
- Vernon, R., (2014). *Bureaucratic Structures in Urban High Schools*, San Diego State University, ProQuest Dissertations Publishing.
- Vuving, A. (2009). *How Soft Power Works*, Associate Professor, Asia-Pacific Center for Security Studies, American Political Science Association annual meeting, Toronto, 8(3), 42-69.
- Wallerstein, I., (1974), *The Rise and Future Demise of the World-Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis*, *Comparative Studies in Society and History*, 16(4), 387-415.
- Wallwork, R., (2004). *Operational Implications of Private Military Companies in the global war on Terror*, School of Advanced Military Studies the United States Army Command and General Staff College, Kansas, USA: Fort Leavenworth
- Wu, I., "We All Contribute to a Nation's Soft Power", (July 2018), https://www.realclearworld.com/articles/2018/02/08/we_all_contribute_to_a_nations_soft_power_112703.html, (date of access: 15.08.2020).